

TÜRK SİYASİ TARİHİNDE 28 ŞUBAT SÜRECİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Sevgi BARIŞKAN

Kütahya-2021

T.C.
KÜTAHYA DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
Tarih Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

TÜRK SİYASİ TARİHİNDE 28 ŞUBAT SÜRECİ

Danışman:
Prof. Dr. Abdullah İLGAZİ

Hazırlayan:
Sevgi BARIŞKAN

Kütahya - 2021

Kabul ve Onay

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Tarih Anabilim/Anasanat Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan.....

Prof. Dr. Abdullah İLGAZİ (Danışman)

(İmza)

Üye.....

Prof. Dr. Necati AKSANYAR

(İmza)

Üye.....

Dr. Öğr. Üyesi Dilara USLU

(İmza)

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

İmza

Prof. Dr. Şahmurat ARIK

Enstitü Müdürü

Bilimsel Etik Bildirimi

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım “Türk Siyasi Tarihinde 28 Şubat Süreci” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

...../...../2021

Sevgi BARIŞKAN

Özgeçmiş

İlk ve orta öğretimini Ankara'da tamamladı. Lisans öğrenimini 2012-2017 yılları arasında Kırıkkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih bölümünde tamamladı. 2017 yılında Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Cumhuriyet Tarihi Bilim Dalında yüksek lisans eğitimine başladı. 2020 yılında Anadolu Üniversitesi Medya ve İletişim bölümüne başladı.

ÖZET

TÜRK SİYASİ TARİHİNDE 28 ŞUBAT SÜRECİ

BARIŞKAN, Sevgi
Yüksek Lisans Tezi, Tarih Ana Bilim Dalı
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Abdullah İLGAZİ
Eylül, 2021, 104 sayfa

Maneviyatın ve inançları Partinin temel esasları olarak gören Refah Partisi'nin, Türk siyasetinde emin adımlar ilerleyişi ve Refahyol hükümetinin kurulması ile Türkiye'de irticai faaliyetlerin artması; TSK, medya, sivil toplum kuruluşları gibi kurum ve kuruluşlarının ortak bir kamuoyu oluşturmuşlardı. Oluşturulan bu kamuoyu ile Türk siyasi tarihinde bir dönemin başlangıcı olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Batı Çalışma Grubu, Milli Görüş, Milli Güvenlik Kurulu, Refah Partisi, Refahyol

ABSTRACT**FEBRUARY 28 WITH BEFORE AND AFTER****BARIŞKAN, Sevgi****Master Thesis, Department of History****Supervisor: Prof. Dr. Abdullah İLGAZİ****September, 2021, 104 pages**

The welfare party, which sees spirituality and beliefs as the main principles of the Party, has taken firm steps in Turkish politics and the establishment of the Welfare Road government and increased asylum activities in Turkey; They formed a common public opinion of institutions and organizations such as TSK, media and non-governmental organizations. With this public opinion, it was the beginning of an era in Turkish political history.

Keywords: National Opinion, National Security Council, Refahfyol, Welfare Party, Western Working Group

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLOLAR LİSTESİ	ix
KISALTMALAR	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MİLLİ GÖRÜŞ'ÜN SİYASAL SEYRİ VE 1980 SONRASI YAŞANANLAR

1.1. MİLLİ NİZAM PARTİSİ.....	4
1.2. MİLLİ SELAMET PARTİSİ.....	5
1.3. ADİL DÜZEN	6
1.4. REFAH PARTİSİ'NİN KURULMASI.....	8
1.5. 1991, 1994, 1995 SEÇİMLERİ.....	10
1.6. REFAHYOL HÜKÜMETİNİN KURULMASI	13
1.7. REFAHYOL HÜKÜMETİ'NİN PROGRAMI	15
1.8. REFAHYOL DÖNEMİNDE YAŞANAN OLAYLAR	16
1.8.1. Dış Geziler.....	16
1.8.1.1. İran Gezisi	16
1.8.1.2. Libya Gezisi	17
1.8.2. Diğer Gelişmeler	18
1.8.2.1. Başbakanlıkta İftar Yemeği	18
1.8.2.2. Aczmençiler Olayı	19
1.8.2.3. Kudüs Gecesi ve Tankların Yürüyüşü	19
1.8.2.4. Refah Partili İsimlerin Söylemleri	22
1.8.2.5. Susurluk Olayı	26

İKİNCİ BÖLÜM

28 ŞUBAT 1997 MGK TOPLANTISI VE SONRASINDA YAŞANAN OLAYLAR

2.1. 28 ŞUBAT 1997 MGK TOPLANTISI.....	29
2.2. MGK BİLDİRİSİ'NİN DEMOKRATİK AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	33

2.3. TSK BRİFİNGLERİ.....	36
2.4. BATI ÇALIŞMA GRUBU.....	38
2.5. 28 ŞUBAT SÜRECİ.....	41
2.6. KÖSTEBEK OLAYI.....	42
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
REFAHYOL HÜKÜMETİ'NİN İSTİFASI VE SONRASINDA YAŞANANLAR	
GELİŞMELER	
3.1. REFAHYOL HÜKÜMETİ'NİN İSTİFASI.....	44
3.2. ANASOL-D HÜKÜMETİ.....	46
3.3. REFAH PARTİSİ'NİN KAPATILMASI.....	48
3.4. MEDYANIN 28 ŞUBAT SÜRECİNE ETKİSİ.....	50
3.5. 28 ŞUBAT SÜRECİNDEN SONRA YAŞANANLAR.....	52
SONUÇ.....	57
EKLER.....	60
KAYNAKÇA.....	100
DİZİN.....	104

TABLolar LİSTESİ**Sayfa**

Tablo 1.1: 24 Aralık 1995 Genel Seçimlerin Oy Dağılımı	11
---	----

KISALTMALAR

AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
ANAP	Anavatan Genel Partisi
AP	Adalet Partisi
BÇG	Batı Çalışma Grubu
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
DİSK	Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları
DSP	Demokratik Sol Parti
DTP	Demokratik Toplum Partisi
DYP	Doğru Yol Partisi
EMASYA	Emniyet Asayiş Yardımlaşma Protokolü
IDP	İşçi ve Demokrasi Partisi
KESK	Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu
MGK	Milli Güvenlik Kurulu
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MNP	Milli Nizam Partisi
MSP	Milli Selamet Partisi
RP	Refah Partisi
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
TİSK	Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri
TÜRK-İŞ	Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
TÜSÜİAD	Tük Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği
YÖK	Yüksek Öğretim Kurulu

TEZ METNİ

GİRİŞ

Türkiye'de Demokrat Parti ve Adalet Partisi'nin İslami tabanının beklentilerini karşılayamaması üzerine, milli görüş felsefesi ile Milli Nizam Partisi kurulmuştu. MNP'nin söylem ve ifadeleri partinin kapatılmasına yol açmış fakat kısa sürede toparlayarak, Milli Selamet Partisi adında yeni bir siyasi oluşum ile yola devam etmişlerdi. Seçimler aldığı oy ile CHP ile koalisyon kurmuşlardı. İslami fikir ve düşünceleri temel kaynak kabul eden MSP bu ortaklık ile siyasi varlığını kabul ettirmişti. Türk siyasetinde bir geçiş dönemi olan 12 Eylül 1980 İhtilali ile tüm partilerin siyasi faaliyetlerine son verilmesiyle, Milli Görüş kendini darbe sonrasında Refah Partisi çatısı altında tekrar örgütlemişlerdi. Milli Görüş 1965'den itibaren Türk siyasetinde hızlı bir şekilde ilerlemiş bu hızlı ilerleme, 1980 sonrasına daha örgütsel ve doğru seçim çalışmaları ile bir kez daha iktidara taşınmıştı. Bu çalışmada milli görüşün özellikle 1980 sonrası Türk siyasetindeki yeri ve etkileri üzerinde çalışılmıştır. Refah Partisi, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren korkulan dini referanslı söylemlerde bulunan bir parti idi ve 1995 seçimlerinde birinci parti seçilmesi ve hükümet ortaklarından biri olması ile bu endişe toplumda birçok kurumu ortak bir paydada buluşmasına sebep olmuştu.

Refah Partisinin, Doğru Yol Partisi ile kurdukları 54 hükümet zamanında yaşanan olaylar, dönemin önemli tanıkları ile değerlendirilmiştir. Dönemin Anayasa Mahkemesi Başkanı Yekta Güngör Özden, Maliye Bakanı Abdüllatif Şener, Refah Partisi Genel Sekreteri Oğuzhan Asiltürk, Tansu Çiller'in Basın Müşaviri Mehmet Bican, Doğru Yol Partisi Genel Başkan Yardımcısı Hasan Ekinci, Refah Partisi Genel Başkan Yardımcısı Recai Kutan, Orgeneral Çetin Doğan, Albay Alican Türk ile gerçekleştirilen mülakatta döneme dair merak edilen önemli olaylar değerlendirilmiştir.

Üç bölümden oluşan tezin bir bölümü Milli Görüş'ün 1980 sonrasındaki siyasi ilerleyişidir. Refah partisinin kuruluşu, seçim çalışmaları, Refahyol koalisyonun oluşum süreci ve hükümet kurulduktan sonra meydana gelen olayların Türk siyasi tarihindeki etkileri üzerine dönemin tanıkları ile değerlendirme yapılmıştır.

İkinci bölüm de ise 28 Şubat 1997 yılında gerçekleşen MGK toplantısı ve 28 Şubat Bildirisi'nin hukuksal boyutu değerlendirilmiş; Batı Çalışma Grubu'nun kurulması ve TSK brifinglerinin, Türk Siyasi hayatındaki etkileri değerlendirilmiştir.

Üçüncü bölümde ise Refahyol hükümetinin istifa süreci, Refah Partisi'nin kapatılması, medyanın bu süreçteki etkileri ve 28 Şubat'ın sonuçları çalışılmıştır. 28 Şubat dönemi, yakın tarih olduğu için hala sıcak bir konudur. Değerlendirmelerin, bilgi ve belgelerin zamanla ortaya çıktığı bu dönemin en büyük kaynakları, dönemin tanıklarındır. 28 Şubat dönemi hakkında daha net bilgiye sahip olmak ve merak edilen birçok iddiaya cevap bulabilmek için dönemin tanıklarıyla imkanlar dahilinde mülakatlar yapılarak süreç değerlendirilmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM
MİLLİ GÖRÜŞ'ÜN SİYASAL SEYRİ VE 1980 SONRASI YAŞANANLAR

Türkiye’de Milli Görüş Hareketi olarak ortaya çıkan, İslami referanslı ilk siyasi akımdır. Kurulduğu dönemin siyasi özgürlük ortamı henüz açıkça İslamiyet denilmesine uygun olmadığından ideolojisini “Milli Görüş” olarak tanımlamıştır.¹

*“Milli Görüş, 1960’ların sonunda, Necmettin Erbakan’ın liderliğinde başlatılan İslamcı bir siyasi harekettir. “Önce ahlak ve maneviyat” sloganıyla yola çıkan Milli Görüş Hareketi, Cumhuriyet Dönemi’nin “laik-milliyetçi-modernist” iktidarlarınca kontrol altında tutularak, siyasetin ve resmi makamların tepkisini dikkate alarak önceleri kontrollü bir İslami söylem kullanan Milli Görüş Hareketi, toplumsal desteği arttıkça, görüşlerini daha fazla İslami kavramlarla açıklamaya başladı. Liderlik kadrosunun ağırlıklı olarak mühendislerden oluşması nedeniyle, Milli Görüş siyaset sahnesine çıktığı ilk dönemlerde, ağır sanayi yanlısı ve kalkınmacı bir politikayı izledi”.*²

Milli Görüş’ün birçok çevre tarafından manevi hissiyatlar barındırdığı bilinmekteydi. Batının zalim ve sömürü düzenine karşı milli ve manevi değerlere sahip çıkılmalıdır. Necmettin Erbakan, şimdiye kadar ki hükümetlerin batı taklitçisi olduğunu ve kendi kültürümüzden yozlaşarak sürekli Türkiye’nin gerilediğini ifade eder. AB ve NATO üyeliğine şiddetle karşı çıkarak, ‘Hıristiyan’ topluluğunda Türkiye’nin işinin olmadığını sadece İslami devletlerle ortak bir paydada buluşmamız gerektiğini söyler.³

Türkiye’de İslami hareketi temsil eden ilk parti, 1951’de kurulan İslam ve Demokrasi Partisi olmuştur.⁴ Siyasi faaliyetleri kısıtlayan IDP’den sonra Necmettin Erbakan önderliğinde siyasal İslam’ın yükselişi devam etmişti.

1.1. MİLLİ NİZAM PARTİSİ

Kısa süreli TOBB Başkanlığından sonra Adalet Partisine vekil olarak başvuruda bulunan Necmettin Erbakan reddedilince arkadaşlar ile yeni bir parti kurmaya karar verirler. Partinin kuruluşundaki asıl önemli isim Nakşibendi tarikatının koluna mensup olan İskenderpaşa şeyhi Zahit Kotku’dur. Şeyh Zahit Kotku, İslam’ın siyasal alanda temsil edilmesi gerektiğini bunun içinde yeni bir partinin kurulmasını tavsiye etmiştir.⁵

¹ Şükrü Karatepe, *Ara Rejimin Adaleti*, 2 bs. (Ankara: Binyıl, 2004), 11.

² A.g.e, 9.

³ William Hande, Ergun Özbudun, *Türkiye’de İslamcılık, Demokrasi ve Liberalizm: AKP Olayı*, (İstanbul: Doğan Kitap, 2010), 35.

⁴ Mustafa Haki Okutucu, *İstikamet Şeriat Refah Partisi*, 1bs. (İstanbul: Yeryüzü Yayınları, 1996), 26.

⁵ Oral Çalışlar, *Refah Partisi Nereden Nereye*, 2bs.(İstanbul: Pencere Yayınları,1997), 33.

Kotku'nun bu düşüncesi ile MNP'in temel yapısı oluşturulmuştur. Özellikle laikliğin inançlı kesim üzerinde baskıya sebep olduğu ve saygılı olunmadığı için bu düzenin değiştirilmesi gerektiği vurgulanıyordu.⁶ Necmettin Erbakan, Milli Nizam Partisi'nin kuruluş beyannamesinde milletin milli ve manevi değerlerin Batı tarafından istila edildiğini, Haçlı savaşlarında ve Çanakkale harplerindeki ruhun yeniden şahlandırılacağını, ülkenin yarım asırdır beklediği benliğine kavuşacağını sürekli beyan etmiştir.⁷

Partinin program ve tüzüğünde kadın ve erkeklerin toplumdaki varlığına ve önemine vurgu yaparak kız çocuklarına, açıkça bir anne adayları için ev hanımlığı, ekonomik, ahlak ve din terbiyesinin verilmesi gerektiğini yer vermişlerdi. Demokratik bir yaşamın varlığı ve hakimiyeti için en önemli şeyin ahlak ve fazilet olduğunu sürekli vurgulayan Erbakan, bu iki önemli maddenin zarar görmesi ülkede kargaşaya neden olacağını kişilerin kendi manevi dünyasındaki bozulmaların kurumları da yansıyacağını vurgulamıştır.⁸

Milli Nizam Partisi, diğer partilerden farklı olarak manevi değerleri temel gaye kabul ederek öze dönme mücadelesini savunuyordu. Bu mücadele Batıya karşı verilecekti. Genel Türk siyasetinin Batıya olan ilgisinin sonlanması, hiçbir ideoloji altında değil kendi değerlerimiz üzerinde durmayı genel ilke olarak benimsemişti. Erbakan bu temel ilkeleri savunarak siyasete girmişti.⁹

Milli nizam partisi ikinci yılını doldurmadan 12 Mart 1971 muhtırası ile kapatıldı. Gerekçe olarak Anayasanın 2,19,50 maddeleri gösterildi.¹⁰

1.2. MİLLİ SELAMET PARTİSİ

Yeni bir parti ile örgütlenmek isteyen milli görüşçüler, 11 Ekim 1972 tarihinde Milli Selamet Partisi'ni kurmuşlardı. MSP'nin parti politikaları ve programı MNP ile bire bir aynı idi. Sinema, bale ve tiyatro gibi faaliyetleri eleştiren Erbakan'ın, Cumhuriyete ve laikliğe karşı açık bir tehlike olarak görülmeğe başlanmıştı. Sağdaki en güçlü parti olan

⁶ Mustafa Haki Okutucu, *İstikamet Şeriat Refah Partisi*, 1bs. (İstanbul: Yeryüzü Yayınları, 1996), 32.

⁷ *Milli Nizam Partisi Kuruluş Beyannamesi*, (1970), s.17.

⁸ *Milli Nizam Parti'si Program Ve Tüzük*, (1970), s.15

⁹ Hasan Aksay, *Milli Nizam Davamız*, (İzmir Gençlik Teşkilatı, Karınca Matbaası, 1970), s.33.

¹⁰ Feroz Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye 1945-1950*, (İstanbul, Hilyayın, 2015), 317.

Adalet Partisi'nin, İslami tabanı giderek Milli nizam Partisi'ne kaymaya başlamıştı. Adalet Partisi tam anlamıyla İslami tabanın beklentilerini karşılayamadığı için birçok tarikat Milli Nizam Partisi'ni desteklemeye başlamıştı.¹¹

MSP, siyasetteki varlıklarını 1974 yılında CHP ile kurdukları koalisyon ortaklığı ile kabul ettirdi. Koalisyon ortaklığını MSP içerisinde desteklemeyen isimler vardır. Özellikle partiye destek veren bazı tarikatların desteklerini çekmeye başlaması koalisyon ortaklığının uzun sürmeyeceğini gösteriyordu. Beklenildiği gibi hükümetin ömrü 7 ay 22 gün sürmüştü. Koalisyon ortaklığının son bulması ile Milli Selamet Partisi bu seferde milliyetçi cephe ortaklığını dahil oldu. Sola karşı AP, MHP ve CHGP sağ merkezli bir milliyetçi cephe oluşturmuşlardı. Ecevit'in tek başına iktidar olmaması için kurulan bu cephede siyasi varlığını uzun sürdüremedi.¹²

MSP'nin Konya'da düzenlediği Kudüs mitingi, 12 Eylül 1980 İhtilali'nin sebepleri arasında gösterildi. Mitingde, " Ya şeriat ya ölüm", İslam milleti, şeriat devleti' 'dinsiz devlet yıkılacak elbet'', sloganlar atılarak İstiklal Marşı'nda kimse ayağa kalkmayarak yeşil bayraklar açmışlardı. Bu durumu İran devriminin sonuçlarının bir yansıması olarak değerlendiren asker, ülkede yaşanan diğer gelişmeleri de dikkate alarak laiklik ve Cumhuriyetin temel ilkelerinin tehlikeye girdiği gerekçesiyle ülke yönetimine el koydu.¹³

1.3. ADİL DÜZEN

Türkiye'nin bugün yeni bir çağa ve fethe ihtiyacı olduğunu belirten Necmettin Erbakan, "yeniden büyük Türkiye'yi kuracağız. Ve ardından da yeni bir dünya kuracağız, çünkü Türk milleti, İslam'a hizmeti ölçüsünde, tarihin en şerefli milletidir", ifadelerini öne çıkararak Adil düzeni anlatmaya çalışmıştı.¹⁴

Özetle, Adil düzende faiz olmayacak, haksız vergiler kalkacak, paranın değeri hak ölçüsü olarak kabul edilecek, karşılıksız para basılmayacak, krediler adil ölçüler içinde faydalı iş yapacak herkese verilecekti. Böylece, herkes bugünkü düzende bir

¹¹ Feroz Ahmad, *Demokrasi Sürecin Türkiye 1945-1980*, (İstanbul, Hilal Yay., 2015), s. 392-393.

¹² Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi 27 Mayıs 1960- 12 Eylül 1980*, (Ankara, Bilgi Yayınevi, 2002), s.324.

¹³ Feroz Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye 1945- 1980*, (İstanbul, Hilyayın, 2015), s.399.

¹⁴ Necmettin Erbakan, *Davamız*,(Ankara: Milli Gazete Kitap Kulübü), 241.

ekmek aldığı parayla üç ekmek alma imkânına ulaşacaktı. İşlemler aynı sermayeyle bugünkünün üç misli fazla satın alma gücüne kavuşacaktı. Adil düzen’de, hangi inançtan hangi soydan olursa olsun bütün insanlık doğuştan gelen ve değişmeyen haklara sahiptir. Bunlar Peygamberin öğrettiği haklardı. Herkesin ifade hürriyeti, öğrenim hürriyeti, örgütlenme hürriyeti, ibadet etme hürriyeti vardı. Bu hürriyetlerde bir noksanlık varsa o ülkede insan haklarından söz edilemez. Bunlar temel insan haklarıdır. Hak dediğimiz zaman bunu böyle kabul edeceğiz.¹⁵

Necmettin Erbakan, Türkiye’nin dış politikası başta olmak üzere batı taklitçiliğinden kurtulması gerektiğini ifade etmeye çalıştı. Batı taklitçiliğine son verilerek kendi özümüze yani adil düzene geçilecekti. Birçok kimse ütopyik olarak değerlendirdiği hatta anlaşılmadığını ifade etikleri Adil düzen aslında zamanla bazı kesimlere umut olmuştu. İşsizlik, gecekondulaşma, küçük esnafın problemleri, sağ-sol merkezlerin kavgaları halkı, Refah Partisi’ne sempati duymaya yöneltti.

Refah Partisi’nin önemli isimlerinden biri olan Necati Çelik’te Milli Görüş ve adil düzen kavramlarının önemini vurgulayarak, Türkiye’de gelir bölüşümü adaletsizliği o derece büyümüş ki, tahammül sınırlarını zorladığını ifade etmiştir.¹⁶

Adil düzen de dikkat çeken en önemli esaslardan birisi de ‘ortaklık sistemi’ idi. Bu sistemde üretim, müteşebbis, işçi tesis, hammadde ve genel hizmetler yapan devletin ortaklığıyla gerçekleşir. Elde edilen kazanç bu ortaklar arasında adil ölçüler arasında paylaşılır. Bu yeni dönemin gayesi işçi- işveren çatışmasını önlemek dönemi “ortaklık” dönemi olmasıdır.¹⁷

Adil düzen’in temelinde inanç ve maneviyat olması muhafazakar ve çekimser kalan kesim ile Milli Görüşçüler bir taban yaratmışlardır. Aslında bu taban sağ merkezli partilerin artık halka bir şey vaat edememesiyle, Türk siyasetinde Refah’ın yükselişine giden yolu açmıştır. İnanç ve maneviyatlar doğrultusundaki bu değişimler Refah’ı yükseltirken bazı kurumlar bu süreci sorgulamaya başlamıştır.

Adil düzen hakkında uzun uzun bilgiler sunan Necmettin Erbakan, bu sistemi anlayabilmek için mutlaka tarihimizin bilinmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ona göre

¹⁵ Necmettin Erbakan, *Davamız*, (Ankara: Milli Gazete Kitap Kulübü), 214.

¹⁶ Necati Çelik, *28 Şubat ve İrtica Tehdidi*, 1 bs. (Ankara: Sinemis,2004), 7.

Malazgirt, Kosova, Niğbolu, Ulubatlı Hasan, Sultan Fatih, Kanuni ve Seyit Çavuş bilinmeden Milli Görüş'ü anlamak mümkün değildir.

Adil düzen kavramının içi doldurulması gereken bir kavramdır. Önemli olan üretim, zenginliğin şartıdır. Ürettiğinizi paylaşmıyorsunuz, yönetimin hiçbir biriminde ve yargıda adaleti sağlayamıyorsanız toplum elbette çözülecektir. Adil düzen kavramının içi yeterince doldurulmadığı ya da yeterince anlatılmadığı için Refah Partisi din devleti kurmak istiyor gibi bir izlenim doğmuştu.¹⁷

Birçok kesime umut olmasına rağmen adil düzen söylemleri birçok partili ve kesim tarafından anlaşılmamış ve söylenenler dikkate alınmamıştı. Refah'ın kısa süreli iktidarında da bu söylemler gerçekleşme imkanı bulamadı.

Refah partisi kendisini tanıtırken “adil düzen getireceğiz” dediği zaman adeta büyülü bir şey söylüyordu. Ayrıntı çok önemli değildi. Çünkü halkımızın adalet arayışı refah arayışından hep önde gitmişti.¹⁸ Ülkede yaşanan olayların sebeplerini ahlaki yoksunluk olarak değerlendiren bazı kesimler adil düzen ile yeniden tesis edileceğini söylüyordu. Batı zihniyetinin hakim olduğu bu düzende, yöneticilerin ahlaki değerlere yeteri kadar sahip olmaması bir sonraki neslinde böyle yetişmesine sebep olduğunu düşünüyorlardı. Bilimin dinin önünde görülmesi ve din adamlarının ötekileştirilmesi toplumu gittikçe kaosa sürüklemesi olarak değerlendiriliyorlardı.¹⁹

1.4. REFAH PARTİSİ'NİN KURULMASI

12 Eylül 1980 darbesinin cuntası ülkedeki siyasi faaliyetlere 1983 yılında izin verdi ve Milli Görüşçüler, Ali Türkmen başkanlığında 19 Temmuz 1983'te Refah Partisini kurdular. Askeri Cuntanın Ali Türkmen başta olmak üzere 29 kurucu üyeyi veto etmesi üzerine, Refah Partisi kuruluşunu Ahmet Tekdal başkanlığında tamamladı.²⁰

Milli Görüşün bir önceki temsilcileri olan Milli Nizam Partisi ve Milli Selamet Partisi'nin amblemleri ve isimleri dini mesajlar içeriyordu. Yeni partinin amblemi ise hilal içindeki “başak” idi ve derin İslami mana taşıyordu. Hilalin üzerine füze

¹⁷ Necati Çelik, *28 Şubat ve İrtica Tehdidi*, 1 bs. (Ankara: Sinemis,2004),10.

¹⁸ Mehmet Ali Birand, Reyhan Yıldız, *Son Darbe: 28 Şubat*, 9 bs. (İstanbul: Doğan, 2012), 59.

¹⁹ Ahmet Akgül, *Adil Düzen Ve Yeni Bir Dünya*, 9bs.(Konya: Buğra Yayınları, 2015),160-161.

²⁰ Soner Yalçın, *Erbakan: Eziyet Edilerek Yalnızlığa Yükseltelen Bir Siyasal Liderin Portresi*, (İstanbul: Kırmızıkeci, 2013), 193.

yerleştirilmiş başakta 19 tane buğday tanesi “Bismillahirrahmanirrahim” sözcüğündeki 19 harften etkilenmişti. Programı ise MNP ve MSP’nin benzeriydi.²¹

Refah Partisi’nin adım adım yükselmesinde de tarikat ve cemaatlerin etkisi oldu. Köylü- toprak ilişkilerini ve çalışanların hakları ve sorunlarıyla siyasi partilerin il-ilçe teşkilatları ilgilenmekteydi. 1980 İhtilaliyle siyasi parti faaliyetlerine son verilince bu görevi cemaatler ve tarikatlar almıştı. Böylelikle İslam’ın güçlenmesine ve kendine rahat bir yer bulmasına neden olmuştu.²² Cemaat ve tarikatlar sayesinde Refah Partisi'nin bir alt yapısı oluşturmuştu.

1983 yılı genel seçimlerine katılmayan Refah Partisi bir sonraki seçimlerde örgütlenmeye başladı. 'Adil düzen gelecek Türkiye refaha yükselecek' sloganıyla yapılan çalışmalar Refah’ın istikrarlı yükselişinde etkili oldu. Siyasi ve toplumsal çöküş nedeniyle bu slogan halkın siyasi tercihini değiştirdi. Özellikle 1980’e doğru köyden göçün artmasıyla gecekondulaşma başlamış, çarpık kentleşmenin getirdiği sosyoekonomik ve kültürel şokla kendi içinde buhran yaşayan kesim daha iyi bir yaşam şartı istiyorlardı. Refah Partisi bu kesimi anlamış ve Adil düzen ile her şeyin eskisi gibi olmayacağını dile getirmekteydi.

1980 İhtilaliyle parçalanmış solun alanlarını da Refah Partisi doldürmüştü. Radikal İslamcı parti çizgisinden çıkmak isteyen Erbakan, bir sol partinin bulunacağı vaatlerde bulunuyordu.

İlk 25 Mart 1984 seçimlerine katılan Refah partisi %4.8 oy alarak baraj altı kaldı. Yasakların kaldırılmasıyla partinin genel başkanlığına seçilen Erbakan, 29 Kasım 1987 yılındaki seçimden %7.16 oy alarak yine barajı geçemedi. 26 Mart 1989 yerel seçimlerde %9.08 oy alarak dördüncü parti oldu. Her ne kadar baraj altında kalsa da 12 Eylül İhtilalinden sonra istikrarlı bir şekilde oyunu arttıran tek partiydi.²³

²¹ Soner Yalçın, *Erbakan: Eziyet Edilerek Yalnızlığa Yükseltelen Bir Siyasal Liderin Portresi*, (İstanbul: Kırmızıkeci, 2013), 193

²² Meltem Atıcı, “*Türkiye’de Ekonomi- Politika İlişkisi Bağlamında 28 Şubat Müdahalesi*”, Yüksek Lisans Tezi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, SBE, 2013, s.61.

²³ A.g.e, 195-196

1.5. 1991, 1994, 1995 SEÇİMLERİ

1990'lı yıllarda gerçekleşen seçimlerin kazananı önceden tahmin etmek zor görünüyordu. Kamuoyu araştırmalarının yetersizliği ve kararsız olan seçmenin varlığı varsayımsal bir sonuç için yeterli değildi. Kararsız olan seçmenler, 1980 İhtilali sonrasında kurulan hükümetlerin yeteri kadar sosyoekonomik bir refah seviyesi oluşturamadığı için sandığa gitme konusunda kararsızdı.²⁴

En büyük sıkıntının ekonomik sebeplere dayanması ve RP'nin bu sıkıntıyı gidermek için güçlü reformlar üretmeye çalışması önemli vaatti. Özellikle büyük sermaye gruplarına tanınan ekonomik hakların Anadolu sermayesine de uygulayacaklarını dile getirmesi etkili bir söylemdi.²⁵

1991 seçimlerinde Refah Partisi kendisi gibi bir önceki seçimlerde barajı aşamayan MHP ve yine küçük bir sağ parti olan Aykut Edibali'nin IDP'si ile seçim ittifakına girdi. Üçlü ittifak seçimlerden %16.78 oy alarak toplamda 62 milletvekili çıkardı.²⁶

27 Mart 1994 yerel seçimlerinde Refah Partisi %19.1 oy olarak başta İstanbul, Ankara, Konya, Kayseri, Erzurum, Diyarbakır gibi büyükşehirler olmak üzere 28 il ve 400 yakın ilçe ve belde belediye başkanlığını kazandı.²⁷

Özellikle başkent Ankara ve İstanbul belediye başkanlığının kazanılması gelecek genel seçimlerin için bir avantajdı. Bu iki şehir genel seçimlerin nabzını tutmakta idi.

Gelenekçi çizginin dışına çıkarak iki büyük şehir aday gösterdiği isimler partinin yenilikçi isimleriydi. Bu isimler çözüm vaat eden, yenilikçi, halkı anlayan birer profil yaratması Refah Partisin oy oranını arttırdı.

Özellikle Güneydoğu Anadolu bölgesinde istikrarlı bir şekilde oyların yükselten Refah Partisi, Kürt halkına ciddi vaatlerde bulunuyordu. Erbakan, Diyarbakır mitingde Kürtçe eğitimin sözünü vermişti. Ayrıca, "Kürt soyundan gelen bu insanlara, 'hayır sen

²⁴ Erol Tuncer, *27 Mart 1194 Yerel Seçimleri: Sayısal ve Siyasal Değerlendirme*, 2bs. (Ankara: Tesav Yayınları, 1994) 29.

²⁵ Tanıl Bora, *Cereyanlar: Türkiye'de Siyasal İdeolojiler*, 5bs (İstanbul: İletişim Yayınları, 2017) 476.

²⁶ Oral Çalışlar, *Refah Partisi Nereden Nereye*, 2 bs. (İstanbul: Pencere, 1997), 62.

²⁷ Soner Yağın, *Erbakan: Eziyet Edilerek Yalnızlığa Yükseltilen Bir Siyasal Liderin Portresi*, (İstanbul: Kırmızıkeçi, 2013), 238.

Kürt soyundan gelmiyorsun' diyorlar. Biz ise ister Kürt ister Türk olalım, hepimiz birbirimizin kardeşiyiz. Diyoruz. İlaç bu, çözüm bu..." diyordu. Refah Partisi, Kürt sorununda öteden beri "İslam'ın birleştiriciliği" vurgusunu yapıyordu.²⁸

24 Aralık 1995 seçimlerinin sloganları: 25 Aralık sabahı Türkiye yeniden doğacak, büyük seçim, refah gelecek yüzler gülecek! Refah Partisi bir önceki seçimlerde olduğu gibi Adil düzenin önemi hatırlatarak Türkiye'nin 10 temel meselesi olduğuna ve bu meseleleri ancak Refah Partisi'nin çözebileceğine işaret ediyor ve şöyle deniliyordu: Olağanüstü hal bölgesi sonlandıracak, üretim, IMF, inanç hürriyetini koruma, genel yönetimlerin idaresi, (rüşvet, israf, soygun) demokrasi, devletin yeniden yapılandırılması, (güvenlik, adalet, dış politika, alt yapısı) ahlaki ve manevi kalkınmaya önem verilerek ahlaki çöküşün önlenmesi sağlanacak ve Milli Görüş'e ağırlık verilerek genel ve yerel yönetimler, taklitçilik hastalığından kurtulacaktır.²⁹

Adeta genel seçim havasında çalışılan ve kazanılan yerel seçimlerden bir yıl sonra da genel seçimler yapılacaktı. Refah Partisi, yerel seçimlerde büyük bir başarı yakalamasıyla genel seçimden birinci çıkacağından emindi. Anketlerde destekler şekilde Refah Partisini önde gösteriyordu.

24 Aralık 1995 genel seçimlerinde beklenildiği gibi Refah Partisi oylarını artırarak birinci parti çıktı.

Tablo 1.1: 24 Aralık 1995 Genel Seçimlerin Oy Dağılımı³⁰

Parti	Oy	Milletvekili	Temsil oranı
RP	21,4	158	28,4
ANAP	19,6	132	24,0
DYP	19,2	135	24,5
DSP	14,6	76	13,8
CHP	10,7	49	9,0
MHP	8,2	0	-
HADEP	4,1	0	-
YDH	0,47	0	-
BAĞIMSIZLAR	0,47	0	-
DİĞER	1,12	0	-
Toplam	100	550	100,0

Refah Partisi seçimlerde 158 milletvekili çıkarmasına rağmen tek başına hükümet kurma çoğunluğunu sağlayamayarak koalisyon ortağı arayışlarına başladı.

²⁸ Suavi Aydın, Yüksel Taşkın, *1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi*, 6 bs. (İstanbul: iletişim, 2018), 421.

²⁹ Şevket Kazan, *Refah Gerçeği 2*, (Ankara: keşif, 2004), 17.

³⁰ Suavi Aydın, Yüksel Taşkın, *1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi*, 6 bs. (İstanbul: iletişim, 2018), 422.

Toplumun bazı kesimleri özellikle laik kesim Refah hükümetinin kurulmasından endişe ediyordu. Yıllardır bastırılan İslami söylemler Refah Partisi ile yeniden siyaset sahnesine çıkmış ve birinci parti olmuştu. Seçim öncesinde gazete manşetleri halkı uyarıcı manşetler yaparak Refah'ın yükselişini anlatmaya çalışıyordu.

Aslında 1995 genel seçimleri ile Refah Partisi, yoksul, Kürt, dışlanmış kesim oylarını ılımlı bir İslam çerçevesinde kazanmıştı. Her ne kadar kitle partisi olmadığını ifade etse de her vaadinin temelinde İslami bir referans vardı.

Oğuzhan Asiltürk seçimlerdeki bu başarıyı şu şekilde açıklıyordu:

"Refah Partisi'nin 24 Aralık 1995 genel seçimlerindeki başarısı, tabanın istediği baştan bakarsak Cumhuriyet kurulduktan beri adeta laiklik din düşmanlığı olarak algılanmış, öyle baskılar yapılmış ki yani taasur edilemeyecek şeyler... Biz böyle bir ortamda tabi olarak herkese dini inancını serbestçe yaşamaya gerektiğine inanıyoruz. Bu başkalarına da sizde bizim gibi yaşayacaksınız, demek değil senin inancın neyse, inancına göre hareket edersen, bende inandığım gibi yaşamak istiyorum. Bunu anlattığımız zaman toplum aşırı baskı altında, bunaldığı için birinci parti olduk".³¹

Özellikle toplumda çekimsiz kalan muhafazakar kesim, Refah'ın bu söylemleriyle partinin tabanı oluşturdu. Özellikle de toplum dışında olduğunu düşünen gecekondulu halkı; yoksulluk ve işsizlik, kültürel yozlaşma içindeyken Refah Partisi bu kesimin inanç bağları üzerinden yakınlık kurmuşlardır.

Refah Partisi'nin seçimleri kazanmasını şaşkınlık ile karşılayan kesim, Türk siyasetinde bir şeylerin değişmeye başladığını, RP'nin bu değişimin ne kadarını gerçekleştireceği tartışılıyordu.³²

Değişimin kuvvetli bir şekilde değişeceğini düşünmeyenlerde vardı. RP'nin seçim başarısını ideolojik değil halkın diğer partilerden bulamadığı istikrarı RP'de bulacakları düşüncesiydi. Ekinci'ye göre, "Merkez sağın, CHP'nin yeterli bir güveni kalmamıştı. O bir yerde arayıştı diyebiliriz".³³

Türk'de, diğer partilerin kendi içinde yaşadığı problemler ve siyasi istikrarsızlığı RP'nin kendi aleyhine çevirdiğini söylemektedir. "Adil düzen ile geliyorsun. Adil düzen

³¹ Oğuzhan Asiltürk, Mülakat: Sevgi Barışkan, Ankara, 3 Ekim 2019.

³² Bülent Kahraman, "Refah Partisi'nin Koşulları", *Varlık Dergisi*, S. 1067 (1996): 2.

³³ Hasan Ekinci, Mülakat: Sevgi Barışkan, Ankara, 23 Aralık 2019.

kurulacak her şey adil olacak, ekonomiyi düzelteceğim... söylenenler çok güzel fakat bu söylemlere rağmen adil düzen nedir? Açıklayamıyorlar”.³⁴

1.6. REFAHYOL HÜKÜMETİNİN KURULMASI

Sandıktan çıkan sonuç ile hiçbir parti tek başına hükümet kuramıyordu. Birçok ortaklık fikri söylenmesine rağmen çoğunlukla Refah’sız bir hükümet formülü aranıyordu.

Toplumda koalisyon hükümetini ANAP-DYP’nin kurmasına yönelik bir baskı vardı. Demirel’in hükümeti kurma görevini Erbakan’a vermesi ile RP, hükümet ortağı olarak ANAP’a teklif göndermiştir. ANAP’ın RP ile hükümet görüşmelerine telkinlerde bulunan isimlerden dönemin meclis başkanı Mustafa Kalemli: *“Türkeş’in isteği ile mecliste yapılan görüşmede Türkeş önemli bir yerden geliyorum. Bir görev yapmak istiyorum. Bana o önemli yerde bu koalisyonun kurulmamasının daha doğru olacağı söylendi. Bu koalisyon kurulursa memleket için hayırlı şeyler olmayacağı ifade edildi...gereğini yapın”* diyerek aracı olduğunu ifade etmişti. Kalemli, RP ile yakın temas halinde olmadığı için Mesut Yılmaz’ı arayarak durumu bildirmiştir. Kalemli bir süre sonrada Genelkurmay Başkanı Karadayı’nın da kendisini arayarak aynı telkinlerde bulunduğunu ifade etmektedir. Karadayı’nın *“...Meclis başkanı olarak görevinizi yapın. Sözleri üzerine Kalemli“...siyasi pazarlıklar içinde olmam mümkün değil. Benim yapabileceğim bir şey yok”* cevabına *“çok dikkatli olmaları konusunda uyarabilirsiniz. Bu koalisyon pazarlıkları konusunda uyarabilirsiniz”* yanıtını aldığını aktarmıştır. Sürece dahil olmak istemediği halde konuşmaları yanıtı bırakmamak adına Çiller ile görüşen Kalemli, Karadayı ve Türkeş ile gerçekleştirdiği konuşmaları aktarmıştır.³⁵

TSK içinde ve siyasette aktif rol oynayan bazı isimler RP-ANAP koalisyonunun önüne geçmek için aracı konumunda olduğunu değerlendirdiğimizde, demokratik bir oluşum sürecine direk dolaylı yoldan müdahale etmiştir. RP karşı ciddi endişelerin gerçekleşmemesi için tüm ihtimaller değerlendiriliyordu.

Tüm telkinler sonuç bularak ANAP ve DYP anlaşarak Anayol hükümetini kurmuşlardır. Büyük bir kesimin desteklediği Anayol ortaklığına ilk engel RP’nin Çiller

³⁴ Alican Türk, Mülakat: Sevgi Barışkan, Eskişehir, 26 Haziran 2019.

³⁵ TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı, *28 Şubat Darbeleri Araştırma Komisyonu: Mustafa Kalemli*, (Kayseri: 2012) 12-13.

adına yolsuzluk soruşturması ile ilgili önerge vermesi ile başlamıştı. ANAP'ın bu önergeye destek vereceğini bildirmesi ile koalisyon ortaklığının kısa süreceği anlaşılmıştır.³⁶

RP meclise sunduğu yolsuzluk önergesinden sonra Anayol hükümetinin güven oylamasına itiraz ederek, Anayasa Mahkemesine başvurmuştur.³⁷ Anayasa Mahkemesi yaptığı değerlendirme sonucunda 53. Hükümetin güven oylamasını iptal etmiştir.³⁸

Beklentiler ile kurulan hükümetin düşmesi RP için önemli bir gelişme olmuştur. Hukuksal mücadeleyi kazanan RP, Demirel'in hükümeti kurma görevini kendilerine vermesi ile iktidar ortağı arayışına başlamıştır.

ANAP ile başarısız bir koalisyon görüşmesi gerçekleştiren RP, bu sefer DYP'ye yönelmiştir. Özellikle Çiller için önemli bir ortaklık olduğu, görüşmelere olumlu baktığı ifade ediliyordu. Hakkında meclise sunulan yolsuzluk dosyalarından kurtulmak için RP ile koalisyon ortaklığı bir çıkış olarak görülüyordu. İki parti arasında görüşmeler olumlu sonuç vererek hükümet ortaklığında anlaşmışlardır.³⁹

RP ve DYP koalisyon görüşmeleri gerçekleşirken DYP'li bazı vekiller bu koalisyonun içinde yer almak istemedikleri için istifa ederek yeni bir parti kurmuşlardı.⁴⁰

DYP'nin RP ile koalisyon görüşmelerine sadece parti içinden değil her kesimden itiraz edenler vardır. Bican, "herkes bu ortaklığın Türkiye'nin hayrına olmayacağı noktasında hemfikirdi. Ancak Çiller bu baskıları göz ardı etti ve hükümeti Erbakan'la kurdu. Kurmak zorundaydı, çünkü; TBMM'de hakkındaki iddialarla ilgili dosyalar devreye girecekti... Refah yol kurulunca dosyalar rafa kalktı, iddialar unutuldu."⁴¹

Çiller'in parti içinde çıkan seslere ve dışarıdan gelen telkinlere rağmen bu koalisyonu gerçekleştirmek zorunda kalmıştır. Refahyol hükümeti güven oylaması için 3 Temmuz 1996'da hükümet programını TBMM sunmuştur. Yapılan güven oylaması sonucunda 54. hükümet resmen kurulmuştur.⁴²

³⁶ Suavi Aydın, Yüksel Taşkın, *1960'dan Günümüze Türkiye Tarihi*, 6bs. (İstanbul: İletişim Yayınları, 2018), 424.

³⁷ Cüneyt Arcayürek, *28 Şubat'a İlk Adım*, 2bs. (Ankara: Bilgi Yayınevi, 2003), 448.

³⁸ Alican Türk, *Bitmeyen Sömürü 28 Şubat*, 1bs. (Ankara: Galeati Yayınları, 2021), 71.

³⁹ Şükrü Karatepe, *Ara Rejimin Adaleti*, 2bs. (Ankara: A Kitap Bir Binyıl Yayınevi, 2018), 17.

⁴⁰ *Meclis Araştırma Komisyonu, Refah-Yol Hükümeti Dönemi*, C.2 (Ankara: 2012), 949.

⁴¹ Mehmet Bican, Mülakat: Sevgi Barışkan, 17 Nisan 2021.

⁴² Şevket Kazan, *Öncesi ve Sonrasıyla 28 Şubat*, (Ankara: Keşif Yayınları), 12.

1.7. REFAHYOL HÜKÜMETİ'NİN PROGRAMI

Refah Partisi'nin 'Adil Düzen' kılavuzu doğrultusunda bir program hazırlanacağı ön görülmesine rağmen laiklik ve sosyal hukuk devleti formuna atıfta bulunarak vazgeçilmez temel kaynaklarının Atatürk ilke ve inkılapları olduğu vurgusunda bulunmuşlardır.

Seçim sürecinde de Anadolu sermayesine verdiği önemi vurgulayan Erbakan, serbest piyasa şartlarının doğru bir şekilde tahsis ederek, üretime geçileceğini anlatmıştır. Gümrük Birliği anlaşmasının tüm hedeflerini gerçekleştirmek için hukuki adımları atacaklarını söyleyen Erbakan; dış politikada da batılı devletler ile olan ilişkileri aynı temelde yürütmeye özen göstereceklerini ve manevi bir ortaklığın olduğu İslam ülkeleri ile de iyi ilişkiler içerisinde olacaklarını söylemiştir.

Milli ve yerliliği temel görüşleri olarak kabul eden Refah Partisi, hükümet programında geniş yer verdiği en önemli konuların başında ekonomi geliyordu. Programın açıklanmasından sonra Erbakan, planladıkları havuz projesini anlatmıştı. Açıkladığı havuz projesi ile kamuoyuna ait tüm hesaplar tek bir hesapta birleştirilecek de kaynak arayan kamu kuruluşları doğrudan bu kanaldan çekilecek para çekebileceklerdi. Devlet destekli bankalarda da aynı havuz sistemi uygulanarak halkın hesabı ortak olacaktı. Kişi acil nakit ihtiyacı varsa başka hesaptan parayı çekip sonra ödeme gerçekleştirebilecekti. İş adamları ve bürokrasi çevresinde tartışma yaratan bu proje beklenildiği gibi bir tepki alamayarak gerçekleştirilememiştir.⁴³

Devlet kurumlarının içinde bazı düzenlemelerin gerekliliğinden bahseden Erbakan; günümüz çalışma şartlarına göre dizayn edilmesi gerektiğini, her şeyden önce kişisel hakların ön planda tutularak hızlı bir hizmet anlayışı için yürüteceklerine vurgu yapmıştır. Programda en dikkat çekici maddelerden birisi de zorunlu eğitimin 8 yıla çıkarılması hususudur. 28 Şubat 1997 MGK bildirisinde de zorunlu eğitimin 8 yıla çıkarılması ile ilgili bir madde yer alıyordu. MGK'nın bildirisinde yer verdiği bu madde hem RP içinde hem de birçok İmam hatipliler tarafından sert karşılanmış, protestolara neden olmuştur.⁴⁴

⁴³ "Erbakan Havuz Projesini Açıkladı", *Hürriyet Gazetesi*, 22 Temmuz, s.23.

⁴⁴ *Erbakan Hükümeti Programı*, <http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/hp54.htm>, (23.12.2013)

1.8. REFAHYOL DÖNEMİNDE YAŞANAN OLAYLAR

Refah Partisi, Türkiye'nin batıdaki kuruluşların içinde olması yerine kendi değerleri ve çıkarlarıyla örtüşen ülkeler ile hareket etmesi gerektiğini vurguluyordu. Bu sebeple Müslüman ülkelerle ortak bir pazar kurulması için birçok ülke ile görüşmelere başlamıştı. Erbakan, 1992 yılında Müslüman ülkelerin İstanbul'daki yıllık toplantısında bu pazar hakkında fikirlerini ortaya koyar. “Bugün Rusya'da iflas eden komünist Rusya'nın dağılması üzerine, tek kutuplu bir dünya kurmak isteniyor. Kurulmak istenilen dünyaya hepimiz çok iyi biliyoruz: ‘herkes bizim kölemiz olacak, biz ne emredersek herkes onu tatbik edecek’ ideolojisine dayanan bir dünya!.”⁴⁵

Batının Kendi menfaatleri doğrultusunda oluşturduğu kurumlar, Türkiye’yi özellikle Müslüman ülkeleri kısılcasına almaktır. Refahyol hükümetinin kurulması ile Erbakan ve Ekibi Müslüman ülkelerle ortak bir pazar kurma girişimlerine başlamıştı. İran Bangladeş Mısır Endonezya Malezya Pakistan’ın dahil olduğu D-8 örgütü kurulmuştur.

1.8.1. Dış Geziler

İslam ülkeleri ile ortak bir paydada hareket etmeye çalışan Erbakan ilk yurt dışı seyahatini bu ülkelere gerçekleştirmiştir. Planlandığından aksi bir şekilde gerçekleşen bu geziler büyük tepkilere yol açmıştır.

1.8.1.1. İran Gezisi

Erbakan’ın ilk ziyaretini İran’a gerçekleştirmiş olması Çekiç Güç’ün uzatılması ve AB üyeliği gibi konuları gündeme getirmişti. Erbakan’ın dış politikada izleyeceği yol, batılı ülkeler tarafında da merakla takip ediliyordu. İran gezisine karşı gelen tepkilerin başında terör olayları vardı. İran'ın terör gruplarına yardımda bulunduğu ve Türkiye'nin İran'a yapacağı gezi ile ülke itibarının zedeleneceği tartışılıyordu. Erbakan'ın ilk gezisini İran'a gerçekleştirmesi ve gezinin devamındaki ülkelerin yaratacağı sıkıntılar sebebiyle İçişleri Bakanı Mehmet Ağar, son dakikaya kadar imza vermemiştir.⁴⁶

Doğalgaz anlaşması, terör ve ekonomik iş birlikleri üzerine yapılan görüşmelerde Erbakan nötr bir yaklaşım içinde bulunuyordu. Erbakan’ın İran’a karşı

⁴⁵ Şevket Kazan, *Refah Gerçeği*, (İstanbul: Keşif Yayınları,2004), 166.

⁴⁶ ” İran Sıkıntısı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Ağustos 1996.

yaklaşımı önceki başbakanlardan farklı olarak 'diyalog içinde olmak, somut ekonomik birlikler kurmak, toplumun kendisine karşı ön önyargılı olmaması için dikkatli olmak' şeklinde özetlenebilir.⁴⁷

1.8.1.2. Libya Gezisi

Erbakan'ın Libya'ya gerçekleştirdiği gezinin önemli sebeplerinden birisi müteahhitlerin alacaklarının tahsilini gerçekleştirmektir. Müteahhitler, özellikle Erbakan'dan böyle bir istekte bulunmuşlardı. Geziyle ilgili ilk kriz Türk heyetine tahsis edilen uçağın bakımsızlığı ve heyetin havaalanında bekletilmesi ile başladı. Görüşmenin çölde bir çadırda gerçekleşmesi olması da ciddi şekilde eleştiri konusu oldu.⁴⁸

Kaddafi ve Erbakan'ın çadırda ortak gerçekleştirdikleri basın toplantısında Kaddafi, Türkiye'nin Kürtlere kötü davrandığını, Kürdistan devletinin haklılığını ve Türkiye'nin Amerika'nın kışkacında olduğunu ve dış politikadaki yaklaşımlarının yanlışlığını dile getirdi. Kaddafi'nin açıklamalarına Erbakan'ın başta sessiz kalması ve sonra konuşmasını daha yumuşak bir üslup ile gerçekleştirmesi, Türk basınında ağır eleştirilere sebep oldu.⁴⁹

Bütün gazeteler Libya krizini manşetlerine taşıdı ve Çiller başta olmak üzere muhalefet parti liderleri Kaddafi'yi kınayan, açıklamalarda bulundular. CHP ve DSP meclise gensoru önerileri verdi.⁵⁰ Erbakan'ın Libya krizi sonrasında ülkeye 'Muzaffer bir komutan gibi' döndüm ifadesi ise tepkileri daha da arttırdı.

1.8.2. Diğer Gelişmeler

1.8.2.1. Başbakanlıkta İftar Yemeği

Başbakan'ın 11 Ocak 1997'de başbakanlık konutunda tarikat ve cemaat liderleri ve temsilcilerine iftar yemeği düzenledi⁵¹ Televizyon kanallarında cübbeli ve sarıklı tarikat liderlerinin konuta girerken ki görüntüleri laik kesimi ve kışlaları harekete geçirdi.

⁴⁷ Ali Bayramoğlu, *28 Şubat: Bir Müdahalenin Güncesi*, 2bs. (İstanbul: İletişim Yayınları, 2013), 78.

⁴⁸ Necati Çelik, *28 Şubat ve İrtica Tehdidi*, 1bs. (Ankara: Sinemis Yayınları, 2004), 108.

⁴⁹ Mehmet Bican, *28 Şubat'ta Devrilmek*, 1bs. (İstanbul: Truva Yayınları, 2012), 111.

⁵⁰ Cüneyt Arcayürek, *Geri Gidişe İzin Yok*, 1bs. (Ankara: Bilgi yayınevi, 2003), 44

⁵¹ Suavi Aydın, Yüksel Taşkın, *1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi*, 6bs. (İstanbul: İletişim Yayınları, 2018), 49.

Başbakanlık konutunda böyle bir davet verilmesi Cumhuriyete ve devrimlerine karşı olduğu şeklinde ifade ediliyordu. Başbakanlıkta ülkenin ideolojik yapısına karşı geldiği ve bunun bir suç olduğuna dair medyada geniş yer alan yemeğin; hazineden mi karşılandığı, giyilen kıyafetler, verdikleri mesajlar günlerce konuşuldu. Ecevit, Erbakan'ın tarikat liderlerine verdiği iftar yemeğini vermekte özgür olduğunu fakat bunu devletin konutunda yapmasının yanlış olduğunu, ülkede tarikatlarla ilgili problem var iken hükümetin onları kanatları altına alınmasından olumlu bir davranış olmadığı kanaatindeydi.⁵²

Haber kanallarındaki görüntüleri gören Çiller; özel kalemine, hemen bir metin hazırlattı. Özetle, Tarikatların Türkiye'de yeri olmadığına dair olan bu metnin yayınlanmasından vazgeçildi. Daha sonra Çiller, meclis toplantısında hazırlattığı metinden farklı olarak 'tarikatların toplumda geleneksel bir yapıya sahip olduğunu' vurguladı.⁵³

Davet edilen kişilerin resmi devlet memuru olduğunu söyleyen Asiltürk, sakallı olmaları normal, laiklik bir insana dinsiz olacaksın diye baskı yapmak değildir.⁵⁴ İftar yemeğinin normal bir yemek olduğunu, toplumda din adamlarının dışlanmaması gerektiğini ifade eden Refah Partililere karşı eleştiriler gittikçe artıyordu. Türkiye Cumhuriyeti devletinin başkanı sıfatını temsil eden Erbakan'ın tarikat liderlerine iftar daveti vermesi, çeşitli kesimlerce laiklik karşıtı bir adım olarak yorumlandı.

1.8.2.2. Aczmendiler Olayı

Aczmendiler adında cübbeli ve sarıklı ellerinde asalar ile dolaşan bir grup çıktı. Cami çıkışlarında “yaşasın şeriat, kahrolsun laik diktatörlük” sloganları atan grup; bir anda Türkiye'de irtica tırmanıyor endişesi yarattı.⁵⁵ Said Nursi adına mevlit okutmak için başkentte bir araya gelen Aczmendiler, tutuklanarak hapse gönderildi.⁵⁶

Aczmendiler olayının peşinden liderleri Müslüm Gündüz'ün evine yapılan baskın günlerce konuşulmuştu. Baskın sırasında tutuklanarlardan birisi de Müslüm

⁵² "Başbakanlık'ta Suç İşlendi", *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Ocak 1997, s.5.

⁵³ Mehmet Bican, *28 Şubat'ta Devrilmek*, 220-221.

⁵⁴ Oğuzhan Asiltürk, Mülakat: Sevgi Barışkan, Ankara, 3 Ekim 2019.

⁵⁵ Alican Türk, *Bitmeyen Sömürü*, 1bs. (Ankara: Galeati Yayıncılık, 2021), 82.

⁵⁶ Nuh Mete Yüksel, *Nuh Mete Yüksel Anlatıyor*, (Ankara: Alibi Yayıncılık, 2015), 143.

Gündüz'ün imam nikahlı eşi olduğu iddia edilen Fadime Şahin idi. Fadime Şahin, televizyon kanallarına çıkıp, tarikatların nasıl tuzak kurduğunu, dini çıkarları kullandıklarını anlatıyordu. Haber kanallarına, gazetelere sürekli bu konu ile ilgili görüntülerin servis edilmesi nedeniyle bu olayın planlı olduğuna dair söylemlerde bulunuldu.⁵⁷

28 Şubat davası görülürken sanıklardan Alican Türk'ün, dönemin Adalet Bakanı Şevket Kazan'a, Aczmençiler olayının ortaya çıkışında askerin herhangi bir girişimi olup olmadığını sorduğunda Kazan, "böyle bir bilginin bakanlığına gelmediğini" ifade ediyordu.⁵⁸ Asiltürk, asker ile ilgili bir bağlantı olmamasına karşın sivil kanattan bu duruma sebebiyet veren kişilerin varlığı olduğunu dile getiriyordu.⁵⁹

1.8.2.3. Kudüs Gecesi ve Tankların Yürüyüşü

Sincan Belediye Başkanı Bekir yıldız, İran'ın Büyükelçisi G.Rıza Bagheri'nin de katıldığı bir Kudüs Gecesi düzenlemiştir. Terör örgütü olarak kabul edilen Hizbullah ve Hamas liderlerinin resimleri her yere asılmıştı.⁶⁰

Kudüs olaylarını anlatan bir tiyatro oyunu sergilendikten sonra İranlı Büyükelçi Bagheri kürsüye çıkarak' şeriata karşı övücü cümleler kurarken salondan sürekli tekbir sesleri geliyordu. Türkiye'nin İsrail ile dış politikasına sert eleştirilerde bulunan Büyükelçi, terör örgütü olarak kabul edilen Hizbullah ve Hamas liderlerine övgü dolu sözler ile anıyordu. Kudüs gecesinde yeşil pop adında bir grup sahneye çıkarak dikkat çeken bir şiir okudu. Şiirde geçen "*bir elinde keleş var, bir elinde mermisi var, cihat eden bacılar, kara kara çarşafklar, Allahu Ekber deyip kıyam etmiş bacılar...*" ifadeleri Refah Partisi'ni zor duruma soktu.⁶¹

Bekir Yıldız ve sahnelenen oyunda yer alan isimler tutuklanarak soruşturma başlatıldı. Erbakan, meclis kürsüsünde yaptığı konuşmasın da "*yasaya aykırı bir durum söz konusu ise yargılanacağını ve bir bez parçasının oraya asılması, laik bir devleti sarsmayacağını*" ifade etti. Bekir yıldız cezaevine girdiğinde ziyaretine gittiği için

⁵⁷ Mehmet Ali Birand, Reyhan Yıldız, *Son Darbe:28 Şubat*, 9bs. (İstanbul: Doğan Kitap Yayınları), 187.

⁵⁸ Alican Türk, Mülakat: Sevgi Barışkan, Eskişehir, 26 Haziran.2019.

⁵⁹ Oğuzhan Asiltürk, Mülakat: Sevgi Barışkan, Ankara, 3 Ekim 2019.

⁶⁰ Mehmet Bican, *28 Şubat'ta Devrilmek*, 1bs. (İstanbul Truva Yayınları, 2012), 44.

⁶¹ Nevzat Bölügiray, *28 Şubat Süreci 2*, 1bs. (İstanbul: Tekin Yayınevi, 2000), 107.

eleştirilen Adalet Bakanı Şevket Kazan, "...ertesini gün telefona sarıldım. Sincan Belediye Başkanına gerçekten ağır bir şekilde konuştum. Genel merkezden habersiz sen nasıl bir diplomati davet ediyorsun? Nasıl oluyordu da onların panolarını alıp getiriyorsun. Hataydı ama genel merkez değil, birisi de yapsa genel merkez, parti suçlanıyordu".⁶²

Şevket Kazan, Kudüs Gecesi etkinliğinden genel merkezin haberi olmadığını, hatanın kişisel olmasına rağmen partinin hatalı kabul edilmesini doğru bulmuyordu.

İran elçisi M. Rıza Bagheri Dışişleri Bakanlığına çağrılarak; ülkesine geri gönderilme kararı alındığı söylenmesi üzerine Baghari, basın mensuplarına " bana şeriat getirmek için çalışıp çalışmadığımı soruyorlar. Bende %99'u Müslüman olan bir ülke zaten şeriat vardır" ve size radikalcı denmesinden korkmayın ifadelerini belirttikten sonra ülkeden ayrıldı.⁶³

Humeyni'n Ramazanın son gününü Kudüs gecesi ilan etmesi ile bu gece kutlanmaya başlanmış ve daha sonra Humeyni'n İran'a gelişinin yıl dönümü olarak kutlanılmaya devam edilmiştir. Bekir Yıldız, bu bilgilere vakıf olmadığını, aynı şekilde resimleri asılan kişilerin terör örgütleri ile ilişkisini bilmediğini söylüyordu. Her şeyin Filistin duyarlılığı ve Mescid-i Aksa sevgisi ile gerçekleştirdiğini anlatıyordu.⁶⁴

Kudüs gecesi etkinliğinden sonra Sincan bu kez de tankların geçişine sahne olmuştu. TSK'nın her sene Akıncı Üssüne yaptığı tatbikatta yer alan tanklar bu sefer güzergahını ve tarihini değiştirerek Sincan'dan geçmişti. Gazeteler, kışlaların harekete geçtiğini, tatbikat dahi olsa bunun bir 'uyarı' niteliğinde olduğunu yazıyordu.⁶⁵

1960 yılından itibaren her 7 şubatta gerçekleştirilen tatbikatın 1997 yılında zorunlu olarak değiştiği ifade ediliyordu. Bu zorunlu değişikliğin Kara kuvvetleri Komutanının geçireceği göz ameliyatı nedeniyle 3 gün önceye alındığı söylendi.⁶⁶

Çetin Doğan'da Türk'ün söylediklerini doğrularak, gelişen olaylar bir reaksiyon olabilir ama kesinlikle bunun tatbikat olduğunu söylüyordu. Askerin bir

⁶² Mehmet Ali Birand, Reyhan Yıldız, *Son Darbe 28 Şubat*, 9bs. (İstanbul: Doğan Kitap Yayıncılık,2012), 199-200

⁶³ "İran Elçisi'nden Refah Partisi'ne Öğüt", *Hürriyet Gazetesi*, 2 Şubat 1997, s.23.

⁶⁴ Hülki Cevizoğlu, *28 Şubat: Bir Hükümet Nasıl Devrildi*, 4bs. (Ankara: Cevizkağı Yayıncılık, 2012), 8.

⁶⁵ " Sincan'da Gövde Gösterisi", *Radikal Gazetesi*, 5 Şubat 1997.

⁶⁶ Alican Türk, Mülakat: Sevgi Barışkan, Eskişehir, 26 Haziran 2019.

müdahale içerisinde olmadığını ve Demirel’inde durumdan haberdar olduğunu özellikle vurgulamıştır.⁶⁷

Tankların yürüyüşünün her ne kadar tatbikat olduğu ifade edilse de Sincan olaylardan sonra vuku bulması bir tür uyarı olarak gören siyasetçilerde vardı. Başbakan Erbakan ve yardımcısı Çiller olabildiğince bu konu üzerinde fazla konuşmamaya çalışıyorlardı. Başbakan meclis kürsüsünden “ne olmuş yani Cumhuriyet Bayramı’nda da 240 tane tank geçiyor” ifadesini kullandı.⁶⁸

DYP Genel Başkan Yardımcı Hasan Ekinci, tankların geçişinin hem tatbikat hem de bir ima olduğunu ifade ediyordu. “Tanklar yürüyor ama bir yandan da uyarı var” şeklinde algılanmıştı.⁶⁹ Tankların geçişinden sonraki haftalarda Türk-Amerikan iş konseyinin yıllık toplantısına katılan Çevik Bir’in burada yaptığı konuşma da Sincan’dan geçen tanklar ile ‘demokrasiye balans ayarı yaptık’ söylemleri askeri müdahale söylemlerini güçlendirdi.⁷⁰

Asiltürk, Çevik Bir’in yaptığı konuşmayı ‘demokrasiye balans ayarı’ olarak nitelendirirken tankların yürüyüşünün kurgulanmış bir senaryo olduğunu söyledi. 2012 yılında 28 Şubat davası süreci başladığında Çevik Bir, balans ayarı sözü ile ilgili soruya; böyle bir ifade kullanmadığını ifade etmiştir.⁷¹

Bir, “Ben Birleşmiş Milletler ’de görev yaptığım zaman Somali’de Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan’dı. Kofi Annan o zaman Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri oldu ve biz de Birleşmiş Milletler bu Türk Amerikan derneklerinin yapmış olduğu toplantıya katılmak için o zaman Hava Kuvvetleri, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri’ydi belki, Hava Kuvvetleri Komutanı İlhan Paşa’mpla beraber gittik ve Kofi Annan’ı ziyaret ederek, Washington’daki toplantıya New York’tan biraz geç geçtik. Biz otele girdiğimiz zaman kendisi de hatırlayacaktır ilk defa konuşuyoruz biz onla belki ilk defa duyuyor benden, gazeteciler etrafımızı sardılar. O zaman Hürriyet Gazetesi’nde yazan Ferahi Hınç bunu gazetesinde bana ordular dediler ki ne geçti aranızdaki konuşmalar ben de dedim ki Koffi Annan Türkiye’de demokrasinin çok iyi gittiğini

⁶⁷ Çetin Doğan, Mülakat: Sevgi Barışkan, İzmir, 25 Kasım 2019.

⁶⁸ Mehmet Bican, *28 Şubat’ta Devrilmek*, 1bs. (İstanbul: Truva Yayınları, 2012), 207.

⁶⁹ Hasan Ekinci, Mülakat: Sevgi Barışkan, Ankara, 23 Aralık 2019.

⁷⁰ Alican Türk, *Bitmeyen Sömürü*, 1bs. (Ankara: Galeati yayıncılık, 2021), 436.

⁷¹ Oğuzhan Asiltürk, Mülakat: Sevgi Barışkan, Ankara, 3 Ekim 2019.

söylüyor dedim, aynen bu ifadeyi kullandım, ertesi gün gazetelerde "Balans Ayarı" diye çıktı".⁷²

Balans ayarı ile ilgili farklı söylem ve düşünceler hakim olsa da toplum ve hükümet bunu bir uyarı olarak görüyordu. Erbakan, her fırsatta TSK ile iyi anlaştıklarını herhangi bir sorunlarının olmadığını dile getiriyordu.

1.8.2.4. Refah Partili İsimlerin Söylemleri

Kimlerin servis ettiği belli olmayan Refah Partisi'ne mensup kişilerin videoları televizyon kanallarına da geniş yer bulmaya başladı. Rejime karşı ağır söylemlerde bulunan RP'li isimler, hükümetin varlığını tehlikeye sokmuştu.

Servis edilen konuşmalardan ilki Erbakan'ın 25 Şubat 1994 yılında Bingöl'de yaptığı mitingin görüntüleridir. Erbakan, "...*Bu ülkenin evlatlarına ne dediler? Dinini bir tarafa bırakacaksınız, arkamıza düşeceksiniz ne din ne de dünya bıraktılar. Bu ülkenin evlatları asırlar boyu mektebe başlarken besmeleyle başlar. Siz geldiniz bu besmeleyi kaldırdınız. Ne koydunuz yerine 'Türk'üm, doğruyum, çalışkanım'. Sen bunu söyleyince öbür taraftan da Kürt kökenli bir Müslüman evladı, 'ya öyle mi bende Kürt'üm, daha doğruyum, daha çalışkanım', deme hakkını kazanmış olur. O meclis yarın insanların eline geçecek. Bütün bu haklar kan dökülmeden verilecek'*".⁷³

Laikliğin açıkça eleştirildiği bu mitingde okullarda okutulan andın belirli kesime hitap ettiği söylemleri ve Refah'ın iktidara gelmesiyle inanç temelleri üzerine bir politika izleneceği; laik kesim tarafından sert eleştiriler ile karşılandı.

Erbakan'ın bu konuşmasından sonra Refah Partisi'ni zor duruma sokan bir diğer konuşma Şevki Yılmaz'ın Rize Belediye Başkanlığı zamanında verdiği demeçler oldu. Yılmaz, Türkiye'deki hakim rejimin nasıl zarar verdiğini, RP'nin asıl amacının belli olduğunu anlatıyordu. "*Kanunlarıyla, rejimiyle, düzeniyle bir emperyalist*" ülkede yaşadığımızı *vurgu yaparak, "Müslümanların tutsak olduğunu...RP'nin asıl hedefinin ne olduğunu Türkiye'nin şartlarında açıkça söylemeyi zamansız ve gereksiz görüyorum diyen Yılmaz gazetecinin, "Türkiye'de çocuk doğma noktasına gelmiştir. Artık Türkiye'de*

⁷² "28 Şubat Davası Gerekçeli Karar", *Çevik Bir Savunması*, Ankara, 23.09.13

⁷³ Nezhir Yıldırım, *28 Şubat Darbesi: Darbelerin Yakın Tarih Aynası Ve Anıları*, (Ankara: 2014 Akademisyen Kitabevi, 2014), 85.

*İslami hareket bastırılacak noktayı geçmiştir.” İfadelerine “...bizim görevimiz doğumun ne zaman olacağını tespit etmek değil. Tespit edilemeyecek bir şey üzerinde tartışmak abes”*⁷⁴ olduğu cevabını veren Yılmaz’ın bu demeçleri ciddi bir rejim karşıtlığı idi.

Refah Partisi bir kimlik partisi olmadığını, Atatürk ilke ve inkılaplarının temel savunduklarını söylemesine rağmen bir belediye başkanının İslami koşulların sağlanacağını dair söylemi çeşitli kesimlerde bir kafa karışıklığına sebep oldu. Yılmazın bu söylemleri ileride Refah Partisinin kapatılma gerekçeleri olarak gösterilecekti. Şener, “bir parti içindeki kişilerin demeçleri nedeniyle partinin kapatılmamasına karşı olduğunu” ifade etmektedir.⁷⁵

İrtica söylemlerinin açıkça çekinmeden söylenmesi parti içinde her ne kadar kişisel bir söylem olarak ifade edilse de toplum, STK’lar, TSK, muhalefet partileri... bu durumu kişisel bir söylem değil, parti eksenli olduğunu düşünüyorlardı.

*“Türkiye’de Müslümanlar meclisten yıkılmış, Ulus’taki meclisten yıkılmış. Bizim dirilişimiz meclisten olacak, Kızılay’daki meclisten olacak”, sözleri Türkiye İran olma yolunda ilerliyor, Cezayir’e dönüşecek endişesini yaratmıştır. Birbiri arkasına yayınlanan demeçlere bir yenisini Erbakan’ın danışmanı İmdat Kaya eklemiştir. Gençlik Vakfı’ndaki konuşmasında, “ne bayramı? Devletin dini İslam’dır... Allah kanunlarının, kuran hukukunun kaldırılmasının bayramı. Şeriat ve Şeriye Vekâlet’inin kaldırılmasının bayramı. Hilafetin kaldırılıp ümmeti Muhammed’in halifesiz, başsız bırakılmasının bayramı...”*⁷⁶ sözleri Cumhuriyet Bayramını hedef alan bir eylem olarak değerlendirildi. Açık bir şekilde hilafetsiz kalarak, Cumhuriyet rejimine mahkum edildiklerini, dini esasların hem toplumda hem de yönetimdeki eksikliğini kabul etmeyeceklerini açıkça beyan ediyorlardı.

Özden, tüm bu söylemlere karşın Türkiye’de İran devrimi bir sürecin mümkün olmadığını; Türk halkının Atatürk’e ve Cumhuriyete bağlılığının bizlerin düşündüğünden daha fazla olduğunu, böyle bir şeye olanak sağlamayacağını ifade etmekteydi.⁷⁷

⁷⁴ Oral Çalışlar, *Refah Partisi Nereden Nereye*, 2bs. (İstanbul: Yeryüzü Yayınları, 1996), 107-108.

⁷⁵ Abdüllatif Şener, Mülakat: Sevgi Barışkan, Ankara, 19 Temmuz 2019.

⁷⁶ Nuh Mete Yüksel, *Nuh Mete Yüksel Anlatıyor*, (Ankara: Alibi yayıncılık, 2015), 96.

⁷⁷ Yekta Güngör Özden, Mülakat: Sevgi Barışkan, 11 Mart 2019.

Özden'in söylemini doğrular nitelikte ifade eden Asiltürk, “*neden yaşansın ki? İktidar da biziz. Türkiye’yi de kalkındırıyoruz. Şikayet eden kimse yok. Onun için devrim ile ilgili bir şey yok*”⁷⁸ dese de toplum büyük bir kısmında tepkiler büyüyordu.

Medyada sürekli yer bulan irtica söylemlerinin bir diğer örneği, Erbakan’ın seçimi kazandıktan sonra mecliste yaptığı, “geçiş süreci kanlı mı? Kansız mı? olacak” sözleriydi. Çelik’inde özeleştiride bulunduğu söylemin ileride parti kapatma davasında önemli bir delil olarak kullanıldığını, seçim kazanmış bir partinin sözlerinin böyle olmaması gerektiğini belirtmiştir.

Çelik, partiye sadece Erbakan’ın bu ifadesinin değil bazı vekillerin söylemlerinin de zarar verdiğini düşünmektedir. Şevki Yılmaz ile aralarında geçen konuşmayı aktarırken, “*beni aday yapmayın, ben aranan bir insanım. Benim adresim sabit olursa, bende sıkıntı yaşarım; siz de sıkıntı yaşarsınız diye ikazda bulunduğunu...*” fakat bu konuşmalara rağmen partinin adım atmadığını, yanlış adayların belirlendiğini vurgulamıştır.⁷⁹

Cumhuriyete ve Atatürk düşmanlığına karşı atılan ciddi adım Refah Partisi’nin İstanbul vekili Hasan Mezarıcı’nın Meclise, İzmir suikastında yargılanan ve ceza alan isimlerin itibarlarının geri verilmesi talebi olmuştur. Cumhuriyet ve devrimlerini hedef olarak gerçekleştirilen İzmir suikastının suçluların açıkça kanıtlanmış olmasına rağmen afları en başta rejimin temel hususlarına terstir. Mezarıcı’nın bu önergesine tepkiler gecikmemişken Atatürk hakkında, “*veled-i zina, siz Osmanlı çocuklarısınız, ben onun atası kim bilmiyorum... Mustafa Kemal adına, kerhane açıyorlar onun adına meyhaneler açıyorlar...*” sözleri üzerine vekilliği düşürülerek, yargı yolu açıldı.⁸⁰

Sürekli rejim karşıtlığı ifadeleri ile gündeme gelen Refahlı isimler toplumun ve bazı kurumların gittikçe endişelenmekte haklı olduğu izlenimini sürdürüyordu. TÜRK-İŞ, DİSK, TOBB ve TİSK önemli kurumlar ortak bir paydada birleşerek 54. Hükümetin istifa etmesi gerektiği çağrısında bulunarak işi daha da ileri götürmüş oldular.

10 Kasım günü yaptığı konuşma ile ilgili yargılanan Kayseri Belediye Başkanı Şükrü Karatepe ‘de açıkça rejimin değişmesi gerektiğine vurgu yaparak, “*Refah Partili*

⁷⁸ Oğuzhan Asiltürk, Mülakat: Sevgi Barışkan, 03 Ekim 2019.

⁷⁹ Necati Çelik, *28 Şubat ve İrtica Tehdidi*, (Ankara: Sinemis Yayınları, 2004), 40-67.

⁸⁰ Mehmet Ali Birand, Reyhan Yıldız, *Son Darbe: 28 Şubat*, 9bs. (İstanbul: Doğan Kitap Yayınları, 2012), 88.

olarak yeryüzünde tek başıma da kalsam, bu zulüm rejimi değişmelidir... Ve Müslümanlar, içinizden bu hırsı, bu kini, bu nefreti, bu imanı eksik etmeyin. Bu bizim boynumuzun borcudur”...⁸¹ ifadeleri ile katılanlara telkinlerde bulunmuştu.

Sürekli inanç eksenli söylemlerine rağmen siyasi varlığını sürdürmeye çalışan Refah Partisi ile Türkiye ilk kez bu kadar net konuşmaları tartışıyordu. İslami düzenin yaşamsal formlarından ziyade devlet yönetiminde de olması gerektiğini savunurken, Türkiye’de ilk kez sivil toplum kuruluşları, medya, halkın çoğunluğu, muhalif partiler, asker... ortak bir endişede buluşmuşlardı.

Rejimin tehlikeye girdiği düşüncesinin hakim olduğu günlerde hükümet ortağı DYP’li Ekinci, “Türkiye’de böyle bir şey olamaz. Atatürk’e, laik cumhuriyete bağlı, demokratik bir halkımız var”, söylemlerine rağmen bu korkunun Türkiye’de var olduğunu vurgulamıştır.⁸²

Askeri kanattan Doğan, her zaman böyle bir yolun olabileceğini ama halk ile kurulacak ilişkilerin bütünlüğü ile ‘halkın partisi’ olduğunda böyle bir ihtimalin olmayacağını söylemiştir.⁸³ Bu olasılığın hep var olduğu fikrine katılan bir diğer isim Türk, “TSK’nun en büyük korkusu buydu... İran benzeri bir yapı bizde ne kadar geçerli olurdu. Kim kabul ederdi? İnsanlar bunu kabul etmezdi. Dolayısıyla bu ülkede laikliğe inanmış dünya kadar insanlar var. Her şekilde şeriat devletini kabul etmeyecek”... sözleri ile Türkiye’de bu isteğin hayat bulması için yeterli çoğunluğun bulunmadığına işaret etmiştir.⁸⁴

Bu endişe ve kaygıların yersiz olduğunu söyleyen RP’li isimlerden Şener, “milli görüş hareketinin böyle bir çizgisi yoktur. Ülkede temel hak ve özgürlüklerden daha iyi gelişmiş bir demokrasiden yanaydı”⁸⁵ ifadeleri ile partinin bir kimlik partisi değil halkın partisi olduğunu belirtmiştir. Oysa RP, kendi içinde çelişmekten öte gidememiştir. Refah’ın içinde rejim karşıtı ifadelerde bulunanların isimlerin olması ve yine bu söylemlerin Refah’ın siyaset anlayışı ile ilgisi olmadığını ifade eden diğer parti üyeleri sık sık çelişiyordu.

⁸¹ Şükrü Karatepe, *Ara Rejimin Adaleti*, 2bs. (Ankara: A Kitap Bir Binyıl Yayınevi, 2018), 43.

⁸² Hasan Ekinci, Mülakat: Sevgi Barışkan, Ankara. 23 Aralık 2019.

⁸³ Çetin Doğan, Mülakat: Sevgi Barışkan, İzmir, 25 Kasım 2019.

⁸⁴ Alican Türk, Mülakat: Sevgi Barışkan, Eskişehir, 26 Haziran 2019.

⁸⁵ Abdüllatif Şener, Mülakat: Sevgi Barışkan, Ankara, 19 Temmuz 2019.

Bu çelişkili söylemlerin içinde Adalet Bakanı Şevket Kazan'ın, Irak gezisi dönüşünde Kur'anı ezberleyen tutukluların cezalarında indirim yapılmasına olumlu baktığını söylemesi, var olan hukuk sisteminin inanç üzerinden uygulanması fikrine hukukçular, karşı çıkmışlardır. Kazan, İslamiyet'in sorunların çözümünde önemli bir yetkinliği olduğunu özellikle Kürt probleminin çözümünde etkisinin büyük olacağını söylemesiyle hukukun yetersizliğini ortaya koyuyordu.⁸⁶

1.8.2.5. Susurluk Olayı

3 Kasım 1996'da Susurluk'ta meydana gelen araç kazasında, devlet-polis-mafya ilişkisinin gizli yüzü merak ediliyordu. Birçok cinayettin faili ve azmettiricisi olarak aranan Abdullah Çatlı, DYP Milletvekili Sedat Bucak, Emniyet Müdürü Hasan

Kocadağ'ın nasıl bir ilişkilerinin olduğu; özellikle DYP'li bir vekilin bu skandal kazada adının geçmesi partiyi oldukça yıpratmıştı.⁸⁷

Devletin güven ve refahını sağlamak için uğraşan polisin ve halkın temsilcisi olan vekilin, aranan bir suçlu ile yan yana olması ciddi bir siyasi yozlaşmadır. Günlerce konuşulan Susurluk skandalı ile ciddi bir kamuoyu oluşturuldu. Bu durumun içinde olan isimlerin araştırılması kanun önünde hesap verilmesi isteniyordu.

Tüm bunlar yaşanırken başbakan sessizliğini koruyarak bir açıklama yapmaktan çekiniyordu. Susurluk skandalında hükümet ortağı olan DYP'ye zarar vermesi, koalisyonu zor duruma düşüreceğinden bu konu üzerinde durulmamıştı.

Sadece hükümet içersin de değil MGK toplantısında da Susurluk olayının konuşulmadığını ifade eden Çelik, *"Susurluk'ta bir yerde devlet var. Devletin önemli kademelerinde görev yapmış kimseler var... Mehmet Ağar suçlanırken daha sonralarında ne yaptıysam devlet adına, devletin bilgisi altında yaptım, demiştir"*.⁸⁸ *Mehmet Ağarın söylemine benzer bir şekilde konuşma yapan Çiller, "...bu millet, ülke, devlet uğruna kurşunu atanda, yiyende her zaman bizim için saygıyla anılır. Onlar şereflidir"*, şeklinde konuşma yapması kamuoyunda büyük bir infiale sebep olmuştur.

⁸⁶ "Kazan Sabırları taşırdı", *Radikal Gazetesi*, 17 Şubat 1997.

⁸⁷ Nuraydın Arıkan, *28 Şubat Sürecinde Medya*, 1bs. (İstanbul: Okur Kitaplığı, 2011), 109.

⁸⁸ Necati Çelik, *28 Şubat Ve İrtica Tehdidi*, 1bs. (Ankara: Sinemis Yayınları 2004), 135.

Hükümetin Susurluk olayındaki tavrına karşı insanlar ‘sürekli aydınlık için 1 dakika’ eylemini başlatarak, akşam 9’da ışıklarını söndürüyordu. Halkın normal bir şekilde tepkisini koyduğu bu eyleme Şevket Kazan’ın, mum söndü oynuyorlar sözü ile halkın tepkisini küçümsemesi daha sert geri dönüşlere sebep oldu.⁸⁹

Susurluk ve şeriat söylemlerine karşı halkın başlattığı sürekli aydınlık için bir dakika eylemi hem ülkede hem de medyada geniş yer bulmuştu. Gazeteciler halka destek için meydanlara gidiyor, televizyon kanallarına 21: 00 da ışıkların söndürülmesi için, özel olarak yayınların yapılması ve halkı bilgilendirilmesi medyadan talep ediyorlardı.⁹⁰ Altaylı'nın bu çağrısına birçok medya mensubu ve yayıncılar Birliği'nden destek geldi.

---

⁸⁹ Bora Tanıl. “Evinde Oturan İnsanların Muhalefeti”. *Birikim Dergisi*. S.95 (1997): 12-13.

⁹⁰ ”Asıl Biz Sabrediyoruz”, *Hürriyet Gazetesi*, 13 Haziran, 1997.

İKİNCİ BÖLÜM

28 ŞUBAT 1997 MGK TOPLANTISI VE SONRASINDA YAŞANAN OLAYLAR

28 Şubat 1997 MGK toplantısına giden süreçte rejime karşı ciddi söylemlere karşı askerinin tavrını ortaya koyacağı ön görülüyordu. Erbakan, her ne kadar komutanlar ile uyum içerisinde olduklarını belirtse de gerginlik üst düzeydeydi. Gerginlik sadece askeri kanatta değil ülkenin genelinde hakimdi.

MGK toplantısında belirlenecek olan tavsiyelerin ne olacağı, hükümetin bu tavsiyelere uyup uymayacağı merak konusuydu

2.1. 28 ŞUBAT 1997 MGK TOPLANTISI

Cumhurbaşkanı Demirel başkanlığında Genelkurmay Başkanı, Dz.K.K, K.K.K, Hv.K.K, J.Gn.K, Başbakan, Dışişleri, İçişleri ve Milli Savunma bakanlarının yer aldığı MGK toplantısı gece yarısına kadar devam etmişti.⁹¹ 28 Şubat MGK toplantısının gündem konusu irtica olarak belirlenmişti. İrticanın MGK'da görüşülmesi için teklifte bulunan kişi DYP'li Milli Savunma Bakanı Turhan Tayan idi. MGK'da askerinin gündeme dair konuşacağını özellikle de rejim karşıtı sözler ile ilgili hükümeti sert bir şekilde eleştirileceği konuşulurken; hükümet içinden yer alan bir bakandan bu önerinin gelmesi, DYP ve RP arasındaki ortaklığın fazla sürmeyeceği sinyallerini veriyordu. Kalın dosyalar ile gelen asker teker teker söz alarak söz konuşmaya başlamışlardı. İlk sözü Oramiral Erkaya söz alarak, *“Yılbaşından önce Sincan'ın RP'li belediye başkanı Hristiyan geleneği olduğu görüşünden yola çıkarak hindi satışını yasakladı. Aynı şekilde içki satışı da yasak. Hindi ve içki satışını yasaklamak laikliğe aykırıdır. İster hindi yerim, ister yemem. Bu benim bileceğim iştir...”* sözleriyle kişilerin hak ve özgürlüklerine böyle bir müdahalenin yapılmayacağını belirtmiştir. Erkaya MGK'da askerler arasında en sert konuşmayı yapan isimdi. Sürekli gazete kupürlerini göstererek Türkiye'deki rejim karşıtlığının geldiği boyutu değerlendiriyordu. Erkaya konuşmasında açıkça RP'yi hedef alarak açıklamalarda bulunurken bir ara Erbakan'a, *“bu elimdeki kitapta sayın Erbakan'ın cihat ile ilgili ifadeleri var. Buna göre, parti toplantılarına gitmek cihat, zekatı partiye vermek cihat, partiye yardım etmek cihat”*,⁹² sözleri ile MGK'dan sert tavsiyelerin çıkacağına işaret ediyordu.

⁹¹ Alican Türk, *Bitmeyen Sömürü*, 1bs. (Ankara: Galeati Yayıncılık, 2021), 156.

⁹² Çetin Doğan, *“İşte MGK'da Konuşulanlar”*, <https://www.google.com/amp/s/odatv4.com/amp/istetarihi-mgkda-konusulanlar--0412131200.html>, (04.12.2013)

Başbakan'ın söz alarak "rejimin değişmesine karşı bir hareket içinde olmadıklarını, medyanın durumu aktarış şeklinin böyle bir havanın oluşmasına neden olduğunu", belirterek hükümetin olumlu icraatlarını anlatmaya devam etmiştir. Netice olarak, askeri kanat Refahyol hükümetine tavsiye niteliğinde 18 madde sundu.⁹³ Bu 18 madde özetle şunlardan ibaretti: "Tarikat ve vakıflar ait özel yurtların Milli Eğitim Bakanlığının denetimine alınması geçirilmesi, eğitimin 8 yıl olarak zorunlu hale getirilmesi, kuran kurslarının Milli Eğitim Bakanlığının kontrolünde faaliyetlerini yürütmesi, kurban derilerini, rejim aleyhtarları veya örgütler değil kanunlar ile belirlenmiş kurumların toplaması, Türkiye modern ve çağdaş görünümünden uzaklaşmamalı; Atatürk'e karşı işlenen suçlar hakkındaki kanunlar istismar edilmemeli, İran İslam Cumhuriyeti'nin rejim aleyhtarlarının ülkemizdeki faaliyetlerinin önüne geçilmelidir..."⁹⁴

Toplumun merak içinde takip ettiği MGK toplantısında darbe fikri yansıtılmamış olsa da tavsiye niteliğinde hazırlanan maddeler ile TSK'nın kendisini Cumhuriyet ve laikliğin teminatı olarak uyarılarda bulunmuştu.

MGK'dan çıkan kararları gazeteler tarafından 'muhtıra gibi tavsiye' olarak değerlendiriliyordu. "9 saatlik zirvede rejime ince ayar", "tarihi karar. MGK'nın 9 saatlik tarihi toplantısında Atatürk ilke ve İnkılaplarının ödünsüz uygulanması kararı verildi", "MGK'nın 9 saatlik toplantısında özellikle şeriat girişimlerine karşı çıkılması istendi", manşetleri MGK'nın Cumhuriyet ve laiklikten asla taviz vermeyeceğinin altını çizmişlerdi.⁹⁵

Erbakan, 18 maddelik bildiri okunduktan sonra, "9 saatlik bir yoğun çalışmadan sonra bu kadar maddeyi sağlıklı olarak değerlendirerek sonucuna ulaşmak doğru olmaz, onun için bunu yarın inceleyip kararlaştıralım" teklifinde bulunmuştu. Cumhurbaşkanı Demirel, bu teklife katılarak, "biz bunu yarına bırakalım, metin üzerinde bazı rötuşlar yapmak mümkün. İmam Hatip okulları ve kuran kursları kapatılıyor imajını da yaratmayalım. Bu gibi yerleri Genel Sekreter yeniden düzenleyip yarın Genel Kurmay

⁹³ Nuraydın Arıkan, *28 Şubat Sürecinde Medya*, 1bs. (İstanbul: Okur Kitaplığı, 2011), 126.

⁹⁴ Saygı Öztürk, *Belgelerle 28 Şubat*, 1bs. (İstanbul: Doğan Kitap, 2013), 22-24-26.

⁹⁵ Cüneyt Arcayürek, *Uzakta Kalan Tarih*, 1bs (Ankara: Bilgi Yayınevi, 2003), 177.

Başkanı ve Başbakan ile görüşür, neticelendirirsiniz”, sözleri MGK toplantısını sona erdirmişti.⁹⁶

Asker bu maddelerin tavsiye niteliğinde kalmaması ve uygulanmasını istemesine rağmen hükümete açık bir şekilde baskı uyguladığı söylenemez. Hükümet üyelerinin bir kısmı da böyle bir baskı görmediklerini 28 Şubat davası sürecinde dile getirmişlerdir.

MGK’dan çıkan bildiri her ne kadar tavsiye niteliğinde olsa da Refah’ın tabanında ve birçok cemaat ile tarikatlar tarafından olumlu karşılanmamıştı. Özellikle 8 yıllık zorunlu eğitim ile İmam Hatiplerin orta öğretim kısımları kapatılıyordu. İmam Hatiplerin önünü kesmek için yapıldığını belirten tarikat mensupları, bu durumun kabul edilemeyeceğini ve RP’nin böyle bir adım atması ile tabanını yalnız bırakacağını belirtiyorlardı. Tabanın bu konudaki endişesi Refahyol’un hazırlamış olduğu hükümet politikaları ile çelişiyordu.

Çiller’in MGK’dan çıkan kararlara olumsuz bakmadığını toplantı devam ederken bir ara basın müşaviri olan Bican’ı arayarak, “toplantı iyi gidiyor Bican. Askerlerin bazı istekleri vardı. Benim de hemen imza koyacağım istekler... kötü bir şey yok. Çok iyi oldu”, diye belirtmişti.⁹⁷ Çiller, ülkede yaşanan rejim aleyhtarlığına karşı endişelenecek bir şey olmadığını, DYP’nin laikliğin teminatı olduğunu belirtiyordu. Bu söylemlerini MGK’da tekrar ederek, rejimin ve laikliğin tehlikeye girmemesi için ödün vermeyeceklerini dile getirmişti.

Duyulan endişe ve kaygılara rağmen MGK’nın iyi geçtiğini etrafındakilere aktaran Çiller, toplantı sonrasında Dışişleri konutuna giderek; İtalya Başbakanı ve İspanya Dışişleri bakanlarının bağlanmasını talep ediyor. Daha sonra ABD Dışişleri bakanını da arayarak bir konuşma gerçekleştiriyor. Yapılan konuşmaların notlarını alan Bican, “önemli bir şey yaşanmadığını, darbe ve muhtıra iddialarının Türkiye’yi Batı’dan uzaklaştırmayı amaçlayanlar tarafından pompalandığını, MGK’nın bildirisinin bu iddialara cevap olduğunu, Türkiye’de tüm demokratik parlamenter rejimin tüm kural ve

⁹⁶ Çetin Doğan, “İşte Tarihi MGK’da Konuşulanlar”, <https://www.google.com/amp/s/odatv4.com/amp/iste-tarihi-mgkda-konusulanlar-0412131200.html>, (04.12.2013)

⁹⁷ Mehmet Bican, *28 Şubat’tan Bugüne Bakabilmek*, 1bs. (Ankara: Galeati Yayıncılık, 2017), 60

kurumlarıyla sürdüğünü anlatıyor... ”⁹⁸ Çiller Muhtıra, darbe gibi söylemlerin önüne geçerek kurumların demokratik bir şekilde devam ettiğini belirtmekteydi.

MGK toplantısında konuşulan konulara ve tavsiye olarak sunulan bildiriye muhalefetten hemen açıklamalar yayınlanmaya başlamıştı. ANAP ile başarısız bir koalisyon süreci yaşayan ve RP ile yapılan görüşmeleri de telkinlerle yarıda bıraktırılan Yılmaz, *"durum endişe vericidir. Milli Güvenlik Kurulu bildirisi, hükümet için suç duyurusudur. Gelenen durum sürpriz değildir. Rejim bunalımı yaşanması kaçınılmazdır hükümeti ve rejimin zor bir sürece girdiğini"* belirtiyordu. DSP Genel Başkanı Ecevit ise Yılmaz'ın ifadelerinin aksine sakıncalı bir durumun olmadığını vurgulamıştı. CHP'de farklı bir açıklama yapmayarak, bildirinın doğruluğunu açıkladı.⁹⁹

12 Mart 1997'de yapılan Bakanlar Kurulu toplantısında MGK'da ele alınan konular ve bildiri konuşulmuştu. Yapılan istiarelerde Çiller," MGK kararlarının uygulanabileceği ve bu kararlara göre tedbirlerin belirlenmesi gerektiğini ", Erbakan ise "MGK'da yapılan tavsiyelerin isabetli olduğunu, Bakanlar Kurulu'nun bütün üyelerinin irtica ve gerıcilikle mücadelede kesin kararlı olduğunu" belirtmişti.¹⁰⁰

Medya ve bazı kesim MGK'da baskı ortamının olduğunu ve bu sebeple bildiriye Refahyol hükümetinin, olumlu baktığı belirtiliyordu. Çiller'in etrafındaki kişilere aktardığı bilgiler ve Bakanlar kurulunda yapılan konuşmaların içeriğinde baskı veya bir zorlamaya dair ibare yoktu.

Erbakan, 28 Şubat Bildirisini hukuki yollar ile geçersiz kılmak için meclise taşımaya karar vermişti. Öncesinde muhalefet parti liderlerinin desteğini almak için bir görüşme programı ayarlayan Erbakan'a meclis formülünün önü bir anda kesilmişti. Meclis Başkanı Mustafa Kalemli; *"MGK kararlarını meclise getirir, mecliste görüşmeye açarsanız 12 Mart'ı tekrar getirirsiniz. Çünkü MGK kararlarının muhatabı meclis değil. Muhatabı hükümet. Hükümet gereğini yapar. Kesinlikle bunu mecliste konuşturmam"*, açıklamasında bulunmasıyla Erbakan'ın, MGK kararlarını mecliste geçersiz kılma düşüncesi gerçekleşmemişti.¹⁰¹

⁹⁸ Mehmet Bican, *28 Şubat'tan Bugüne Bakabilmek*, 1bs. (Ankara: Galeati Yayıncılık, 2017), 60.

⁹⁹ Şevket Kazan, *Öncesi ve Sonrasıyla 28 Şubat*, (Ankara: Keşif Yayınları, 1999..

¹⁰⁰ Alican Türk, *Bitmeyen Sömürü*, 1bs. (Ankara: Galeati Yayıncılık, 2021), 183

¹⁰¹ Mehmet Ali Birand, Reyhan Yıldız, *Son Darbe 28 Şubat*, 9bs. (İstanbul: Doğan Kitap, 2012), 220.

Aslında Erbakan'ın zorlu dönemi 28 Şubat 1997 MGK toplantısından sonra başladı. Bildiriye karşı parti içinden ve seçmenlerden duyulan rahatsızlığın artması ve DYP içinde var olan rahatsızlıkların dile getirilmeye başlanmasıyla koalisyonun ortaklığı bunalım sürecine girdi. Tüm bu kaygılar içinde en önemlisi belki de asker ile ilişkilerin yıpranma boyutuna gelmemesi idi. Erbakan, askere karşı hoşgörü politikasından taviz vermeden devam ettiriyordu. Meclis konuşmalarında, MGK'da, medya önünde asker ile uyumlu çalıştıklarını dile getirerek, ılımlı cümleler kurmaya çalışıyordu.

Bakanlar kurulu toplantısından sonra en kapsamlı genelgeyi hazırlayan İçişleri Bakanlığı, tüm illere görev dağılımı ve sorumluklar ile ilgili yazı göndermişti.¹⁰² MGK'da çıkan tavsiye niteliğindeki kararlar doğrultusunda kısa süreli çalışma yürüten kurum İçişleri Bakanlığı oldu Refahiyol ise kararlarını tavsiye olarak kabul ederek hiçbir maddesini gerçekleştirmedi.

2.2. MGK BİLDİRİSİ'NİN DEMOKRATİK AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

MGK'nın varlığı ve kararların hukuksal boyutu ile ilgili açıklamalarda bulunan Erkaya, *"MGK'nın kararları tavsiye niteliğindedir. Kararı uygulayıp uygulamamak hükümete kalmıştır. Bir anayasal kurum. Ben, şunları tehlike olarak görüyorum, şu tedbirlerin alınması uygun olur... bu bir baskı mıdır, yoksa bir kontrol, doğruyu bulmakta yardım ve sorumluluğun paylaşılması mıdır?"* ifadeleriyle MGK'nın önemli bir çözüm kuruluşu olduğunu belirtmiştir.¹⁰³

Bican'da Erkaya gibi *"MGK'nın hukuksal dayanağını anayasadan aldığını söyler. Aldığı kararların teklif olduğunu, ülkeyi yönetenlerin bu kararları uygulamanın yanı sıra hiçbirini dikkate almamasını da bilmek, bu kurumun ne kadar demokratik olduğunun da bir göstergesidir. 28 Şubat 1997'de alınan kararda, bu tanımlamalara uygun bir karardır. MGK bildirisi, kararları basına iletmek üzere hazırlanmış kararlar özetidir. Bu bir silahlı kuvvetler bildirisi veya muhturası değildir. Asker, iktidara muhtura vermek karardıysa, bunu 12 Mart'taki gibi yapabilirdi; 4-5 üst düzey komutan muhturalarını hazırlayıp hükümete sunabilirdi. Cumhurbaşkanının Başkanlığındaki bu*

¹⁰² Saygı Öztürk, *Belgelerle 28 Şubat*, 1bs. (İstanbul: Doğan Kitap, 2013), 30.

¹⁰³ Güven Erkaya, Taner Baytok, *Bir Askeri Diplomat*, 3bs. (İstanbul. Doğan Kitap, 2001), 269.

*bir toplantıda, başbakan ve bakanların imzaladığı bir darbe muhtırası düşünebilir mi hiç! bu yoldaki değerlendirmeler yanlış”.*¹⁰⁴

Dönemin Anayasa Mahkemesi Başkanı Özden, "28 Şubat bildirisinin hazırlanması MGK üyelerinin yurtseverlik duyarlılığından kaynaklandığı kanısındayım. Onlar bir kötülük olsun diye yapmadılar. Bildirinin geçersiz sayılması için Erbakan, üzerine düşeni yapabiliirdi. Karşı çıkabiliirdi, tartışma yapılabilirdi, hemen istifa edebilirdi. Bunların hiçbirisi olmadı ondan sonra da kendileri uygun buldukları ortamda ayrılma kararı alınca bahane olarak 28 Şubat'a bağladılar. Bu olayın üzerinden 3 ay geçmiş, 3 ay sonra istifa etmişlerdi. 28 Şubat bildirisi ile ne ilgisi olabilir. 28 Şubat'ın geçerliliği üzerine tartışmaya gerek yok çünkü MGK, anayasal bir organdır. Bildirinin geçersizliği için bize de bir başvuran olmamıştır. Anayasa mahkemesi de kendi kendine karar verecek organ olmadığı için bize de bir başvuran olmamıştır ki; eğer böyle bir başvuru gerçekleşmiş olsaydı başvuru değerlendirme yetkimiz var mı yok mu? Bilemiyorum”.¹⁰⁵

MGK kararlarının tavsiye niteliği taşımasına rağmen uygulanması için sivil toplum kuruluşları, halk ve bazı kuruluşlardan sık sık telkinler geliyordu. İçişleri bakanı Meral Akşener, MGK kararlarının dayatma olmadığını, irticanın önünü kesmek için imza attığını söyleyerek kararlarının tavsiye niteliğinde olduğunu belirtmiştir.¹⁰⁶

Erbakan, 28 Şubat Bildirisi'nin geçersiz kılmak için birçok formül düşünmüştür. Bu formüllerin içerisinde mahkeme hiçbir zaman olmamıştı. Erbakan, anayasa mahkemesine bildirinin geçersizliği için bir dava açmış olsaydı hükümetin siyasi varlığını nasıl etkileyeceği bilinmezdi. Hukuksal mücadele ile belki de bir kamuoyu oluşturabilirdi.

Şener ise bildirinin ortaya çıkışını şu sözlerle değerlendirmektedir:

“1990'lı yılların en başarılı ekonomik politikası vardı. Refahyol'un izlediği tüm politikalardan çiftçiler mutlu, sendikalar davul zurna ile anlaşmalar imzalıyordu. Emekli, memur maaşlarına çok iyi zamlar yapılmıştı. Fakat içerideki sermaye grupları ile dış saldırılar vardı. Özellikle D-8 konusunda. İç ve dış rahatsızlıkların birleşmesi ile oluşan bir süreçti bence. Bu sürecin sonucunda RP'den değil ama de DYP'den vekil kopardılar.

¹⁰⁴ Mehmet Bican, Mülakat: Sevgi Barışkan, Ankara, 17 Nisan 2021

¹⁰⁵ Yekta Güngör Özden, Mülakat: Sevgi Barışkan, Ankara, 11 Mart 2019

¹⁰⁶ "MGK Kararları Dayatma Değil", *Cumhuriyet Gazetesi*, 2 Haziran 1997, s.6

İlk kez hükümet görev başındayken postmodern tarzında bir darbe yapılmıştı. Türkiye'deki birtakım zinde güçler de harekete geçti. Mahşerin dört atlısı TOBB, Türk-İş, Esnaf /Ziraat odaları başkanı sürekli birlikte miting yapıyorlardı. Halbuki bu kurumların üyeleri de memnundu. Netice itibariyle meclisteki çoğunlukla hükümet devrildi. Hem de 28 Şubat sürecinin sonucu olarak RP kapatıldı. Burada iç güçlerin destek aldığı yer orduydü. MGK'dan çıkan maddeler ve konuşulanlar kamuoyu oluşturmak içindi. Hatta doğrudan darbe söylentileri de uğraşıyordu".¹⁰⁷

Refahlı kesim, Türkiye'de ilk kez STK'lar, RP'nin Anadolu'daki küçük sermaye gruplarını desteklemesiyle ortak bir payda da buluştuğunu inanmaktaydı. Onlara göre ülke ekonomik bir kalkınma sürecinde iken bilerek önü kesilmişti ve bunu MGK bildiriyle sağlamışlardı.

Kararların demokratik olup olmadığını münakaşa ederek görüşülebileceğini belirten Ekinci, "MGK anayasal bir kuruluştur. Kuruluş itibariyle yüksek bir kurul olduğu için burada alınan kararları birçok kurum ve kuruluşlar kendilerine gerekçe sayarak, kendi görevleri olmadıkları halde üstlerine almışlardır. 28 Şubat kararlarının alınmasının ortamına da bakılması gerekiyor. MGK kararlarını niye aldı, nasıl aldı niçin aldı ve sonrasında da bunların demokratik olup olmadığı tartışılabilir".¹⁰⁸ MGK'nın hukuksal dayanağını bazı kurumların da üstlenerek durumdan vazife çıkarmışlardı. Bu vazifenin en belirgin örneğini gerçekleştiren kurum medya olmuştur.

MGK'nın oluşumu her ne kadar anayasaya dayansa da alınan kararlar ve konuşulan konular üzerinde dış ülkelerin etkisi altında kaldığı düşünülüyordu. 28 Şubat sürecinde ortaya konulan en büyük iddialardan birisi bildirin oluşum sürecinde, dış ülkelerin etkisi altında kalarak kararların alındığı yönündeydi.

Asiltürk ise bu konuyla ilgili görüşlerini şu şekilde açıklamıştır:

"TSK'nın başındaki isimler, Amerika'nın tesiri altındaydı. Tesir hafif kalır bir nevi emrindeymiş gibi hareket ediyorlardı. 18 maddeyi daha önce Amerika Dışişleri Bakanlığı, bütün elçiliklerine gönderdikleri maddelerdir. Biz bunu açıkladık. Erbakan hoca itibar etmediğini", belirtir. Türkiye Cumhuriyeti'nin laik, sosyal ve hukuk devleti olduğunu belirten Asiltürk, " eğer bir suç işlenmişse mahkemeler var. Biz bunu yapamayız deyince hiçbir şey yapamadılar", bunun üzerine farklı yollar aramaya başladılar.¹⁰⁹

¹⁰⁷ Abdüllatif Şener, Mülakat: Sevgi Barışkan, Ankara, 19 Temmuz 2019

¹⁰⁸ Hasan Ekinci, Mülakat: Sevgi Barışkan, Ankara, 23 Aralık 2019

¹⁰⁹ Oğuzhan Asiltürk, Mülakat: Sevgi Barışkan, Ankara, 03 Ekim 2019.

Asiltürk'ün açıkça belirttiği gibi MGK kararları uygulanmamış tavsiye niteliği olarak bir kenarda kalmıştı. MGK kararlarının uygulanması ile ilgili baskı MGK'dan değil daha çok sivil toplum kuruluşları ve medya gibi kurumlardan geliyordu. Asiltürk, sözlerinin devamında, onların söylediklerinin hiçbirinin yapılmadığını, her zaman irtica ile mücadele etmenin bilincinde olduklarını, İslam'ı istismar ederek birtakım maddi imkan kazanmak isteyenlere yüz vermediklerini belirtir.¹¹⁰

Askeri kanattan Doğan, *"biz de Amerikan hayranı kimseler olabilir, ama o dönemde kesinlikle böyle bir şey söz konusu değil. Şimdi 18 maddenin hangisi Türkiye'nin çıkarlarına terstir. Amerika'nın o zamanki Büyükelçisine, batıda Hristiyan demokratlar var ne için Müslüman demokratlar olmasın. Bu çok cazip slogan olabilir ama içeriye bakalım Hristiyan demokratlar içerisinde dünya düzeni ile ilgili bir şey yok. Müslüman dediğimiz zaman referans Kur'an'dır. Kur'an olduğu zaman referans, düzen olarak o günkü sosyal yapı düzenini alırsam, dar anlamda şeriatı söylersen bütün hayatı, devlet idaresi yönetimi, kadın erkek ilişkilerinden tut miras hukukuna kadar her şey var"*.¹¹¹ Türkiye'de var olan ve işleyen hukuk sisteminin inanç eksenli bir yapıya dönüşmesi, devletin rejimi ile çatışmaya girmesi demektir.

Refah içinde hakim olan düşünce, güçlü bir ekonomik sistemin bazı kurum ve kuruluşların çıkarlarına ters olduğu için MGK bildirisini ile hükümeti bertaraf etmeye çalışmıştı. Bu güçler tek başına yapmamış dışarıdan yardım almışlardı.

Türk, *"İsrail ve ABD gibi devletlerin baskısı vardı söylemleri siyasetten kendilerini aklamak için söylemiş oldukları" sözlerdir açıklamasıyla dış güçlerin bir baskısı olmadığını ifade etmiştir.*"¹¹²

2.3. TSK BRİFİNGLERİ

28 Şubat MGK toplantısında tavsiye edilen kararların uygulanmaması üzerine TSK, medya, yargı, sivil toplum örgütleri, hakimler ve savcılar gibi toplumdaki üst düzey kişilere Genelkurmay Başkanlığı tarafından bilgilendirmek amaçlı brifingler vermeye başladı.¹¹³ Asker bu süreçte Türkiye'nin teminatı sadece kendilerinin olmadığını, birçok

¹¹⁰ Oğuzhan Asiltürk, Mülakat: Sevgi Barışkan, Ankara, 03 Ekim 2019

¹¹¹ Çetin Doğan, Mülakat: Sevgi Barışkan, İzmir, 25 Kasım 2019

¹¹² Alican Türk, Mülakat: Sevgi Barışkan, Eskişehir, 26 Haziran 2019.

¹¹³ Nevzat Bölügeray, 28 Şubat Süreci 2, 1bs. (İstanbul: Tekin Yayınevi, 2000), 236.

kurum ve kuruluşlarında asker kadar teminat oluşturmasını beklemişti. Bu sebeptendir ki Türkiye'nin en önemli kamuoyu oluşturma gücüne sahip olan medya, bu dönemde TSK'nın isteği doğrultusunda bir kamuoyu oluşturmuştu.

Askerlerin, ilk yayınladığı brifingde irticai kesimin kadrolaştığı anlatılarak; devrim yasalarına aykırı davranışların olduğunu ve bu kesimin faaliyetlerine geniş yer verilerek TSK'nın anayasadaki görevi gereği, bu hakkı kendilerinde gördüklerini anlatmaya çalışmışlardı.¹¹⁴

Brifinglerin bir suç olduğunu dile getiren Şener, "askerler, böyle bir siyasi şey yapamayacaklarını"¹¹⁵ belirtmiştir.

Özden ise, *"verilen bir fiillerin bir tanesine katıldım. Ben bilgi almak için sinemaya da, pazara da giderim. Biz oraya zorla çağrılmadık bize Genelkurmay Başkanı açıklama yapılacak denildi. Bilgi alma suretiyle gittim. İstismar ettiler bu durumu; orada konuşma yapıldı, teşekkür ettik ama bu durum orada konuşulanları onaylamak anlamında değildir. Konuşma yaptığı için bir teşekkür"*¹¹⁶ olduğunu belirterek bu durumdan vazife çıkarmadığını ifade etmiştir.

TSK'nın yayınladığı brifingleri sadece bilgi vermek amaçlı olduğunu düşünenler kadar açıkça hükümetin varlığını ortadan kaldırmak için bir müdahale olduğu fikri de sabitti.

Şener, *"doğrudan doğruya demokrasiye müdahaledir. Yargıçları toplayıp Türkiye'deki siyasi sürece saygı duymadan askeri müdahale etmesi, siyasetin içinde bulunması anayasamıza aykırı"*¹¹⁷ diyerek bu görüşe katılmadığını ifade etmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nde her kurumun görevleri ve sınırları çizilirken TSK'nın, sürekli siyasetin içerisine dahil olması ve yönlendirmeye çalışması demokratik değildi. Geçmiş dönem ki askeri müdahalelere bakıldığında 27 Mayıs, 12 Eylül İhtilali ve 12 Mart dönemi göre farklı olarak, 28 Şubat sürecinde askerin sadece kurum ve kuruluşlara, bilgi verme amaçlı toplantılar düzenlenmesini demokratik bulunuyordu. Asker yönetime el koymamış meclisi feshetmemiş MGK kararlarının tavsiye olarak kalmasına bir şey

¹¹⁴ "Muhtıra Gibi Brifing", *Sabah Gazetesi*, 12 Haziran 1997.

¹¹⁵ Abdüllatif Şener, Mülakat: Sevgi Barışkan, Ankara, 19 Temmuz 2019

¹¹⁶ Yekta Güngör Özden, Mülakat: Sevgi Barışkan, Ankara, 11 Mart 2019

¹¹⁷ Abdüllatif Şener, Mülakat: Sevgi Barışkan, Ankara, 19 Temmuz 2019.

dememiş, sadece toplumu bilinçlendirmeye çalışmış olması ilk kez görülen bir olay olduğu için bazı çevrelerce antidemokratik görünüyordu.

Asker, müdahalelerin artık 1980 İhtilali ile bittiğini ülkede yaşanan rejim karşıtlığı karşı Atatürk düşmanlarına karşı toplum bilincini yüksek tutacak sivil kuruluşların daha hakim olacağı bir yöntemi düşünmüşlerdi

2.4. BATI ÇALIŞMA GRUBU

Genelkurmay başkanı İsmail Hakkı Karadayı, *"bu hükümet kuruluncaya kadar irticai faaliyetler bizim özel görev alanımıza giriyordu. Bugünden itibaren sadece ilgi alanımıza giriyor. BÇG gibi birçok çalışma grubu vardır. Bunlar özel dönemler için kurulur sonrası sonra durur"*¹¹⁸ ifadesini kullanmıştı.

BÇG'de Türkiye'deki irticai faaliyetlerin takibi için kurulmuştu. BÇG'nin yasadışı bir grup olmadığını dile getiren Türk, "silahlı kuvvetler değil devletin bütün kurumları bir problem sahası oluştuğunda mesela rektör diyebiliriz, öğrenci çatışmasının son zamanlarda siyasi olaylar arttı diyebilir mi? Her alandan birer, ikişer sosyolog, psikolog olan tarihçi olan kişileri toplayalım 1 grup oluşturup bunlar takip etsinler de, bana bir rapor versinler diyebilir veya üniversiteler aynı olayı Genelkurmay içinde de geçerli". BÇG'nin kuruluşunun hukuksal olduğunu belirten asker, bunu iç hizmet Kanunu'nun kendilerine verdiği yetki ile yaptıklarını ifade etmiştir.¹¹⁹

BÇG'nin yürüttüğü irticai faaliyetlerle ilgili çalışmalarda en önemlisi TSK içindeki subayların fişlenmesi idi. Haksız bir fişlenme olduğunu belirten birçok kimse insanların eşlerinin başörtülü olması mezuniyet törenlerine türbanlı kadınların alınmaması hatta orduevlerine de girişlerinin yasaklandığı iddia ediliyordu. Nitekim bu yöndeki birçok uygulama zaman zaman basına yansıyor. Subayların türban meselesi ile ilgili fişlenmeleri konusunda Türk, "türban olayına asker karşıdır. 1984'ten beri yargıdadır. Mahkemeler bunu siyasi bir simge olarak görmüş hatta 88-89 da yine gündeme gelmiş Anayasa Mahkemesi en son 91 yılında bu bir siyasi simgedir diyerek karara bağlamıştı. Bunun üzerine Avrupa insan hakları mahkemesine

¹¹⁸ Nuraydın Arıkan, *28 Şubat Sürecinde Medya*, 1bs. (İstanbul: Okur Kitaplığı, 2011), 130.

¹¹⁹ Alican Türk, Mülakat: Sevgi Barışkan, Eskişehir, 26 Haziran 2019.

götürülmüştür.19993 yılında AİHM'ye götürülmüştü. Anayasanın verdiği kararı uygun görmüştü. Şimdi böyle olunca asker siyasi simge olan 'türban' kışladan içeri sokmaz".¹²⁰ Türk sözlerinin devamında, kişisel inançların görev alanlarıyla karıştırılmaması gerektiğini, inançlar ile mesleki yaşam arasında denge olması gerektiğini; kendisinin de namaz kılıp oruç tuttuğunu ama eğitim sırasında, görevleri dışında başka bir ibadet olmadığını belirterek bu ülkede, ezanların güvencesinin asker olduğunu belirtmiştir.

Türk ayrıca askerin keskin çizgiler ile belirlediği ve siyasi olarak kabul edilen şeylerin, TSK içerisinde varlığını sürdürmeyeceğini her fırsatta dile getirmiş, bu siyasi simgelerin en belirgin olanının türban olarak görüldüğünü TSK'nın bu konu hakkında yaptığı fişlemelerin ise normal bir uygulama olduğunu savunuyordu.

Doğan'da, *"eskiden beri devam eden bir şey ve kamusal alanda yasaktı. Bunu hükümetin düşmesi ile ilgili ilgisi olmadığını"* ifade etmeye çalışmıştır.¹²¹ Fişlemelerin gündeme gelmesiyle toplumda başörtüsü yasağı ile ilgili eylemler protestolar düzenlenmeye başlamıştı. Türban konusunda antidemokratik yaklaşımlar ve uygulamalar görülmüş, özellikle bazı üniversitelerde ikna odaları kurularak üniversiteye başlayan öğrencilerin kayıt sırasında başörtülerini çıkartmaları için ikna edilmeye çalışılmıştı. İkna odaları İstanbul Üniversitesi Rektör yardımcısı Nur Serter'in, başlattığı bir uygulama olmuştu. Serter, *"20 kişilik gruplar halinde kayıt merkezine aldığımızda, başı kapalı kız öğrencilere herkesin içinde konuşmanın onları rahatsız ettiğini gözlemledim. Rehberlik ve Danışmanlık Merkezi'nde görevli kadın öğretim üyeleri ile türbanlı öğrenciler arasında bir sohbet ve bilgilendirme görüşmesi yapıldı". Sadece bilgilendirmekten öteye gitmediklerini ifade eden Serter, "görüşme yaptıkları 198 öğrenciden, 193'ü başını açarak kayıt yaptırdığını"* ifade etmiştir.¹²²

Özden anayasa mahkemesinde başörtüsü kararını yazan kişi olduğunu söylemiş konuyla ilgili olarak, *"biz üniversitedeki başörtüsü ile ilgili karar verdik. Liselerde ve ilkokullar ile ilgili karar vermedik. Üniversitelerde başörtüsü yasağının, neden olduğuna bakılması gerekir. Üniversiteler diğer kurumlardan farklı olarak dışarıdan okuması için birçok gelen öğrenciler var hatta ders vermek için hocalar da geliyor. Birçok şeyin*

¹²⁰ Alican Türk, Mülakat: Sevgi Barışkan, Eskişehir, 26 Haziran 2019.

¹²¹ Çetin Doğan, Mülakat: Sevgi Barışkan, İzmir, 25 Kazım 2019.

¹²² Nur Serter, *Dinde Siyasal İslam Tekeli*, (İstanbul: Derin Yayınları, 2010), 152-153,

serbest olması dışarıdan gelen kişilere de bir ayrıcalık göstermeye sebep olabileceği", iddiasında bulunmuştu.¹²³

Türban yasağı eğitim kurumlarının tamamını kapsayan bir yasak değildi. Yasağı uygulamayan az da olsa bazı üniversitelerde vardı. Başörtüsü problemi Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren hep gündemde olan bir konuydu. 1997 yılında bu kadar fazla gündemde olmasının sebebi ikna odalarının varlığıydı.

İnsanların yaşam tarzlarına direk böyle bir müdahale de bulunulması, özellikle bilimin ve özgürlüğün en temel kurumu olan üniversitede ikna odalarının varlığı çağ dışı bir uygulama olarak görülüyordu. Rejimin korunması için kurum ve kuruluşların teminat oluşturmaları söylemleri böyle bir infiale dönüşmesi, ülke de yaşanan gerilimi tırmandırmıştı.

28 Şubat sürecinde türban yasağı ile ilgili olarak eleştirilen kurumlardan birisi de, fişlemeler den dolayı TSK idi. Her fırsatta yasaları uyguladıklarını ifade etmeye çalışan TSK, türbanla ilgili kendilerinin daha önce geçmişte, herhangi bir karar verme merciinde bulunmadıkları; türban yasağının TSK ile bağdaştırılmasının doğru olmadığını anlatılmaya çalışılıyordu.

BÇG'nin benzeri grupların daha önce de kurulduğunu belirten Bircan, *"12 Eylül öncesi Genelkurmay Başkanı Kenan Evren, tarafından anarşi ve terörist karşı kurulan Saltık Çalışma Grubunu yine 1990'da Genelkurmay Başkanı Doğan Güreş'in imzasıyla terör ile mücadele amacıyla faaliyetini sürdüren Doğu Çalışma grubunu sayabiliriz. Ayrıca 1992 yılında hayata geçirilen Güven Çalışma Grubu da vardı. Bu çalışma gruplarının tümü varlıklarına MGK ve bakanlar kurulu kararlarından almışlar. Genelkurmay Başkanı'nun emriyle faaliyetlerini yürütmüşlerdir. Ama bugün BÇG suçlanırken dün kurulan bu grupların için hiç kimse kalkıp, örgüt kurdular darbe yapacaklar dememiştir".¹²⁴*

Toplumun bir kesiminde, BÇG'nin faaliyetleri bir nevi 'darbe' gerekçelerini hazırlamak için kurulduğu fikri vardı. Bu fikrin somut halini; 2012 yılında açılan davanın iddianamesi '28 Şubat ve Batı Eylem Planı' olarak belirlenmiş olmasıydı. İddianameyi hazırlayan savcının, BÇG ile ilgili daha önce bir davanın açıldığından haberi olmadığını

¹²³ Yekta Güngör Özden, Mülakat: Sevgi Barışkan, Ankara 11 Mart 2019.

¹²⁴ Mehmet Bican, Mülakat: Sevgi Barışkan, Ankara, 17 Nisan 2012

söyleyen Türk, “*hukuken bir mahkeme karar veriyse o mahkeme kararı kaldırmadan yeniden o konu üzerinde dava açamazdı. Mahkemeye bu durum bildirildikten sonra kararın iptali için hemen dava açılmıştı. BÇG'nin demokratik bir kurum olmadığı ile ilgili Genelkurmay'a meclisten soru önergesi gitmiş, savcılıkta bu durumu araştırarak takipsizlik kararı vermişti*”.¹²⁵

2.5. 28 ŞUBAT SÜRECİ

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde darbeler ve muhtıralar dönemini yaşamış; sosyal, ekonomik, siyasi ve kültürel alanlarda ilerleyiş kaybedememişti. Türkiye tarihinde ilk darbeyi, 1960 yılında Menderes hükümeti ile yaşamıştı. Çok partili hayata geçiş denemelerinde, ordu yönetime el koymuş; başbakan ve iki bakanı idama mahkum etmişti. 1980 İhtilalinde ise Türk siyaseti ve toplum ağır bedeller ödemişti. Ülke içindeki farklı düşünceler artık bir çatışma kavga ortamına dönüşmüş her gün bombalı eylemler, suikastlar yaşanır duruma gelmişti. Siyasi, sosyal ve ekonomik buhranı gittikçe artması ile Ordu tekrar yönetime el koymuştu. Türkiye bu iki darbe dönemi dışında bir de 12 Mart muhtırasını muhtırasına yaşamıştı. TSK oy birliğiyle hükümeti istifaya zorlamıştı. Meclis kapatılmamıştı, fakat seçimle başa gelen bir hükümet istifa etmek zorunda kalmıştı. Türkiye bu üç dönemde de sadece siyasi olarak değil ekonomik olarak da zorlu bir süreç yaşamıştı.

28 Şubat süreci ise bu üç dönemden farklı olarak cereyan etmişti. 1960 ve 1980 yılında yaşanan durum söz konusu olmamış Ordu yönetime el koymamıştı. Bu nedenle 28 Şubat darbe kelimesinin karşılığı değildir. 28 Şubat bildirisinin muhtıra olarak değerlendirdiğimiz zaman bir şeylerin değişmesi gerekir; hükümet görevinin başında, meclis faaliyetlerini devam ediyordu. 28 Şubat'ta MGK'dan çıkan kararlar tavsiye niteliğinde olup herhangi bir yaptırıp uygulanmamıştır.

Darbe ve muhtıralar tanımları dışında Post modern darbe, tanımı yapılmıştı. Post modern darbe tanımını Özkasnak, “*tereyağından kıl çeker gibi eski darbeleri benzemeyen bir şekilde hiç kan akıtmadan hiç kimseyi üzmeden gayet usulüne uygun bir şekilde demokratik uygulamalarla, Milli Güvenlik Kurulu tarafından da benimsenerek, devletin başındaki en büyük insanlardan ilgili bakanlara kadar hepsi dahil edilerek hatta*

¹²⁵ Alican Türk, Mülakat: Sevgi Barışkan, Eskişehir, 26 Haziran 2019.

halkımızın ortak edilerek, sivil toplum kuruluşları vasıtasıyla çok başarılı bir şekilde yürütülen bir süreçtir", ¹²⁶ sözleriyle değerlendirmiştir.

Eski Deniz Kuvvetleri Komutanı Dervişoğlu, post modern tanımını doğru bulmadığını "ülkedeki güvenlik sorununun yasal reaksiyonu" olduğunu 'diretme' gibi bir husus olmadığı için darbe kelimesi ile telaffuzunun yan yana söylenmesini doğru olmadığını belirtir.

28 Şubat'ta yaşananlar değerlendirilirken birçok tanım kullanılmasının sebebi; askerin ilk kez ön planda olmadığı sürecin toplumsal bir bütünlük içerisinde gerçekleşmesinden dolayıdır. Askerin ülkenin koruyucusunun sadece TSK olmadığını toplum, bazı kurum ve kuruluşlarında üzerine düşen görevleri telkinlerle anlatarak, sivil bir harekete dönüşmesini sağlamaya çalışmıştır.

2.6. KÖSTEBEK OLAYI

Emniyetin, Deniz Kuvvetlerine bilgi almak amacıyla birini yerleştirdiği bilgisi, 28 Şubat MGK' dan sonraki toplantıda gündeme gelmiş, BÇG'ye ait bazı belgeleri, İçişleri Bakanlığı'na aktarıldığı ortaya çıkmıştı. Bilgi akışını sağlayan Kadir Samursak, baştaki kişilerin kendisini nasıl yönlendirdiğini belgeleri nasıl aldığını tek tek açıklamıştı.¹²⁷

Deniz kuvvetlerinden alınan belgelerin önemli belgeleri olduğunu fakat belgelerin içeriğinde darbe ilgili herhangi bir şey olmadığını söyleyen Doğan, konuyla ilgili olarak şunları söylemektedir: *"Ele geçirdikleri belgelerden bir tanesinde benim de imzam var ama onlar da herhangi bir suç unsuru yok. O zaman bir makama yazmışız ve bir geri dönüş olmuş şunu yapalım, bunu yapalım diye bir konu yok. Deniz Kuvvetleri'nin kendi yazdıkları ile ilgili bilgi ihtiyaçları diye yazdıkları yazılar var... Kendi içinde tartışılır. Burada irtica ile ilgili hükümeti devirelim, şöyle yapalım diye değil. İrticai araştırmayı hükümet istemiş bunu devirmek de bağlantı kuramazsınız".* ¹²⁸

¹²⁶ Hulki Cevizoğlu, *Generalinden 28 Şubat İtirafı: "Postmodern Darbe"*, 1bs. (Ankara: Ceviz Kabuğu Yayınları, 2001), 57.

¹²⁷ Saygı Öztürk, *Belgelerle 28 Şubat Süreci*, 1bs.(İstanbul: Doğan Kitap, 2013), 51-53,

¹²⁸ Çetin Doğan, Mülakat: Sevgi Barışkan, İzmir, 25 Aralık 2019.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
REFAHYOL HÜKÜMETİ'NİN İSTİFASI VE SONRASINDA YAŞANANLAR
GELİŞMELER

3.1. REFAHYOL HÜKÜMETİ'NİN İSTİFASI

28 Şubat 1997 MGK toplantısından birkaç gün önce DYP içinde huzursuzluklar başlamıştı. İlk tepki Yalım Erez'den gelmişti. Sonrasına Yıldırım Aktuna'da dahil olup bakanlıklarını bırakıp istifa etmişlerdi. Bu durum diğer vekillerin teker teker ayrılması ile devam edince Çiller gerginliği azaltmak için Erbakan'ın, başbakanlığı kendisine devretmesini istemişti. Konuşmalar sonunda, Yazıcıoğlu'nun Genel başkanı olduğu BBB'nin de içinde yer aldığı bir hükümet oluşturmaya karar verilmişti. Bu görüşmeyi ve imzaları kâğıtta toplayarak Demirel'e direkt götürmek istemişti.¹²⁹

Doğru yol Partisi'nde istifa eden vekillerden Evren Bulut, Çiller'e ağır eleştirilerde bulunarak Refah Partisi ile yapılan ortaklıkta ülkeyi gergin bir ortama soktuğunu, parti içinde farklı sesleri susturduğu ve DYP'nin misyonu zedelediği için istifa ettiğini anlatmıştır.¹³⁰

Ülkedeki gerginliğin gittikçe arttığı en sağlıklı yolun dönüşümlü başbakanlık olduğunu söyleyen Ekinci, bunları Erbakan'la yaptığımız toplantıda bahsettiğim de kendisi, hak vererek istifa edeceğini, oylaması içinde bütün imzaları toplayarak Demirel'e sunacağını ifade etmişti. Sonrasında Şevket Kazan'ın, kendisine gerçekten doğru olanın bu olduğunu günlerdir Erbakan'ı bu konuda ikna etmeye çalıştıklarını söylediğini belirtir.¹³¹

Kurulacak hükümet için 282 imzayı Demirel'e sunarak istifa eden Çiller ve Erbakan yeterli sayı elinde tuttukları için, hükümeti kurma görevini Çillere verileceğinden emindiler. Demirel görevi tekrar Çillere ya da Erbakan'a vermek yerine Mesut Yılmaz'a vermişti¹³² Çiller, hükümeti kurma görevini ANAP'a veren Demirel'e 'Çankaya darbesi' gerçekleştirdiğini mecliste çoğunluğun yanlarında olmasına rağmen bu kararın olmadığını belirtmiştir.¹³³

¹²⁹ Şevket Kazan, *Öncesi Ve Sonrasıyla 28 Şubat*, (Ankara: Keşif Yayınları, 1999), 79-80 .

¹³⁰ "Milletvekili Satılıyor," *Cumhuriyet Gazetesi*, 4 Temmuz 1997.

¹³¹ Hasan Ekinci, Mülakat: Sevgi Barışkan, Ankara, 23 Aralık 2019

¹³² TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı, *28 Şubat Darbeleri Araştırma Komisyonu: Tansu Çiller*, (Ankara: 2012), 5.

¹³³ Mehmet Bican, *28 Şubat'ta Devrilmek*, 1bs.(İstanbul: Truva Yayınları, 2012), 417.

Şener bu durumu sadece Çankaya darbesi olarak değil Post modern darbe tanımını da katılarak, Çankaya'nın MGK'nın başkanı olduğunu ve sürecin içerisinde doğrudan doğruya yer aldığını ifade etmiştir.¹³⁴

Elinde bulundurduğu 282 imzaya rağmen Çiller kaybetmişti. Doğru Yol Partisi kendi içinde bir çözülmeye giderek Aktuna ve Erez'den sonra istifalar süreci başlamıştı. Bu istifalar süreci ile ilgili önemli iddialar ortaya atılmıştır. Doğru Yol Partisi'ndeki istifalar ile ilgili en büyük iddia, askerın vekillere baskı uyguladıklarıydı. Yassıada görüntüleri gösterilerek 48-50 kişi istifa ettirilmişti.¹³⁵

Asiltürk'ün bu iddiasına Ekinci, şu şekilde cevap vermektedir:

"Hayır bu istifalar başladığı zaman ben Parti'nin Genel Başkan yardımcı idim. Vekiller istifa ettiğinde o bölgenin vekilini gönderdim niye gidiyorsunuz diye, gönderdiğim kişide Mesut Yılmaz bunların büyük bir kısmına sen şöyle bakan, olacaksın diye bir de o zamanlar, iş adamları da maddi destek sağladığı dedikoduları vardı. Türk demokrasisinde kırılma oldu. Bunun hepsini askere yüklemek yanlıştır. 28 Şubat Davası'nda ağır cezada verdiğim ifade da avukat Reşat Petek'in Sayın Ekinci,' size askerler mi? Erbakan mı istifa ettirdi diye sorduklarında; hayır dedim, biz iki ortak bir araya geldik. Ortak bir karar bu sonucu aldık dedim. Hatta mahkemeye girmeden öncesinde önemin İçişleri Bakanı Akşener'e doğru ifade vermesini söyledim. Tansu Çiller, bana 'beni yalnız bıraktınız' dedi. Kendisine siz darbe nedir, bilmiyorsunuz dedim. Darbe yaşamış biriyim, darbenin tanımını yapacak en iyi kişi benim. Askerden şikayetçiyim diyor, darbe diyemiyordu. Yanlış yaptığını sadece asker değil herkesin olduğunu..."¹³⁶

Ekinci sözlerinin devamında,

"İstifa eden vekiller ile ilgili bir diğer iddiada, Mesut Yılmaz'ın ve bazı iş adamlarının bu vekiller için maddi bir kaynak oluşturduğu iddiasıydı. Mesut Yılmaz bu iddialara karşı çıkıp sadece hatır için güvenoyu verdiklerini söylemiştir. Mesut Yılmaz görevi aldıktan sonra partileri ziyaret etmeye başlamıştı. Doğru Yol Partisi'ne geldiğinde, ben de oradaydım. Kendisi ben başbakanlık dahil her türlü şeye razıyım, bir de siz isteniyorsunuz diyerek eliyle omzuna gösterdi. Yani rütbe kısmını göstererek askerler ikimiz istiyor diyordu. Tansu Çiller'de ben halkın vermediği hiçbir şey almak istemiyorum. Ben ne desteklerim ne de içinde olurum"¹³⁷ diyerek, olayın dışında kalmayı tercih etmişti."

¹³⁴ Abdüllatif Şener, Mülakat: Sevgi Barışkan, Ankara, 19 Temmuz 2019.

¹³⁵ Oğuzhan Asiltürk, Mülakat: Sevgi Barışkan, Ankara, 03 Ekim 2019

¹³⁶ Hasan Ekinci, Mülakat: Sevgi Barışkan, Ankara, 23 Aralık 2019.

¹³⁷ Mehmet Bican, Mülakat: Sevgi Barışkan, Ankara, 17 Nisan 2021

Ülkedeki gerginliğin gittikçe arttığı en sağlıklı yolun dönüşümlü başbakanlık olduğunu söyleyen Ekinci, “*bunları Erbakan'la yaptığımız toplantıda bahsettiğim de kendisi hak vererek, istifa edeceğini; güven oylaması içinde bütün imzaları toplayarak Demirel'e sunacağını belirtmişti. Sonrasında parti içerisinde Şevket Kazan'ın, kendisine gerçekten doğru olanın bu olduğunu günlerdir Erbakan'ı bu konuda ikna etmeye çalıştıklarını söylemişti*”.¹³⁸

Bakanlık konusunda anlaşarak istifa ettikleri iddia edilen Erez, “*hükümetin artık sağlıklı bir şekilde ilerlemediğini ülkedeki gerginliğin gittikçe her gün artmaya başladığını ve bu yüzden de bir an önce erken seçime gidilmesi gerektiğini, Çiller'in bu duruma olumlu bakmaması üzerine Parti'den istifa ettiklerini belirtmişti*”.¹³⁹

Çiller, Demirel'in bu tavrını açıkça kendilerini karşı olduğunu ifade etmiştir. Bircan, Çiller'in böyle bir cümle kullanmasının doğru olmadığını, Çiller'in Cumhurbaşkanı'nın tavrına darbe diyorsa sonra 28 Şubat davasında da askerlerin darbe yaptığını iddia ediyor. O zaman hangisi darbedir? Tansu Hanım, bir siyasetçi olarak Çankaya'nın bu tavrın önceden kestirmiş olması gerekirdi, ancak sadece burada Çankaya'nın oyunu değil, Çiller'in başbakanlık koltuğunu devralmak istemesiydi.¹⁴⁰

3.2. ANASOL-D HÜKÜMETİ

Hükümeti kurma görevini Demirel'den alan Yılmaz, yeterli Güven oylamasını sağlayabilmek için partilerin tek tek kapısını çalmaya başlamıştı. DSP ve DTP ile anlaşan Yılmaz, aynı zamanda Doğru Yol Partisi'nden istifa eden vekillerin desteğini almıştı. Yeterli sayıda desteği topladıktan sonra Yılmaz, 30 Haziran 1997'de Anasol-D hükümeti kurmuştu.¹⁴¹

Yılmaz'ın Anasol-D hükümetini kurduktan sonra ilk icraatlarından birisi Emniyet Asayiş Yardımlaşma Protokolü'nü hayata geçirmek olmuştu. Bu protokol ülkede yaşanan herhangi bir olayda güvenlik güçleri yetersiz kaldığı durumda, askerlerin olaya dahil olması amacıyla oluşturulmuştu.¹⁴²

¹³⁸ Hasan Ekinci, Mülakat: Sevgi Barışkan, Ankara, 23 Aralık 2019

¹³⁹ TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı, *28 Şubat Darbeleri Araştırma Komisyonu: Yalım Erez*, (Ankara: 2012), 11.

¹⁴⁰ Mehmet Bican, Mülakat: Sevgi Barışkan, Ankara, 17 Nisan 2019

¹⁴¹ Mehmet Ali Birand, Reyhan Yıldız, *Son Darbe: 28 Şubat*, 9bs. (İstanbul: Doğan Kitap, 2012), 253.

¹⁴² Alican Türk, *Bitmeyen Sömürü*, 1bs. (Ankara: Galeati Yayıncılık, 2021), 271.

Bu protokol beraberinde birçok tartışmayı getirmişti. MGK bildirisi gibi Emasya Protokolü'nün de direk siyasete müdahale olarak değerlendirilmişti. Askerin ve polisin belirledikleri bir asayiş görev çizgisi dışında, yaşanılacak olaylara askerin direkt dahil olması bir bakıma kontrol mekanizmasını elinde tuttuğunu gösteriyordu

28 Şubat 1997 MGK'da alınan kararlar hükümet tarafından tavsiye olarak görülmüş ve uygulanmamıştır. Refahyol'un aksine Anasol-D hükümetinin bu tavsiyelere uyması bekleniyordu. 28 Şubat Bildirisi'nin en önemli maddelerinden 8 yıl zorunlu eğitim için Yılmaz, yasa teklifini meclise sunmuştu. ANAP, DSP, DTP ve CHP'nin oyları ile bu madde meclisten kabul edilecekti.¹⁴³ Refah Partisi'nin destek vermediği 8 yıllık zorunlu eğitim, gündeme geldiği ilk yer 54. hükümetin politikalarının açıkladığı 1996'lı yılıydı. Anlaşılmayan bu konuya parti ve taban içerisinde yeterince vuku bulmamış olmasıydı.

Seçmenin bir kısmı bilmiyor olabilir ama MGK Bildirisinde bu maddeyi gördükten sonra, 8 yıllık zorunlu eğitimin uygulanmasının mümkün olmayacağını ve desteklemediklerini söyleyen vekiller, bakanlar vardı. Erbakan, hükümet politikalarını mecliste okurken de 8 yıllık eğitimden bahsetmiş ve bunun politikaları arasında önemli bir yeri olduğunu söylemişti. Bu durumu hükümeti kurmak için yer verdiklerini ama hayata geçirmek gibi bir planın olmadığını görüyoruz.

Anasol-D hükümetinin demokratik bir oluşum sürecini ifade etmediği için ara rejim dönemi olarak anılıyordu. Oysa bu süreç içerisinde doğru olan Türk siyasetinin güvenilirliğinin tekrar kazanımı için erken seçime gidilmesi idi. Yılmaz'a görevi vermek aslında gergin olan ortamı yumuşatmamış gerginliği daha da arttırmasına neden olmuştu.

Askerin, Çankaya ve birçok kurum, kuruluşların gerginliğin azalması için Yılmaz'ın kurduğu hükümeti desteklemişlerdi. Fakat ilerleyen süreçte hükümet değişmiş gelen baskı ve istekler değişmemişti Yılmaz hükümetinin ilk MGK toplantısında, BÇG oluşumunun artık faaliyetlerine son vermesi gerektiğini ifade etmişti. BÇG gibi grupların bir dönem içerisinde kurulduklarını ve faaliyetlerini o dönem içerisinde sürdürdüklerini ve o dönem bittiğinde de bu grupların faaliyetlerinin de son bulması gerektiğini ifade etmekteydi. Yılmaz artık Refahyol hükümetinin olmadığını yeni bir hükümetin olduğunu

¹⁴³ Suavi Aydın, Yüksel Taşkın, 1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi, 6bs. (İstanbul: İletişim Yayınları, 2018), 437.

ve artık BÇG'ye ihtiyaç duyulmadığı ne ifade etmeye çalışsa da olumlu bir geri dönüş sağlayamamıştı.

Mesut Yılmaz, Anadol-D hükümeti ile ülkedeki gerginlikler ve rejim aleyhtarlarının eylemleri son bularak laik, sosyal ve demokratik bir hukuk düzenin işleyişi tahsis etmeye çalıştıklarını, zor bir dönemden sonra bu görevi aldığı için artık bazı telkinlerin son bulması gerektiğini düşünüyordu. Yeni hükümet, özellikle MGK kararlarına tavsiye niteliğinde tutmayarak en önemli maddelerinden, 8 yıllık eğitim maddesini hayata geçirmişti. Ayrıca polisin sokaktaki olaylara daha rahat müdahale edebilmesi için protokoller imzalanmıştı, fakat bağımsız, demokratik ve hür bir şekilde olması gerektiği gibi bir yönetim sağlaması için artık bu telkinlerin ve bu denetleme kurumlarının bir an önce kaldırılması gerektiğini düşünüyordu. Ona göre eğer bu kurumlar yine bu şekilde devam ederse Refahyol dönemindeki gerginlikler devam edecekti

3.3. REFAH PARTİSİ'NİN KAPATILMASI

*"Başsavcı 21 Mayıs 1997 tarihli iddianamesinde özetle Refah Partisi laiklik ilkesine aykırı olan eylemlerin odağı haline gelmiştir. Laik devlet düzenimizi eylemli olarak ortadan kaldıracak önerilerde bulunmuştur. Dini eğitim, laiklik ve demokratik düşünebilen vatandaş yetiştirilmesinin önünde en önemli engeldir. Laik sosyal hayatın din kurallarından ayrılarak zamana ve yaşamın gereklerine göre saptanmasıdır. Parti'nin tüm yöneticileri kendilerine o getirdiği inancını ile halkı kışkırtmışlardır, Eylemler düzenlemişlerdir. Refahlı olmayanların şayet bu görüş iktidara gelirse, 'geberteceklerine' kadar varan düşmanca hareketlerin hedef olarak gösterilmektedir. Bu nedenle Refah Partisi kapatılması gerekir,"*¹⁴⁴ diyerek Refah Partisi'ne kapatma davası açtığını bildirmişti. Cumhuriyet Başsavcısının, Refah Partisi'nin kapatılma davasının gerekçelerini anlatmak için basın toplantısı gerçekleştirmişti. Refah Partili vekiller, savcının dava ile ilgili iddianameyi basın önünde okumasını eleştirerek, iddianamenin "gazete kupürlerinden ibaret olduğunu"¹⁴⁵ belirtmişti.

¹⁴⁴ Soner Yalçın, Erbakan: *Eziyet Edilerek Yalnızlığa Yükseltilen Bir Siyasal Liderin Portresi*, 5bs. (İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi, 2017), 257.

¹⁴⁵ Vural Savaş, *Anılarım Bir Devrin Perde Arkası*, 8bs. (Ankara: Bilgi Yayınevi, 2018), 396.

Milli Görüş'ün temsil ettiği üçüncü RP, 17 Ocak 1938 yılında görülen davalar sonucunda kapatılmıştır. Bu üç Parti'nin şimdiye kadarki kapatılma nedenlerine baktığımız zaman birbirleriyle bağlantılı ve birbirinin devamı niteliğindedir. Atatürk İlke ve İnkılaplarına, Cumhuriyete ve rejime tehdit içerikli sözlü ve eylemsel davranışlarının olması. Bu iddialar Milli Nizam Partisi, Milli selamet Partisi ve Refah Partisinde de benzer ifadelerle yer alıyordu.

Milli görüş 1980 sonrasında diğer iki Parti'den farklı olarak daha farklı bir seçim çalışması ortaya koymaya çalışmıştı. Kitle Partisi olmadıklarını halkın tamamına hitap ettiklerini sağ-sol, İslami fikir ve düşüncelerini bir kenara bırakarak, özellikle solun boş bıraktığı yerleri doldurmaya çalışarak, yürüttükleri bir değişim sürecine girdiklerini ifade ediyorlardı. Bu söylem ve ifadelerle %21,4 oy alsa birinci çıkarak tabanın sadece muhafazakar İslami reformları isteyen bir taban olmadığını düşünebiliriz. Çünkü Adil Düzen gibi önemli bir söylemle ortaya çıkarak, insanların 1980 ihtilali sonrasında toplumdaki sosyal, ekonomik gidişatın daha da kötüye gitmesi; gelen hükümetlerin hiçbirinin vaatlerini yerine getirmemesi Refah Partisi'ne karşı duyulan güveni daha da arttırmıştı.

Refah Partisi 90'lı yıllara da Türkiye'deki bu tabloyu iyi görmüş ve iyi yorumlamıştı. Ona göre bir seçim çalışması yürüterek birinci parti çıkmıştı, ülkede Refahın %21.4 oyla birinci parti seçilmesi ciddi endişelere yer vermişti. Bu %21.4kitle, partinin gerçek tabanı olmadığını birçok kesim önce öngörüyordu. 1990'lı yıllar siyasi istikrarın olmadığı yıllardı, 2002'ye kadar devam eden koalisyonlar hükümeti başarılı olamamış; ülkede gerginlik hat safhaya çıkmıştı. Bu gerginlik sadece siyasi hayatı değil ekonomik hayatı da derinden etkilemişti. Özellikle Refahyol hükümetinin kuruluşu ile başlayan siyasi gerginlik özellikle ekonomi üzerinde büyük etkileri olmuştu. 90'lı yıllardaki bu siyasi istikrarsızlık ekonomik krizi habercisiydi. 28 Şubat MGK toplantısından sonra kararlar uygulanmış olsaydı Refahyol hükümeti devam eder miydi? Ülkedeki gerginlik azaltılıp sağlıklı bir ekonomik yönetim yönetimin sağlanırdı mıydı? Sorusu hep merak edilmişti. Pek mümkün gözüküyordu. Bunun en temel örneğini Refahyol hükümetini istifasından sonra Çankaya'nın, askerlerin, kurum ve kuruluşları ve halkın desteklediği Mesut Yılmaz'ın kurduğu hükümet çok sağlıklı bir şekilde ilerlememişti. 28 Şubat sürecindeki devam eden sadece askerden değil toplumdaki birçok

yerden telkinlerin devam etmesi sürecin devamlılığını getirmişti bu ortamdaki en sağlıklı durum seçime gidilmesi idi.

3.4. MEDYANIN 28 ŞUBAT SÜRECİNE ETKİSİ

Medya sadece Türkiye'de değil dünyadaki en büyük güçlü kurumlardan birisidir. Türkiye'de özellikle bazı dönemlerde medyanın kamuoyu oluşturma gücü Türk siyasi hayatında önemli dönüm noktalarını sebep olmuştur. Medyanın, TSK'nın görüş ve çizgisi etkisin olduğu dönemlerden birisi 28 Şubat sürecidir.¹⁴⁶

Refah Partisi'nin seçimleri kazanmasıyla medya, eleştirel tutumunu artırarak ciddi bir kamuoyunun oluşmasında etkili olmuştu. 1997 yılında bütün gazetelerde Refah Partisi ile ilgili haberlere geniş yer bulmuştu. Refah Partisi'nin kapatılma davası açıldığında birçok gazeteler bu durumu onaylayıcı ve destekleyici yazılarla ortaya koymuştu. Civaoglu. *"Yargıtay başsavcısı demokratik hukuk devletinin kanallarını açmıştır," Pulur, "Refahyol iktidarıyla demokrasiyi nasıl bağdaştıracaksınız?"*, Altaylı, *"Cumhuriyet düşmanlarının yuvası haline geldiği net şekilde görülmüyordu," Türeñç, "Demokrasilerde demokrasi kullanarak ülkenin rejimini yıkmaya kalkışmak var mıdır?"*¹⁴⁷

Kurulan hükümetler arasında rekor protesto haberi ABD'li bir Türk firması olan Design House'un 'classcity' web sunucusunun Çiller'in yolsuzluk iddialarına kapatmak için, RP ile koalisyon kurduğunu; bu ortaklığın ülke menfaatlerinden ziyade şahsi çıkarlar üzerine kurulu olduğunu söylemişti. Bu kampanya hızla yayılarak birçok web sayfası, siyah bant koyarak protestoya destek verir vermişlerdi.¹⁴⁸

1997'de artık sivil toplum kuruluşları, üniversite, işçiler, kadınlar hükümete karşı sık sık eylem yapmaya başlamıştı. Bu eylemler gazetelerin manşet haberlerinde geniş yer verilerek; basının halkın yanında olduğunu ve eylemlerin kitlesel bir olaya dönüşmesinde etkili olmuştur. 28 Şubat Sürecinde medya, Türk silahlı kuvvetlerinden daha etkili bir kurumdur. Her ne kadar Türk silahlı kuvvetlerinin tavrından güç alarak medyacılık yapılırsa da özgür ve manipüle edici haberlerle kamuoyuna hakimdi. Asker 27 Mayıs, 12 Eylül ve 71 muhtırasında Türk silahlı kuvvetlerinin müdahalesi gibi bir şey

¹⁴⁶ Nuray Arıkan, *28 Şubat Sürecinde Medya*, 1bs. (İstanbul: Okur Kitaplığı, 2011), 153.

¹⁴⁷ Vural Savaş, *Anılarım Bir Dönemin Perde Arkası*, 8bs. (Ankara: Bilgi Yayınevi, 2018), 363-365-368

¹⁴⁸"Refah İktidarını Protesto Kampanyası", *Hürriyet Gazetesi*, 6 Temmuz 1997

beklenilmemesi gerektiğini, bunun sivil bir hareket ile hal edileceğini belirtmiştir. TSK, basın mensuplarına verilen brifingde; üst düzey bir komutanın “*bu defa işi silahsız kuvvetler halletsin*” dediğini Özkök, köşesinde yazısında anlatmıştır.¹⁴⁹

Refahı destekleyen ve demokratik siyasi faaliyetleri içerisinde olan bir partinin ve seçim ile gelmiş bir kişinin manipüle edilmesini eleştiriyorlardı. 28 Şubat sürecindeki önemli iddialardan birisi medyanın, Refahyol hükümetinin istifalarında güçlü bir kamuoyu oluşturduğu idi. Türk, “*bazı isimlerin bu süreci kullandığını birilerinin gözüne girmeye çalıştıklarını askerlerin tavrını bildikleri için kendi fikirlerini bu kurum üzerinden yansıtmaya çalıştıklarını belirtmiştir.*”¹⁵⁰

Bu süreçte birçok gazeteci asker tarafından aranarak tehdit edildiklerini ve istifaya zorlandıklarını medyanın, tek bir güç tarafından yönetilmeye çalışıldığını ve artık medyanın bağımsızlığını kaybettiğini belirtmiştir. Özden ise “*bu durum devletin işleyişi ile ilgili olmadığını eğer tehdit unsuru olduysa onu kişisel olduğunu bir kuruma yüklemenin doğru olmadığını*”¹⁵¹ ifade etmiştir. Basının etkili bir güç olduğunu bilen hükümet, koalisyon ortaklığının giderek tehlikeye girmesi ile basına sansür yasağı getirmeye çalışmıştır. Sansür fikrinin açıklanmasıyla DİSK, gazeteciler derneği ve TESK gibi birçok kuruluş duruma itiraz ederek ortak bir dayanışma hareketi başlatmışlardı. Oluşturulan sivil dayanışma karşısında Refahyol, sansür fikrini gerçekleştirememiştir.¹⁵²

28 Şubat sürecinde rahatsızlık duyarak arayan isimlerin olabileceğini ama bunun darbe ile ilgisi olmadığını belirten Doğan,” konuşma yapan kişinin kendisi fikirlerinin kendi fikirlerini yansıtmadığını bu durumun kişisel olduğunu belirtmişti. Belirtilen aramaların ve uyarıların kişisel bir eylem konusu olduğunu olduğu kurumlar ile bağdaştırmanın temelde devlete zarar vereceğini düşünen kesim, medyanın güçlü bir kurumun yanında olduğunu göstermek durumdan, vazife çıkarttığını vurgulamıştır. Medyanın 28 Şubat sürecinde TSK'nın endişe ve kaygılarının doğruluğunu yansıtan ve benzer politikalar doğrultusunda refah yolun yanında olan isimlerin yazılarının

¹⁴⁹ “Bu Defa İş Silahsız Kuvvetler Halletsin”, *Hürriyet Gazetesi*, 20 Aralık, 1996, s.27.

¹⁵⁰ Alican Türk, Mülakat: Sevgi Barışkan, Eskişehir, 26 Haziran 2019.

¹⁵¹ Yekta Güngör Özden, Mülakat: Sevgi Barışkan, Ankara, 11 Mart 2019.

¹⁵² “Sivil Toplum Ayakta”, *Hürriyet Gazetesi*, 22 Kasım 1996

yayınlanmaması ve gazete ile bağlarının koparılması gibi bir güç ile bu süreçte etkin rol oynamıştı.¹⁵³

3.5. 28 ŞUBAT SÜRECİNDEN SONRA YAŞANANLAR

*“Muhalefet çalışmaları Refah Partisi döneminde başlatılmıştı, fakat zaman ve zemin müsait olmadığı için ayrılma ve bölünme ertelenmişti. Yoksa muhalefet hareketi derinden derine çalışmalarını yürütmüştü. 17 Aralık 1997 yılında Fazilet Partisinin resmi olarak kurulması ile genel başkan seçimi için parti içinde farklı düşünceler cereyan etmişti. Recai Kutan'a Genel başkanı yapılması o günkü milletvekillerine oy birliği ile olmuştur”.*¹⁵⁴

Refah Partisi içerisinde oluşan yenilikçiler grubu, sürekli parti kapatmaları sürekli davalardan dolayı bir istikrar dönemi sağlanabilmesi için yeni yüzler yeni söylemler olması gerektiğini düşünüyorlardı.

Kuruluşundan kapatılma sürecine kadar, Türk siyasi hayatında belki de en kısa sürede kapatılan partilerden biri de Fazilet Partisi olmuştu.1997 de kurulan parti 1999 yılında geri kapatılmıştı. Bu seferki kapatılma sebebi ise mecliste Refahlı vekiller arasında yer alan Merve Kavakçı'nın yemin törenine başörtüsü ile katılması ve bunun laik, Cumhuriyetçi devlet düzenin kurallarına aykırı olarak değerlendirilmesiydi. Siyasi simge olarak kabul edilen türban, kapatma davasının konusu oldu. Cumhuriyet Başsavcısının açmış olduğu soruşturma, Anayasa Mahkemesi tarafından kabul edilerek ‘laikliğe aykırı eylemlerin odağı halinde olması’ sebebiyle 7 Mayıs 1999 tarihinde Fazilet Partisi de kapatılmıştı’.¹⁵⁵

Alaattin Çakıcı adlı suç örgütü ile ANAP'lı bakan Eyüp aşık arasında Türk Bankası'nın özelleştirmesi ile ilgili bir konuşmanın ortaya çıkması ile CHP'yi harekete geçirmiş ve Meclise olayların araştırılması için önerge vermiştir. Bunun üzerine Yılmaz hükümeti istifa etmişti.¹⁵⁶

Türkiye tekrar hükümet bunalımı sürecine girmişti. 1990'dan itibaren devam eden bu süreç 2002 yılına kadar sürmüştü.28 Şubat MGK kararları ve TSK'nın brifingleri ile devletin temel ilkelerinin zarar görmemesi ve daha da güçlü bir şekilde yönetim alanı

¹⁵³ Çetin Doğan, Mülakat: Sevgi Barışkan, İzmir 25 Aralık 2019.

¹⁵⁴ Necati Çelik, *28 Şubat ve İrtica Tehdidi*, 1bs.(Ankara: Sinemis Yayınları, 2004), 179.

¹⁵⁵ Merve Kavakçı, *Başörtüsüz Demokrasi'de Adı Konmamış Darbe*, 3bs. (İstanbul: Timaş Yayınları, 2014), 235.

¹⁵⁶ Sina Akşin, vd., *Bugünkü Türkiye Tarihi 1980-2003*, 10bs. (İstanbul: Cem Yayınları, 2014), 175.

olması için başlatılan süreçte, başarılı olup olunmadığı dönemin tanıkları tarafından farklı değerlendirilmiştir.

Dönemin Maliye bakanı Şener, "başarılı olunduğu Ortadoğu'daki yeni ABD-İsrail stratejilerine uygun, dünya güçleri açısından Türkiye'de bir iktidar yapısı oluşturuldular. Bu açıdan başarılı ama diğer bir açıdan bakacak olursak, Refahyol'a karşı antidemokratik iş birliğini teşvik eden sivil toplum örgütleri ve siyasiler açısından hayal kırıklığı oldu".¹⁵⁷ Şener, Refah içerisindeki kişilerin partiden ayrılarak yeni bir oluşumun içinde olduklarını ve bu oluşumun dış ülkelerden aldığı destek ile stratejik bir yönetim alt yapısını oluşturduğunu belirtmektedir.

Türk siyasi tarihinde bir benzerinin yaşanmadığı 28 Şubat döneminin etkileri Refahyol Hükümeti, sonrasındaki hükümetlerde de devam etti. 28 Şubat süreci, öncesinde yaşanan muhtıra ve darbeler döneminden farklı olarak ilerlemişti. İlk kez Türkiye'nin genelinde oluşturulan bir kamuoyu süreci vardı. Bu sürecin Türkiye tarihinde birçok örneklerinin yaşandığını dile getiren komutanlar; Cumhuriyet ve Atatürk devrimlerine karşı yıkıcı bir güç içerisinde bulunan ve devlet düzenini sarsacak, rejimi tehlikeye atacak olayların hangi dönemde yaşanırsa yaşansın mutlaka aynı kararların çıkacağını belirtiyorlardı.

12 Eylül 1980 ihtilali sonrasında, Türk siyasi hayatındaki istikrarı tekrar sağlamak için 1984'te demokratikleşme sürecine geçilmiş; Özal Hükümeti kurulmuştu. Özal Hükümeti, 12 Eylül'ün Türk siyasetindeki olumsuzluklarını ortadan kaldırmak için demokratikleşme sürecini başlatmıştı. Darbe yönetiminin oluşturduğu düzeni; refah bir düzeye taşıma konusunda yeterli istikrarı sağlayamamıştı. Bu istikrarsızlık 1990 yılına yansımış, koalisyonlar dönemi başlamıştı. Koalisyonlar döneminin getirdiği istikrarsızlık, seçmene yansımış sağ ve sol partilerin bölünmesi ile İslami referansları temel görüş olarak kabul eden Refah Partisi bir partisi seçilmişti. Refah Partisi'nin seçimleri kazanmasıyla toplumdaki birçok kurumlar 'Türkiye Cezayir gibi olacak', İran'daki gibi bir geçiş sürecine mi geçilecek endişesi hakim olmaya başlamıştı. Bu endişeleri daha da tırmandıran Refah içerisindeki eylemler olmuştu. Kudüs Gecesi olayları, başbakanlıkta iftar yemeği, Erbakan'ın Başbakan olduktan sonra ilk yurtdışı gezilerini İslam ülkelerine özellikle İran ve Libya ile gerçekleştirmesi: Kaddafi krizi ve

---

¹⁵⁷ Abdüllatif Şener, Mülakat: Sevgi Barışkan, 19 Temmuz 2019.

Refahın içerisindeki önemli isimlerin, Atatürk devrimleri ve Cumhuriyete karşı sert söylemleri ile gerginliği arttırmıştı.

Laik kesim gittikçe artan bu söylem ve eylemler karşısında protesto ve eylemlere başlamış; hatta hükümet ortağı olan Doğru Yol Partili kişilerle bağlantısı olanlar bu hükümet ortaklığının devam etmesinin, Türk siyasi hayatında iyi sonuçlara sebep olmayacağını söylüyorlardı.

MGK Türk siyasi hayatındaki bu gelişmeler üzerine, devletin temel esaslarını korumak ve güçlendirmek için tavsiye niteliğinde sunduğu bildirin uygulanması ile düzenin korunması istemişti. MGK'dan çıkan 18 madde ilk önce Refah Partisi'nin tabanına, kuruluş felsefesine politikalarına ters maddelerdi. 28 Şubat bildirisinin tavsiye olarak kalmasının en önemli iki sebebinden birisi budur. Partinin içerisinde kişiler, bildirin kendi değer ve çizgilerinin dışında olduğunu belirtmişlerdir. Diğer bir sebebi de MGK'nın bir yaptırım gücü olmadığı için bu bildirin tavsiye olarak kalmasıdır. Bildirilerinin tavsiye olarak kalması ile beraber Şubat'tan haziran ayına kadar olan süreçte yaşanan olaylar ortam durumu daha da hat safhaya getirmişti. Doğru Yol Partisi ve Refah Partisi içerisindeki isimler gidişatın çok iyi bir şekilde ilerlemediğini belirterek imzaladıkları protokolü değiştirerek, dönüşümlü başbakanlığın Çiller'e verilmesiyle beraber hükümetin istifa etmesini ön görmüşlerdi. Refahyol'un yaptığı bu plan Çankaya'dan onay almamış gerginliği durdurmak için Demirel, hükümeti kurma görevini Yılmaz'a vermiştir.

28 Şubat süreci olarak adlandırılan bu dönem sadece, Refahyol hükümetinin kuruluşundan istifa ettiği döneme kadar değerlendirmek çok yanlıştır. Çünkü. 28 Şubat Türkiye'de yaşanan irticai söylemlerine karşı medya, sivil, toplum kuruluşları, yargı gibi Türkiye'deki birçok kurum ve kuruluşların bir arada beraber yürüttükleri bir süreçti. Bu süreç Refahyol'un istifa etmesi ile bitmemiş; Yılmaz'ın Anasol-D hükümetini kurduktan sonraki süreçte de devam etmiştir. Refahyol'dan sonra artık telkinler bitecek ve Yılmaz hükümeti siyasi düzen içerisinde bir istikrar sağlayacaktı. Fakat bu telkinlerin Yılmaz hükümeti zamanında devam etmesi ve bildirilerin uygulanması için ve Emasya protokolü gibi askerin sokağa daha hakim olabileceği uygulamaların içinde olması demokratik bir sürecin işlediğini göstermiyordu. Asker, iç hizmet kanununun kendilerinin tanıdığı görev doğrultusunda bu telkin ve müdahale hakkını kendinde görüyordu. Endişe ve bir kaygı

düzeninin oluşturulduğu belirtilen Refahyol'un gitmesine rağmen MGK'nın, hala uyarılarda bulunması askerin demokrasi üzerindeki vasiyetinin farklı yollarla da olsa devam ettiğini gösteriyordu.

Doğan, *“28 Şubat'ın Türkiye'yi bir yere götürmediğini, 28 Şubat sürecinde öngörülen tavsiyelerin özellikle eğitim alanındaki maddeler uygulanmış olsaydı toplumda olması gereken bir düzen sağlanabilirdi. Aynı zamanda ekonomik istikrar da sağlanmış olabilirdi”*.¹⁵⁸

28 Şubat'ın çok uzun bir dönem olduğunu ve yıllarca sürmesi gerektiğini ifade eden bazı isimlerden Hüseyin Kıvrıkoğlu, '28 Şubat bin yıl sürecek' ifadesini kullanmıştı. Bu ifade Türk demokrasi hayatında siyasi partilerin hür ve özgür bir ortamda çalışmalarını devam etmeleri açısından doğru bir tanım olmadığını, askerin vasilik üstelendiği fikri hakimdi. Çünkü Refahyol istifa etmiş yerine Yılmaz hükümeti gelmiş ve zorunlu 8 yıllık eğitimi ile TSK'nın öngördüğü bazı uygulamaları yerine getirmeye çalışmıştı. Yılmaz hükümetinin, bu uygulamalarına rağmen demokratik, özgür bir ortamda siyaset faaliyetlerini tam olarak yürütemiyordu. Yılmaz hükümeti siyasi bir istikrar düzeninin devam etmesi için özgür ve demokratik bir ortamın olması gerektiğini sık sık ifade ediyordu.

Refahyol dönemindeki kaygı ve endişeyi ortadan kaldırmak için kurulan Anasol-D hükümeti demokratik bir şekilde çalışmalarını yürütmesi gerekirken, Hüseyin Kıvrıkoğlu'nun, '28 Şubat bin yıl sürecek' ifadesi Refahyol döneminde oluşan ortak kamuoyunun hala devam etmesi; demokratik bir yönetim anlayışından uzaktı.

Türkiye'de askerin siyasi, toplumsal, ekonomik alandaki istikrarsız devlet bozulmasına yönelik durumlarda tavsiyelerde bulunması ortak bir çözüm arayışında bulunması ve bunların dışında Türk siyasi hayatını kendi eline alarak yönetimde bulunduğu dönemlerde olmuştu. Bu dönemlerden sonra demokrasinin, refahın ya da olması gereken hususların oluşması için tamamı ile özgür bir parlamentonun ve hükümetin olması gerekirdi.

“12 Nisan 2012 yılında 28 Şubat sürecindeki askerlerin darbe girişiminde bulduklarına dair birtakım belgelerin gönderilmesi üzerine Ankara Cumhuriyet

---

¹⁵⁸ Çetin Doğan, Mülakat: Sevgi Barışkan, İzmir 25 Kasım 2019.

başsavcısı 28 Şubat davasına açmıştı.”¹⁵⁹ “Dönemin tüm kuvvet komutanları gözaltına alınarak ifadelerine başvurulmuş sonrasında tutuklanarak cezaevine gönderilmişti.”¹⁶⁰

Doğan, “28 Şubat davasının askere yönelik olmadığını bazı kurumların içinde olduğu YÖK, gazeteler ile bir hesaplaşma olduğunu belirtir”.¹⁶¹ 28 Şubat davasının siyasi olduğunu belirten Şener, “28 Şubat'ın asıl aktörlerine dair bir yargılanmanın yapılmadığını söyler”.¹⁶²

28 Şubat davası davasının savcısı ve hakimi davayı karara bağlandıktan sonra FETO kumpasları içerisinde yer aldığı anlaşılarak tutuklanmıştı. Hala mahkeme savcı ve hakimlerin değişmesiyle yargı süreci devam etmektedir

---

¹⁵⁹ Alican Türk, *Bitmeyen Sömürü*, 1bs. (Ankara: Galeati yayıncılık, 2021), 455.

¹⁶⁰ Mehmet Bican, *28 Şubat'tan Bugüne Bakmak*, 1bs. (Ankara: Galeati Yayıncılık, 2017), 104.

¹⁶¹ Çetin Doğan, Mülakat: Sevgi Barışkan, İzmir 25 Kasım 2019.

¹⁶² Abdüllatif Şener, Mülakat: Sevgi Barışkan, Ankara, 19 Temmuz 2019.

SONUÇ

Türk siyasi tarihinde milli görüşçüler olarak bilinen Necmettin Erbakan ve arkadaşları Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren tartışma konusu olan irticai faaliyetler ve rejim karşıtı eylemlerin odağı olmaktan dolayı sürekli parti kapatmalara maruz kalmıştır. İlk siyasi oluşumları 1970 yılında Milli Nizam Partisi ile başlayan milli görüşçülerin tabanı ve ideolojik yaklaşımları daha serttir. Partinin hiçbir yöneticisinin kadın olmaması, seçimlere kadın aday sokulmaması, parti programlarında kız çocuklarının en önemli görevinin; gelecekte kuracakları yuva olduğu için ev ekonomisi ve beceri derslerinin ağırlıkta olması gibi maddelerin yer alması, oluşum sürecinde önemli tarikat ve liderlerin desteğini almaları parti tabanının muhafazakar olduğu izlenimini yaratmıştır.

27 Mayıs 1960 İhtilalinden sonra askerin siyasete en üst noktadan müdahale ettiği bir dönem başlamıştır. Askeri müdahalenin üzerinden daha 10 sene geçmişken 1971 muhtırası ile hükümet düşürülmüş hem de MNP'nin siyasi varlığına; laik cumhuriyet düzeni yıkmak ve rejim karşıtlığının odağı noktasına geldiği için son verilmiştir. Milli görüşün temsilcileri 1 yıl içerisinde yeniden toplanarak Milli Selamet Partisi'ni kurmuştu. MNP ile program ve tüzüğü aynı olan MSP; söylemlerinde de vazgeçmemiştir. 1974 yılında CHP ile yaptıkları koalisyon ile siyasi varlıklarını kabul ettirmiş; küçük bir tabanı olmasına rağmen yıllardır siyaset sahnesinde, söz sahibi olmayı bekleyen muhafazakar tabanın temsilcisi olmayı başarmıştır. Erbakan, bu temelin oluşumunda en büyük desteği Nakşibendi tarikatından görmüştür. Cumhuriyetin ilanı ile beraber tekke ve zaviyelerin kapatılmasına birçok tarikat ve temsilcilerden tepki almıştır. Yıllarca hak ettiklerini düşündükleri konumu geri kazanmak için önemli adımlarda bulunmuşlardı. Bu adımlardan birisini Nakşibendi tarikatının koluna mensup olan İskender Paşa cemiyeti, artık siyasi olarak zamanın geldiğini düşünerek Erbakan'ın siyasete girmesini teşvik etmişlerdir.

MSP, CHP ile kısa süren koalisyon ortaklığından sonra Milliyetçi Cephe adı verilen bir koalisyonun içinde yer almıştır. 1971 sonrası koalisyonlar dönemimin başlamasıyla beraber siyasi bir bunalım yaşayan Türkiye, ekonomik krizin eşğine gelmiştir. Öğrenci olayları, rejim karşıtlığı ve ülkedeki kin ve nefret olaylarını aşındırarak eylemlerin hat safhaya gelmesiyle asker, 12 Eylül 1980 'de ülke yönetimine el koymuştur.

MSP, bu seferde 12 Eylül darbesine takılmıştır. Tüm siyasi partiler kapatılarak, yöneticilerine siyaset yasağı getirilmiştir. 12 Eylül darbesiyle Evren, en başta yeni bir anayasa oluşturmuş, ülkede yaşanan anarşik olaylara karşı dini bir kalkan olarak görmüştür. Camilerde sık sık anonslar yapılmış, Evren katıldığı mitinglerde ayetler okuyarak, ülkede yaşanan olayları din üzerinden sağlanacak birlik ve beraberlik ile son bulacağını belirtmeye çalışmıştır. Bu düşünceyle milli görüşçüler, hızla toparlanarak, siyasi ilerleyişlerine daha güçlü bir şekilde devam etmişlerdir. Öyle ki 1980 sonrası kurulan partiler arasında, 1995 seçimlerine kadar oyunu düzenli arttıran tek parti Refah Partisi olmuştur.

Bu siyasi başarı beraberinde özellikle Türk silahlı Kuvvetleri'nin duyduğu endişeyi ve kaygıyı arttırmıştır. Bu kaygı 28 Şubat sürecine giden olayların yaşanmasına neden olmuştur. 28 Şubat müdahalesi, daha önce yaşanan askeri müdahalelerden farklı olarak gelişmiştir. Asker, direk ülke yönetimine müdahale etmek yerine toplumsal bir reaksiyon oluşturmaya çalışmıştır.

Türk Silahlı Kuvvetleri, 1997 yılında Türkiye'deki en büyük tehlikenin irtica olduğu açıklamıştır. Rejimin tehlikeli bir noktaya gelmesinde Refah Partisi'nin etkileri olduğunu ve Refahiyol hükümetinin kurulmasıyla rejim karşıtı düşüncelerin daha belirgin, daha özgür bir ortamda vuku bulduğunu belirtiyorlardı. 28 Şubat 1997 MGK toplantısının gündem konusunu belirleyen bu olaylar koalisyon hükümetini zor durumda bırakmıştır.

DYP, Laikliğin bekçisi olduğunu zaman zaman belirtmiş olsa medya, TSK ve bazı kurum ve kuruluşların sert eleştirilerin hedefi haline gelmişti. Refah Partisi'nin batıdan uzak Müslüman devletler ile ortak bir payda da hareket etmek istemesi ve D-8'lerin kurulması ile başlayan süreç, Müslüman ülkelere yapılan dış geziler ülkede tartışma yaratmıştır. Yakın dönemde rejim değişimine giden İran ile ilişkiler, laik kesim tarafından endişe ile karşılanmıştır. Toplumun bir kısmında ülkenin Cezayir'e dönüşeceğine karşı bir korku oluşmuştur. Buna karşılık dönemin tanıkları bu endişe karşısında ortak bir düşünce beyan etmişlerdir. Türkiye'nin İran veya Cezayir gibi bir rejim değişimine gitmesinin mümkün olmayacağını vurgulamışlardır. RP'li isimler de partinin böyle bir isteği ve amacının olmadığını belirtmişlerdir. Toplumun belirli kısmında gittikçe artan bu endişe hem hükümeti gittikçe bunalıma sürüklemiştir. Ordu. Gazete

manşetlerinde, televizyon kanallarında sürekli RP ile ilgili yoğun bir haber trafiği başlamıştır.

12 Eylül darbesinin ekonomik ve siyasi sonuçları, başarısız Özal hükümeti ile koalisyon dönemi başlamıştır. Siyasi istikrarsızlık, ekonomik bunalım ve vaatlerin yerine getirilmemesi gibi etkenler; sağ ve sol partilerin parçalanması Refah Partisi'nin yükselişini hızlandırmıştır. Refah Partisi iyi bir seçim stratejisi yürütmüş, solun dahi dolduramadığı boşlukları doldurmuş, insanlarla özellikle köyden kente göç ederek yeni bir kültür çatışması yaratan gecekonduculara etkili bir şekilde seslenmiştir. Sosyal ve ekonomik eşitlikten bahsederken bu kesime ideolojisini ve felsefesini rahat rahatlıkla aktarabilmiştir. Refah Partisi'nin %21'lik tabanın büyük çoğunluğunu bu kesimler oluşturmuştur.

Asker, hükümete direk bir müdahale girişiminde bulunmak yerine ülkede en güçlü kurumlar ve toplum üzerinden bir reaksiyon oluşturmaya çalışmıştır. Medya bu süreci çok iyi yönetmiştir. Askerin verdiği brifingler doğrultusunda haber ve tartışma programları yapılmıştır. İşçi, öğretmen, öğrenciler... Refah Partisi'nin adı geçen her olay ve söyleme karşı eylemler düzenlemiştir. Hatta bu durumdan vazife çıkaran üniversite yöneticileri baş örtülü kızlar için ikna odaları açmıştır. İlim ve bilim yuvaları olan üniversiteler dahi bu süreçte demokratik bir yaklaşım sergilememiştir.

Refah Partisi, halkın oyları ile seçilmesine rağmen medyanın manipülesi ve bazı kurum ve kuruluşların 'hükümeti düşürme' fikrinde birleşmeleri ile süreci hızlandırmıştır. Oluşturulmaya çalışılan bu reaksiyon sonucunda DYP'li vekillerin istifa etmesiyle başarıya ulaşılmıştır. Ülkedeki gergin ortamı azaltmak için istifa eden Erbakan, hükümeti kurma görevinin Çillere vererek ortam yumuşatmayı düşünmüştür. Fakat Demirel'in, hükümeti kurma görevini Çiller yerine Mesut Yılmaz'a vermesi ve DYP içinde elliye yakın vekilin istifa etmesi ile beklenen sonuca ulaşılmıştır.

Sonuç itibari ile Refahyol, MGK kararlarını tavsiye olarak gördüğü için uygulamaya yanaşmamış, fakat MGK'dan sonra gelişen psikolojik baskılar MGK tavsiyelerinden daha yıpratıcı olmuştur. DYP içindeki vekillere telkinlerde bulunulması ya da birçoğunun bu sürecin içinde yer almak istemediği için istifa etmesi belirleyici bir rol oynamıştır. Ordu, üniversite, bir kısım medya ve sivil toplum kuruluşu ile yargının ortak hareket etmesi sürecinin hızlanmasında etkili olmuştur.

EKLER

Ek-1: Millî Güvenlik Kurulu'nun 28 Şubat 1997 Tarihli Tavsiye Kararları

1. Anayasamızda Cumhuriyetin temel nitelikleri arasında yer alan ve yine anayasanın 4'üncü maddesi ile teminat altına alınan laiklik ilkesi büyük bir titizlik ve hassasiyetle korunmalı, bunun korunması için mevcut yasalar hiçbir ayırım gözetmeksizin uygulanmalı, mevcut yasalar uygulamada yetersiz görülüyorsa yeni düzenlemeler yapılmalıdır.
2. Tarikatlarla bağlantılı özel yurt, vakıf ve okullar, devletin yetkili organlarınca denetim altına alınarak Tevhid-i Tedrisat Kanunu gereği Milli Eğitim Bakanlığı'na devri sağlanmalıdır.
3. Genç nesillerin körpe dimağlarının öncelikle cumhuriyet, Atatürk, vatan ve millet sevgisi, Türk milletini çağdaş uygarlık düzeyine çıkarma ülkü ve amacı doğrultusunda bilinçlendirilmesi ve çeşitli mihrakların etkisinden korunması bakımından:
  - ✓ 8 yıllık kesintisiz eğitim, tüm yurttta uygulamaya konulmalı.
  - ✓ Temel eğitimi almış çocukların, ailelerinin isteğine bağlı olarak, devam edebileceği Kuran kurslarının Milli Eğitim Bakanlığı sorumluluğu ve kontrolünde faaliyet göstermeleri için gerekli idari ve yasal düzenlemeler yapılmalıdır.
4. Cumhuriyet rejimine ve Atatürk ilke ve inkılaplarına sadık, aydın din adamları yetiştirmekle yükümlü, milli eğitim kuruluşlarımız, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun özüne uygun ihtiyaç düzeyinde tutulmalıdır.
5. Yurdun çeşitli yerlerinde yapılan dini tesisler belli çevrelere mesaj vermek amacıyla gündemde tutularak siyasi istismar konusu yapılmamalı, bu tesislere ihtiyaç varsa, bunlar Diyanet İşleri Başkanlığı'nca incelenerek mahalli yönetimler ve ilgili makamlar arasında koordine edilerek gerçekleştirilmelidir.
6. Mevcudiyetleri 677 sayılı yasa ile men edilmiş tarikatların ve bu kanunda belirtilen tüm unsurların faaliyetlerine son verilmeli, toplumun demokratik, siyasi ve sosyal hukuk düzeninin zedelenmesi önlenmelidir.
7. İrticai faaliyetleri nedeniyle Yüksek Askeri Şura kararları ile Türk Silahlı Kuvvetleri'nden (TSK) ilişkileri kesilen personel konusu istismar edilerek TSK'yi dine karşıymış gibi göstermeye çalışan bazı medya gruplarının silahlı kuvvetler ve mensupları aleyhindeki yayınları kontrol altına alınmalıdır.

8. İrticai faaliyetleri, disiplinsizlikleri veya yasadışı örgütlerle irtibatları nedeniyle TSK'dan ilişkileri kesilen personelin diğer kamu kurum ve kuruluşlarında istihdamı ile teşvik unsuruna imkan verilmemelidir.
9. TSK'ya aşırı dinci kesimden sızmaları önlemek için mevcut mevzuat çerçevesinde alınan tedbirler; diğer kamu kurum ve kuruluşları, özellikle üniversite ve diğer eğitim kurumları ile bürokrasinin her kademesinde ve yargı kuruluşlarında da uygulanmalıdır.
10. Bu maddenin tam metnini Türkiye'nin uluslararası ilişkilerini ilgilendirdiği için yayımlayamıyoruz.
11. Aşırı dinci kesimin Türkiye'de mezhep ayrılıklarını körüklemek suretiyle toplumda kutuplaşmalara neden olacak ve dolayısıyla milletimizin düşmanca kamplara ayrılmasına yol açacak çok tehlikeli faaliyetler yasal ve idari yollarla mutlaka önlenmelidir.
12. T.C. Anayasası, Siyasi Partiler Yasası, Türk Ceza Yasası ve bilhassa Belediyeler Yasası'na aykırı olarak sergilenen olayların sorumluları hakkında gerekli yasal ve idari işlemler kısa zamanda sonuçlandırılmalı ve bu tür olayların tekrarlanmaması için her kademedede kesin önlemler alınmalıdır.
13. Kıyafetle ilgili kanuna aykırı olarak ortaya çıkan ve Türkiye'yi çağdışı bir görünüme yöneltecek uygulamalara mani olunmalı, bu konudaki kanun ve Anayasa Mahkemesi kararları taviz verilmeden öncelikle ve özellikle kamu kurum ve kuruluşlarında titizlikle uygulanmalıdır.
14. Çeşitli nedenlerle verilen, kısa ve uzun namlulu silahlara ait ruhsat işlemleri polis ve jandarma bölgeleri esas alınarak yeniden düzenlenmeli, bu konuda kısıtlamalar getirilmeli, özellikle pompalı tüfeklere olan talep dikkatle değerlendirilmelidir.
15. Kurban derilerinin, mali kaynak sağlamayı amaçlayan ve denetimden uzak rejim aleyhtari örgüt ve kuruluşlar tarafından toplanmasına mani olunmalı, kanunla verilmiş yetki dışında kurban derisi toplattırılmamalıdır.
16. Özel üniforma giydirilmiş korumalar ve buna neden olan sorumlular hakkında yasal işlemler ivedilikle sonuçlandırılmalı ve bu tür yasadışı uygulamaların ulaşabileceği vahim boyutlar dikkate alınarak, yasa ile öngörülmemiş bütün özel korumalar kaldırılmalıdır.

17. Ülke sorunlarının çözümünü "Millet kavramı yerine ümmet kavramı" bazında ele alarak sonuçlandırmayı amaçlayan ve bölücü terör örgütüne de aynı bazda yaklaşarak onları cesaretlendiren girişimler yasal ve idari yollardan önlenmelidir. 18-Büyük Kurtarıcı Atatürk'e karşı yapılan saygısızlıklar ve Atatürk aleyhine işlenen suçlar hakkındaki 5816 sayılı kanunun istismar edilmesine fırsat verilmemelidir.

Ek- 2: Genelkurmay Tarafından Cumhurbaşkanı Süleyman DEMİREL'e Sunulan Brifing

- Mevcut rejimin islami esaslara oturtulması ideolojisini benimseyen irticai kesim, geçmişte de ayaklanmış ve Cumhuriyetin lider kadrosuna karşı çeşitli suikast girişimlerinde bulunmuştur.
- Bütün irticai grupların nihai amaçları şeriat devleti kurmaktır ancak yöntem ve organize yöntemleri açısından farklılık göstermektedirler.
- İrticai gruplar —Milli Görüşçüler||, —radikal İslamcılar|| ve —tarikatlar|| olmak üzere üç ana başlık altında sınıflandırılabilir. Bu irticai grupların takip ettikleri strateji şu dört safhayı içermektedir.
  - ✓ tebliğ; kurdukları veya ele geçirdikleri kuruluşlar vasıtasıyla laikliği dinsizlik olarak gören bir kitle oluşturmak,
  - ✓ cemaatleşme; oluşturulan bu kitle ile politik güç elde edip bundan da silahlı kadrolar teşkil etmek,
  - ✓ cihad; siyasi iktidarı demokratik yoldan ele geçirmek, bu mümkün olmazsa oluşturulacak kitle ve silahlı güçle, devlet güçlerini tasfiye edip teokratik rejimi gerçekleştirmek,
  - ✓ Türkiye'de teokratik bir rejimin kurulmasını müteakip, tüm islam ülkelerini tek bayrak altında toplamak.
- Milli Görüş; Nakşibendi İskender Paşa cemaati Şeyhi Zahit Kotku liderliğinde kurulmuş, 1970 yılında Milli Nizam Partisi olarak örgütlenerek günümüzde Refah Partisi adını almıştır.
- Milli Görüş'ün kaynağını Kuran'a ve İslam hukukudur. Ana fikri; hükmetmeyen kafirdir, Müslüman mahkum olamaz, hakim olmalıdır, bu nedenle devlet dine hükmedemez, din devleti yönlendirir, devlet yapısı mutlaka dini esaslara oturtulmalıdır, İslam ile laik düşünce hiçbir zaman bir arada olamaz|| şeklindedir.
- Legal ve siyasi alanda faaliyet gösteren Milli Görüşçüler, 80 ilde ve ilçelerde 100 bini aşkın üyesi bulunan Milli Gençlik Vakfı, kadın kolları, meslek teşekkülleri ve dernekler vasıtasıyla etkin faaliyet göstermektedir.
- Milli Görüş; açıktan yapılacak antilaik irticai hareketlerin Türk Silahlı Kuvvetleri ve laik unsurlar karşısında etkisiz kalacağından hareketle; insan hakları, ibadet

ve inanç özgürlüğü, demokrasi gibi uluslararası değerlere dayalı bir siyaset takip etmektedir.

- Hizbullah, Tevhid, Yeryüzü, Mazlum-Der, Müslüman Gençlik, İBDA-C, İslami Hareket gibi radikal islami gruplar ise genellikle bir dergi veya yayın kuruluşu etrafında toplanmış, dar kadrolu küçük gruplardır.
- Refah Partisi ve diğer irticai unsurlar öncelikle gençlik kesimine el atmışlardır. Nurcular, Süleymancılar ve Nakşibendiler gençliğe tahsil ve barınma imkânları sağlamakta; imam hatip okullarını çoğaltarak, yandaşlarını harp okulu dışındaki okullara yönlendirmektedirler.
- Milli Görüş, yurtdışına yönelik olarak İslam Birleşmiş Milletleri, İslam Ortak Pazarı, İslam dinarını gibi hedeflere yönelmiştir. Diğer taraftan, Mısır ve Suriye'de yaygın olan —Müslüman Kardeşler, Libya'daki İslami Çağrı Cemiyeti S.Arabistan'daki —Rabital ve Cezayir'deki —İslami Selamet Cephesi ile ilişkileri mevcuttur.
- Refah Partisi ve diğer irticai unsurlar, 1990'lı yıllarda, Bosna Hersek, Cezayir, Azerbaycan, Filistin ve Çeçenistan'daki olayları kullanarak, kendi propagandalarını yapma imkanı bulmuşlardır.
- Refah Partisi, 1980-1990 yılları döneminde büyük hamle yapmış; 1994 yerel seçimleri ile 1995 genel seçimlerinde kazandığı başarıyla, İran deneyiminin aksine, demokratik yöntemlerle iktidara gelebileceğini görmüştür.
- Refah Partisi, 1995 seçimleri sonrasında DYP ile birlikte iktidar olarak, şeriat devletinin tesisine hizmet edecek ortamı hazırlamak maksadıyla; adalet, milli eğitim ve içişleri bakanlıkları başta olmak üzere devletin diğer kamu, kurum ve kuruluşlarında, yerel yönetimlerde, sivil sektörde ve mevcut rejimi silahla değiştirmek gerektiğinde ihtiyaç duyacağı emniyet teşkilatında kadrolaşma faaliyetlerine ve TSK bünyesine sızma gayretlerine hız vermiştir.
- Halihazırda TBMM'nin hakimi Refah Partisi'dir. Partili milletvekillerinin tümü büyük bir disiplin içerisinde meclise devam etmekte, her oturumda çoğunluk elde ederek bütün yasaların çıkarılmasını sağlamaktadır.
- İktidar ortağı DYP Genel Başkanının hesap ve mal varlıkları sebebiyle teslimiyetçi bir tutum izlemesinden dolayı DYP'li milletvekillerinin çoğunun

yapılan TBMM'deki oylamalara katılmaması Refah Partisi'nin bahse konu etkinliğini daha da güçlendirmektedir.

- RP'nin ifade edilmeye çalışılan yaklaşımları ile amaçlarının dine hizmet değil, dini siyasete alet etmek olduğu, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Yaşar Nuri Öztürk tarafından —bunlar İslamiyet'i lekelemiştir demiyorum, pisletmişlerdir...toplum olarak bu tehlikeyi görüp uyanık olmak durumundayız şeklinde cümleleriyle açıkça ortaya konulmaktadır.
- Refah Partisi, ayrıca, parlamentodaki desteğini artırmak ve şeriat ideolojisinin devlet yapılanmasında kök salmasını temin etmek amacıyla; kendi adamlarını, yandaşlarını ve irticai kesime mensup kişileri, DYP, ANAP, MHP ve BBP içerisine yerleşmiş bulundurmaktadır.
- Refah Partisi, yürütmenin de tek hakimi durumundadır. iş adamı zihniyetiyle hareket eden bu parti, yapmak istediği uygulamaları sık sık ve ısrarla gündeme getirerek sonunda kabul edilmesini sağlamaktadır.
- Koalisyon protokolü gereği, DYP'ne verilen önemli bakanlıklara yine bu parti içinde irticai kesime ilgi duyan kişilerin (Milli Eğitim Bakanı gibi) atanmasını sağlamak veya kendi partisine mensup devlet bakanlarını DYP'ne verilen diğer bakanlıkların (MSB ve Dışişleri Bakanlığı) ilgi sahasına giren konuları takiple görevlendirmek suretiyle hükümette tek söz sahibi durumuna gelmiş bulunmaktadır.
- Bakanlıkları devre dışı bırakma uygulamalarına, Suriye, Libya ve İran ile yapılan temaslar ve Başbakan Erbakan'ın Afrika gezisinin planlaması en çarpıcı örnekleri oluşturmaktadır. Bu gezi ve temaslar, Dışişleri Bakanlığının bilgisi dışında organize edilmiş, bu bakanlıktan personel çağrılmamış veya çağrılrsa da özel görüşmelere iştirak ettirilmemiştir.
- Belirtilen uygulamanın diğer bir örneğini ise Refah Partisi'nin danışmanları vasıtasıyla yürüttüğü ve Milli Savunma Bakanlığının bilgisi dışında gerçekleştirmek istenen İslam ülkelerine yönelik ikili savunma sanayi girişimleri teşkil etmektedir. Başbakanlık bünyesinde ikili savunma sanayine yönelik olarak oluşturulan bahse konu danışmanlar kurulu, milli savunma bakanlığından bağımsız olarak hareket etmekte ve kendi programları çerçevesinde savunma sanayi alanında ilişkiye girmek istediği ülkelerle

temaslar yapmakta, bu ülkelerin askeri ateşeleri ile gerek yurtiçinde gerekse yurtdışında görüşmek suretiyle milli savunma bakanlığı dışında yeni bir yapılanma oluşturmaya çalışmaktadır.

- Bu çerçevede Refah Partisi, kendi arzusu doğrultusunda gerçekleştirmek istediği ikili savunma sanayi girişimlerinde kullanmak üzere MSB'lığının bütçesinde 50 trilyon TL kesinti yapmayı ve bu parayı harcama yetkisini Başbakanlık kontrolüne almayı planlamıştır.
- Halen Refah Partisi kendisine bağlı 18 Bakanlığa ilaveten, irticai kesime yakınlıkları ile bilinen DYP'ne ait 4 bakanlık (Milli Eğitim ve üç Devlet Bakanlığı) üzerinde etkin rol oynamakta, diğer DYP'li bakanlıkları ise bürokrat seviyesinde kontrol etmeye çalışmaktadır.
- Devletin en önemli temel taşlarından birisi olan yargı kurumu içerisinde gerçekleştirdikleri son hakim ve savcı atamalarıyla bir taraftan yandaşları olan hakim ve savcılarını kritik noktalara getirerek, hakim ve savcılar yüksek kurulunda belirli bir üstünlük sağlanmış, diğer taraftan Atatürkçülüğü ve laikliği savunan hakim ve savcıların görev yerleri değiştirilmek suretiyle bunlar üzerinde baskı tesis edilmek istenmiştir, nitekim bu atamalar sonrasında yeni kadrolar tarafından Ankara Kocatepe camiiinde eylem yapan Acz-i mendi tarikatı mensupları tahliye edilmiştir.
- Diğer bir örnek ise, Akit gazetesi köşe yazarı Abdurrahman Dilipak'ın 1995 yılında Atatürk hakkında yazmış olduğu bir kitapta Atatürk'ün annesinin bir genelev kadını olduğunu ve babasının annesini genelevden çıkardıktan sonra evlendiğini belirtmesi nedeni ile bu kişi hakkında İstanbul Başsavcılığınca açılan bir dava oluşturmaktadır. Bu dava sürecinde;
  - ✓ Dava hakimi Mustafa Kutluk, sanık Abdurrahman Dilipak'ı mahkemeye çağırmaksızın beraat ettirmiş,
  - ✓ Müteakiben bu hakim Yüksek Hakimler Kurulu tarafından kınama cezası ile birlikte Bursa'ya atanmış,
  - ✓ Şevket Kazan'ın Adalet Bakanlığına görevine getirilmesi sonrasında, Bakan Kazan bu hakimnin itibarının iade edilmesini, kınama cezasının kaldırılmasını ve kendisinin yeniden İstanbul'a atanmasını müsteşarından talep etmiştir.

- ✓ Bakan tarafından belirtilen bu isteklerin adalet bakanlığının yetkili mercilerince reddedilmesi üzerine adı geçen hakim —tetkik hakimil olarak adalet bakanı Şevket kazan tarafından bakanlığa alınmıştır.
- ✓ Ayrıca Refah Partisi'nin, İslami kimliği nedeniyle anayasa ve siyasi partiler kanununu istinaden kapatılması gerektiği yönünde suç duyurusunda bulunan Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Savcısı Nuh Mete Yüksel'in bu girişimi bahane edilerek Adalet Bakanlığınca bazı uygulamaları ile ilgili savunması talep edilmiş ve bu savunmada, yürüttüğü görevle ilgili usül hatası yaptığı, Mısır'da şeriatçı savaşçılar yetiştirilmesi konusunda gereksiz detaylı araştırmada bulunduğu öne sürülmüştür.
- Acz-i mendi tarikatına mensup sanıkların saç ve sakallarının kesilmesi konusunda özel tip cezaevi müdürlüğünü ikaz ettiği gibi çok basit konulara yer verilerek kasıtlı olarak cumhuriyet savcısını zor durumda bırakacak ve onu suçlu duruma düşürecek bahse konu soruların cevaplanması talep edilmiş ve kişi baskı altına alınmıştır.
- Bugün için yukarıda ifade edilen örnek benzeri, Refah Partisi ideolojisine yakın olan yaklaşık 400 hakim ve savcının Adalet Bakanlığı bünyesinde alınmakta olduğu öğrenilmiştir.
- Ayrıca, Kayseri Belediye Başkanı Şükrü Karatepe'nin 10 Kasım 1996 günü Kayseri'de düzenlenen, Atatürk'ü anma törenlerinden sonra katıldığı bir toplantıda; Müslümanlar sakın ola bu hırsı, imanı, kini, nefreti eksik etmeyin... Şeklindeki partisinin gerçek amacını gösterir ifadelerinden sonra;
- ✓ Hakkında açılan soruşturmayı yürüten Cumhuriyet Savcısına baskı yapılarak çeşitli vaatlerde bulunmuş,
- ✓ bu maksatla üniversite öğretim görevlilerinden oluşturulması düşünülen bilirkişi heyetine, irticai kesimin görüşlerini benimseyen öğretim görevlilerinin seçilmesi için gayret sarf edilmiş,
- ✓ bunun için irtibatta oldukları başbakanlık müsteşarı Kadri Keskin'den Ankara devlet güvenlik mahkemesi savcısı nezdinde tavassuta bulunulması istenmiştir.
- Refah Partisi bu tür uygulamalarla yargıya müdahalede bulunarak dava dosyalarının örtbas edilmesini ve kapatılmasını amaçlamaktadır.

- ✓ Adalet Bakanının kendi görüşüne yakın bulduğu hakim ve savcılarını kritik ve önemli yerlere atandırmak için yüksek hakimler kurulunda çaba sarf ettiği, ayrıca Ankara, İstanbul gibi büyük şehirlerin başsavcılarına çeşitli yollardan telkinlerde bulunarak ve talimatlar vererek, onları baskı altına almaya çalıştığı öğrenilmiştir.
- Cumhuriyet rejiminin önemli teminatı olan Yargıtay Başsavcılığı seçiminin gündemde olduğu bu günlerde, zaten çoğunluğu dinci ve kürt kesime mensup kişilerin elinde olan mahkemeler ve Yargıtay bünyesinde yürütülen faaliyetlerle Refah Partisi kendi yandaşı olabilecek bir adayı seçtirmek için yoğun bir gayret sarf etmektedir.
- Refah Partisi türbanlı yargıçların görev almalarına olumlu yaklaşım sergileyerek kılık kıyafet kanununu ortadan kaldırmayı amaçlamakta ve böylece toplum için önemli kanunları dahi hiçe sayabileceklerini göstermek istemektedir. Nitekim türbanlı hakim ve savcı adaylarının başvuruları, bakan Şevket Kazan tarafından kabul edilmiş ve bunlardan iki tanesinin ataması gerçekleştirilmiştir.
- 9 Kasım 1996 günü Konya Belediyesi ve Milli Gençlik Vakfı tarafından Konya'da hükümetin kılık-kıyafet kanun tasarısına kamuoyu desteği sağlamak konulu bir brifing düzenlenmiş, mitinge 2500-3000 civarında çarşafı ve türbanlı kadın katılmış, mitingin emniyetini Milli Gençlik Vakfının erkekleri sağlamıştır. Mitinge Konya Büyükşehir Belediye başkanı Doç. Dr. Halil Ürün de katılmış ve yaptığı konuşmada başörtüsüne ve şeriata sahip çıkılmasını istemiştir. Mitingde Türk bayrağının taşınmaması ve pankartlardan birisinde "bacımın örtüsü batmakta rezilin gözüne, acırım tükürüğe, billahi tükürsem yüzünel yazısı dikkat çekmiştir.
- Camilerde kadrosuz olarak görev yapmakta olan ve aldıkları din eğitimlerinin seviyesi itibarıyla verdikleri vaazlar ve hutbelerle cemaati şeriatçı kesime kanalize eden cami görevlilerinin, memur statüsüne geçirilmesi yönünde gayret sarfeden Refah Partisi; bu yaklaşımı ile cami görevlilerinin bu görevleri ile ilgili suçlardan dolayı kanununa göre yargılanmasını, dolayısıyla haklarında ilgili suçlardan dolayı cumhuriyet savcıları ve adli makamlarca soruşturma açılmasını önlemek istemektedir. bu gerçekleştiği takdirde cami

görevlileri ancak il idare kurulunun müsaadesi ile kovuşturmaya tabi tutulabilecektir.

- Refah Partisi, Diyanet İşleri Başkanlığı'nı da kendi amaçları doğrultusunda kullanmak gayesiyle, bu kurumdan toplumsal düzeni sağlayan konularda fetva vermesini istemekte, böylece Osmanlı dönemindeki şeyhülislamlık müessesesini yeniden canlandırmayı hedeflemekte ve bu yolla Türkiye'deki yargı birliğini bozarak şer'î hükümlere geçiş zemini oluşturmayı planlamaktadır.
- Kısacası Refah Partisi, Türkiye Cumhuriyetine uygun gördüğü şeriat rejiminin önünü açmak ve gerekli zemini oluşturmak için, bir yandan inkılap kanunlarını, özellikle tevhidi tedrisat kanunu, kıyafet kanunu, medeni kanun ve toplum yaşamını düzenleyen diğer kanunları delmeye çalışmakta, yönerge, genelge ve şifahi talimatlarla bu kanunları savsaklayıp ihlal ederken bir yandan da hazırladıkları önerge ve kanun teklifleriyle muhalefete ve kamuoyuna hissettirmeden bu kanunları değiştirmeye çalışmaktadır.
- Belirtilen yaklaşımın en son örneği ise ramazan münasebeti ile mesai saatlerinin valiler tarafından düzenlenmesini öngören hükümet genelgesi oluşturmaktadır.
- Refah Partisi, —bürokrasiye hakim olamazsanız hükümete hakim olamazsınız! kuralından hareketle uzun yıllar öncesi önemli görevler için hazırladıkları kişileri günümüzde devletin ve yerel yönetimlerin en etkin kadrolarına getirme girişimini sürdürmektedir. Ancak kamu kurum ve kuruluşlarındaki kadrolaşma faaliyetlerini bugün için sahip oldukları insan potansiyelinin yetersizliği nedeni ile tam olarak doldurmakta güçlük çeken Refah Partisi ortaya çıkan zaafiyeti —iktidara geldik, ama bakınız!..kadroları değiştirmiyoruz! şeklindeki verdiği mesajlarla kamufle etmektedir.
- Refah Partisi iktidara geldiğinden bugüne kadar öncelikli olarak adalet, çalışma, milli eğitim ve içişleri bakanlıkları başta olmak üzere, müsteşar, müsteşar yardımcısı ve genel müdür düzeyinde toplam 85 üst bürokrat ataması veya değişikliği yaparak bu makamlardan 51'ine kendi adamlarını veya kendi düşüncesine ılımlı bakan kişileri getirmiş bulunmaktadır.
- Son olarak Doç.Bnb. rütbesi ile Silahlı Kuvvetlerde iken yabancı kadın ile evlenmek suretiyle ordudan ayrılan, ancak milli görüş ideolojisini benimseyen Prof.Dr.Aziz Akgül Başbakanlık Başdanışmanlığına getirilmiştir.

- RP, kendileriyle aynı ideolojiyi paylaştığı ve kardeş olarak nitelediği ülkelerle, ülkemiz menfaatlerine ters olsa da her türlü şartlar altında ilişkileri sürdürmeyi gaye edinmekte ve bu ilişkileri bozmayı planladığına inandığı devletin milli istihbarat teşkilatını yalancılıkla ve kendilerini kandırmakla suçlayıp, toplum nazarında küçük düşürerek, bu kuruma da sızma niyetlerine zemin hazırlamaktadır.
- Halihazırda milli istihbarat teşkilatı içerisindeki bazı gruplar da, son dönemde devlete değil, bazı siyasi parti liderlerine hizmeti esas almış, bu durum kuruluş içinde huzursuzluk ve güvensizliği de beraberinde getirmiştir. Nitekim kont-terör dairesinin başında bulunan Mehmet Eymür'ün; Tansu-Özer Çiller ikilisine hizmet ettiği, onların yardımı ve bazı pazarlıklar sonucu bu göreve getirildiği, basında çıkan birçok haberin de bu şahıs tarafından sızdırıldığı hakkında yaygın duyumlar bulunmaktadır.
- Refah Partisi son günlerde TRT Genel Müdürlüğü ve TRT'yi ele geçirmek için yoğun çaba göstermektedir. Radyo Televizyon Üst Kurulu tarafından seçilen 3 adaydan birisi olan Tuncay Büyükertan'ın adaylıktan çekilmesi üzerine, yerine şeriatçı görüşe yakın bir kişinin üçüncü aday olarak seçilmesi için DYP ile anlaşma gayretleri sürdürülmektedir.
- Refah Partisi yönetimi kendi partilerinde olan bakanlıklarda aktif olarak, diğer bakanlıklarda da pasif yöntemlerle ve örtülü bir şekilde kadrolaşmaktadır. Bu durum son devlet personeli atamalarında ve personel seçiminde açıkça kendisini göstermiştir.
- Refah'lı Kültür Bakanı İsmail Kahraman tarafından Topkapı Sarayı müzesinde tam gün süre ile Kuran okunmasını sağlamak bahanesiyle Kültür Bakanlığı bünyesinde 24 adet Kur'an Okuyucu kadrosunun ihdası yönünde hazırlanan tasarı Başbakan tarafından meclise sevk edilmiştir. Yine aynı Bakan, Bakanlık kütüphanesine bugüne kadar alınan derginin aboneliğini iptal etmiş; bunların yerine dini içerikli 53 dergiye abone olunması talimatını vermiştir.
- Refah Partisi, Dışişleri Bakanlığı bünyesinde kadrolaşabilmek için Bakanlık giriş sınavlarına Arapça dilinin dahil edilmesini ve Müslüman ülkelere Arapça bilen diplomatların atanması yönünde çaba göstermektedir.

- Mülki idare kadrolarına sızmak için partili gençlerin Hukuk ve Siyasal Bilgiler Fakültelerine girmelerini teşvik etmektedir. Kadın eli sıkmayan Valiler görevde tutulmaktadır. Valiliklere, imam Hatip kökenli ve eşleri tesettürlü kişilerin ataması yapılmaktadır. Bu çerçevede, 50'ye yakın Valinin değiştirilmesi ve yerlerine irtica yanlısı olanların atandırılması için hazırlık yapılmaktadır. Bu hazırlıkları, partinin en radikal milletvekili olan Hasan Hüseyin Ceylan yürütmektedir.
- Refah Partisi, silahlı güçle iktidarı ele geçirme safhasında arzu ettiği organize kuvveti teşkil etmek maksadıyla; son zamanlarda modern ve etkin silahlarla teçhiz edilmekte olan emniyet teşkilatına sızma, teşkilatta kadrolaşma ve bu müesseseyi ele geçirme yönündeki gayretlerine yoğunluk kazandırmıştır.
- Polis Koleji ve Polis Akademilerine öncelik verilmiş ve bu okulların öğrencilerine tarikatların kiraladıkları hücre evlerinde din eğitimi vermeye başlanmıştır.
- Son dönemde açılan devlet sınavlarında kendi yandaşlarının başarılı olması için kendi görüşlerini benimseyen üst düzey yöneticilerden ve nüfuzlu kişilerden aracı ve takipçi görevlendirmektedir.
- Bugüne kadar hükümetlerde görülen "yakınlara devlet kadrolarında iş imkânı sağlama" geleneği, Refah Partisi'nde "partililere iş imkanı sağlama" şeklinde değişmiştir.
- Üst düzey görevlere ve kilit mevkilere kendi adamlarını yerleştirme" geleneğinin sürdürülmesinin yanı sıra, devlet kadrolarında bir refah partisi tabanı oluşturulmasının da hedeflendiği, bu maksatla, alt seviyedeki görevlere de partili veya sempatizanların yerleştirildiği öğrenilmiştir.
- Refah Partisi'nin iktidar ortağı olduğu günden itibaren, parti il ve ilçe başkanları; bir taraftan parti üyelerine ve partiye üye kaydı yaptıracaklara iş imkânı yaratırken, diğer taraftan partiye kayıt olmamakla birlikte kendisini Refah Partisi'ne hizmet için adanmış daha kültürlü bir gruba, asgari iki milletvekilinin referansı ile iş bulunmasına yardımcı olmakta ve bu kişilerin siyasi iktidar değişiminden etkilenmemelerini garanti edecek tedbirlere öncelik vermektedirler. Refah Partisi tarafından yapılan girişimler sonucunda, bugüne

kadar yaklaşık 500 bin kişiye iş olanağı yaratıldığı hakkında duyular bulunmaktadır.

- Refah Partisi yönetiminin aldığı kararla ve Çalışma Bakanı Necati Çelik'in yayınladığı 30 Kasım 1996 tarihli yeni bir yönetmelikle; SSK'ya alınacak sağlık hizmetleri sınıfı, teknik hizmetler sınıfı ile eğitim, öğretim ve avukatlık hizmetleri sınıflarına atanacak olan personel için sınav mecburiyeti kaldırılmıştır. Aynı şekilde SSK Genel Müdürlüğüne hizmetli statüsünde alınacak 2500 kişi için her ilin Refah Partili il başkanı tarafından, partililerden oluşan bir liste hazırlanarak imzalanmış, sonra bu listeler o ilin refah partili milletvekili tarafından onaylanarak, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanına teslim edilmiştir. Yapılan sınavda yedekleri ile birlikte 5000 kişiye sınav kazandırılmıştır.
- Bunların 2500'ü şimdi, geri kalanı ise bilahare işe alınacak ve sonuçta refah partili 5000 kişinin daha işe girmesi sağlanmış olacaktır. Bu yolla kendi yandaşlarının bu kuruma daha kolay yerleştirilmesini sağlayan Refah Partisi'nin benzer uygulamayı diğer devlet daireleri ve kurumlarına da hızla yaygınlaştıracığı değerlendirilmektedir.
- İrticai kesim çeşitli devlet hastanelerinde kendi yandaşları olan tabipleri başhekim ve başhekim yardımcısı sıfatı ile görevlendirmek ve bu doğrultuda atamalar yapmak suretiyle, devletin sağlık sistemi içerisinde hızlı bir yapılanma başlatmışlardır. Bu uygulamaya Ankara Etimesgut Devlet Hastanesi örnek verilebilir. Bu hastanede çalışan ebe, hemşire ve bayan doktorların tamamına yakını türbanlı ve tesettürlüdür.
- İrticai kesim, İslami yaşama geçişi sağlamak amacıyla; dini eğilimlerin güçlü olduğu bölge ve beldelerde uygun ortamı hazırlamak için girişimlerde bulunmakta, nüfuz etmekte zorlandığı kurum ve kuruluşları bu semtlere çekmek suretiyle onları etkilemeyi hedeflemektedir. Nitekim bugün dini yaşamın ağırlıklı olarak sürdürüldüğü ve adeta bir Arap kenti görünümü taşıyan Fatih semtindeki eski Darüşşafaka Lisesi gibi bazı kamu taşınmazları refah partisi ideolojisine hizmet edecek öğrencilerin yetiştirilmesi gayesi ile "İlim Yayma Cemiyeti" ve "Muradiye Vakfı" gibi kuruluşlarca; yurt, dersane ve okul olarak kullanılmak üzere satın alınmak istenmektedir.

- Bahse konu taşınmazın, belirtilen maksatlarla refah ideolojisine hizmette kullanılacağını hisseden, Darüşşafaka Lisesi taşınmazı sahibi Türkiye Cumhuriyeti ziraat bankası yetkilileri, bu taşınmazın Refah yanlılarının eline geçmesine mani olabilmek için karşılıksız olarak TSK'ne devredilmesi konusunda Gnkur. Bşk'lığına teklifte bulunmuştur.
- Refah Partisi, gelecek nesillerin yetiştirilmesindeki rolü nedeni ile milli eğitim ve öğretim kesimini öncelikli hedef olarak ele almakta ve bu bakanlık koltuğuna Fethullah Gülen'in desteği ile gelmiş olan Mehmet Sağlam'ın bulunmasından da mutlu olmaktadır.
- İmam hatip okullarının yanı sıra yurtiçinde ve yurtdışında açtıkları, kurdukları ve/veya denetledikleri Kur'an kursu, dersane, okul ve üniversiteler vasıtasıyla yoğun, yaygın ve etkili bir eğitim çalışması yürüten irticai unsurlar, kendine özgü eğitim olanakları yaratmakta, bilinçli olarak kamu yönetimi alanında spesifik hedeflere göre adam yetiştirmekte, yurt ve pansiyonlar ağı sayesinde barınma olanağı sağlamakta, öğrencilere önemli miktarda burs, harçlık, eğitim araç ve gereçleri temin etmektedir.
- Bu çerçevede sadece Fethullah Gülen'e ait yurtiçinde ve yurtdışında toplam 448 yurt, dersane, 181 okul ve 3 özel üniversite bulunmaktadır. Dini eğitim verilen çocukların yaşı giderek küçülmekte, anaokulu ve kreşler açmak suretiyle beşikten üniversiteye kadar kesintisiz ve etkin bir eğitim zinciri oluşturulmaktadır.
- Eğitime ara vermemek amacı doğrultusunda yoğun yaz kampları uygulaması yapılmakta son iki yıldır "yaz okulu" adı altında ilkököl çocuklarına yönelik dini öğretim kampları kurulmaktadır.
- RP, dini eğitim veren, eğitim kurumları yolu ile tabana ulaşma ve var olanı genişletmek avantajını kaybedeceği korkusu ve inancı ile kesintisiz 8 yıllık ilköğretim eğitimine karşı çıkmaktadır.
- İmam hatip okulu öğrencilerinin, harp okullarına girebilmelerini temin etmek amacıyla; son senelerinde yatay geçişle klasik fen liselerine girmelerine olanak sağlayacak olan ve milli eğitim bakanlığınca hazırlanan yönetmelik değişikliği önerisi sonrasında toplumdan gelen tepkiler üzerine milli eğitim bakanı öncelikle bu tepkileri görmemezlikten gelmiş, bilahare yönerge değişikliğinden

haberi olmadığını beyan etmiş, ancak tepkilerin artması üzerine Bakan Mehmet Sağlam bu yönerge değişikliğini yeniden incelenmesi gerektiğine karar vermek zorunda kalmıştır.

- Bugün için mevcut imam hatip okullarında yapılan açıklamalara göre 515 bin öğrencinin okuduğu, bu sayının 1951-1952 yılında 885 kişi olduğu dikkate alındığında bu kesimin devletin ciddi kurumlarına el atma arzu ve isteklerini göz önüne sermektedir. Bunun son örneği, imam hatip okulu üniversite mezunları vasıtasıyla Dışişleri Bakanlığına sızma girişimleridir.
- Şeriatçı kesim, son dönemde çıkarılan özel üniversite yasası paralelinde sahip oldukları üniversite sayılarını süratle artırma hazırlıkları yapmakta, master ve doktora için yurtdışına öğrenci gönderme çalışmaları yürütmektedir. Ayrıca dış ülkelerdeki şeriatçı eğitim veren üniversitelerden mezun olan kişilerin, Türkiye'de öğretmen olarak görev almasına imkan yaratmaktadır.
- Nitekim Milli Eğitim Bakanı'nın YÖK Başkanlığı döneminde Mısır'daki El-Ezher üniversitesi başta olmak üzere çeşitli ülkelerdeki İslam üniversitelerine yüzlerce öğrencinin gönderildiği, bugünkü YÖK Başkanı Kemal Gürüz tarafından dile getirilmiştir. Ayrıca son öğretmen atamalarında El-Ezher üniversitesi mezunu 4 ilahiyatçı, Milli Eğitim Bakanlığınca öğretmen olarak atanmış, bu kapsamda 18 kişinin daha atanma beklediği öğrenilmiştir.
- Milli Eğitim Bakanı Mehmet Sağlam'ın YÖK Başkanlığı döneminde, özellikle Refah ideolojisini benimseyen öğrencilerin mastır ve doktora amacıyla yurtdışına gönderilmiş olduğu gerçeğinin bugünkü YÖK Başkanı Kemal Gürüz tarafından ortaya çıkarılması; gerek Refah Partisi ve gerekse Milli Eğitim Bakanı Mehmet Sağlam tarafından kabullenilememiş ve bu kesim tarafından, "YÖK Başkanının Cumhurbaşkanı tarafından atanması kararının müşterek kararnameye dönüştürülerek sadece başbakan ve başbakan yardımcısının mutabakatı ile atanması şeklinde yeniden düzenlenmesini ve YÖK Genel Kurulunun 24 kişiden 15 kişiye indirilmesini" öngören yeni bir YÖK tasarısı gündeme getirilmiştir.
- Bu yeni yasa tasarısı ile insiyatifin Cumhurbaşkanından alınarak hükümete verilmesinin ve YÖK Başkanlığı görevini yürüten Kemal Gürüz'ün biran önce görevden uzaklaştırılmasının amaçlandığı görülmektedir.

- Yurtdışındaki İslami üniversitelere eğitim maksadıyla gönderilecek öğrenciler, genellikle imam hatip mezunu olan, ancak üniversite 2'nci basamak sınavını kazanamamış, doğu ve Güneydoğu Anadolu'lu gençler arasından bizzat refah partisine seçilmekte, öğrencilere bu üniversitelerde müfredatın ağırlık noktasını Şeriat ve hukuk derslerinin oluşturduğu ilahiyat, ekonomi ve Arapça dersleri verilmekte, derslerden arta kalan zamanda o ülkedeki İslami örgütler tarafından (örnek : Pakistan Cemaati İslam örgütü) silahlı eğitime tabi tutularak cihad'a hazırlanmaktadır. Eğitimini tamamlayan öğrenciler, yurda dönmelerine müteakip milli görüş camiasının şemsiyesi altında görev almaktadır. bu eğitimler öğrencileri öylesine etkilemektedir ki bazıları buldukları ülkede Arapça isimler almak için ilgili makamlara başvuruda bulunmaktadır.
- Bu bağlamda başbakan Erbakan Ağustos 1996 tarihinde Pakistan'a yaptığı ziyarette Bayan Butto'ya Pakistan'daki İslam Üniversitesi'ne daha fazla Türk öğrenci alınması teklifinde bulunmuş, ancak teklif Bayan Butto tarafından duymazlıktan gelinmiştir.
- Hâlihazırda başta İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Trakya Üniversitesi, Erzurum Atatürk Üniversitesi, Kırıkkale Üniversitesi, Ankara Gazi Üniversitesi, Harran Üniversitesi, Konya Selçuk Üniversitesi olmak üzere birçok üniversitede yönetim ve öğretim kadrosuyla öğrenciler refah partisi yandaşları tarafından kontrol edilir hale gelmiştir. 19 Mayıs Üniversitesi de belirtilen üniversiteler arasına girmek üzeredir.
- Büyük iller başta olmak üzere ülke genelindeki yerel yönetimlerin % 40'ını elinde bulunduran refah partisi belediye imkânlarından azami ölçüde istifade ederek, bir taraftan kendi yandaşlarına önemli menfaatler temin ederken, diğer taraftan icraatları ile kendine müzahir kitle oluşturma gayretlerini sürdürmektedir.
- Refah Partisi, nihai amaçta gerçekleştireceği şeriat sistemine geçişi kolaylaştırmak ve gerekli alt zemini oluşturmak maksadıyla; şeriat yönetiminin anaerki'ni oluşturan şura sistemi uygulamalarını, öncelikle sahip olduğu yerel yönetimlerde hayata geçirmeye başlamış bulunmaktadır. Bu konudaki en güzel örneğini, Ankara'nın Sincan Belediyesi oluşturmaktadır.
- RP'li Sincan Belediye Başkanı Bekir Yıldız; demokratik yollarla başkan seçildiği ilçede, halkın sorunlarını çözmek ve hizmet getirmek için, mevcut rejimin

sağladığı bütün olanakları kullanmak yerine, İslamiyetin ilk dönemlerinde uygulanan "İslam şurası" sistemi ile belediye hizmetlerini ve sosyal hayatı düzenleme gayretleri göstermektedir. Bu doğrultuda her hafta cuma günleri sabah namazından sonra sözde şura üyeleri ile toplantılar düzenleyerek yaptıklarını anlatmakta ve alenen "bunlar şeriatçılıksa, ben şeriatçıyım" diyebilmektedir.

- Refah'lı belediyeler kendi kontrolünde faaliyet göstermekte olan yurt, pansiyon ve bir kısım vakıf imkânlarını en verimli şekilde kullanmak suretiyle şehir varoşlarında oturan fakir ailelere gıda, yakacak ve parasal yardım yapmakta, bu ailelerin çocuklarının eğitim masraflarını üstlenmekte, böylece bu bölgelerde kendi ideolojisine hizmet edecek taban kazanma faaliyetlerini yürütmektedir.
- RP'li büyükşehir belediyeleri tarafından yükseköğrenim gençliğine karşılıksız burs verilmekte ve bu yaklaşımla bir taraftan üniversite öğrencilerinin kendi ideolojilerine yakınlaşması sağlanırken, diğer taraftan Refah Partisi'ne gerektiğinde hizmet edecek "paralı askerlerin" temini gerçekleştirilmektedir. Bu maksatlar için sadece Ankara Büyükşehir Belediyesince ayrılan fon miktarı 5 trilyon lira civarındadır. Son dönem içinde birçok üniversitede meydana gelen olayların taraflarından birinin sağ görüşlü öğrenci kesimi olduğu anımsandığında, bahse konu paraların ne maksatla ve niçin verilmekte olduğu konusu açıklık kazanmaktadır.
- Tüm belediye kadroları refah partisi yanlıları ve diğer irticai kesimlere üye kişilerce doldurulmakta ve bunlar vasıtasıyla belediye imkânları, kendileri gibi düşünmesi istenen hedef kitleye yönlendirilmektedir.
- Sahip oldukları belediye imkânlarından yararlanarak, diğer irticai unsurlar için de önemli olan kuran kursu, pansiyon ve vakıflar gibi girişimlere kolaylık sağlamakta, böylece bu kesimleri siyasi yaklaşımları içerisine çekmeye çalışmaktadır.
- RP'li belediyeler, düzenledikleri kermes, gece, hayır çarşısı, mevlüt ve toplantı gibi etkinliklerle mahalle ve semt bazında organize olmakta ve kendi ideolojilerini bu insanlara iletme fırsatı bulmaktadır. Tesettürlü bayanlar için toplu evlenme ve nikâh törenleri tertiplenmekte ve irticai kesimin ileri

gelenlerinin bu etkinliklere iştiraki sağlanarak olay propaganda gösterisine dönüştürülmektedir.

- Topluma hizmet veren ve kendilerince kontrol edilen dinlenme yerleri, gazino, kahve ve benzeri mekanlara çağdaş yaşam kıyafeti taşımayan insanların girmesine müsaade ederek bir taraftan bu kesime motivasyon kazandırmakta, diğer taraftan da kendileri gibi olmayanları etkilemeyi ve soyutlamayı hedeflemektedir.
- Yerel yönetim yasasında değişiklik öngören refah partisi yapılacak değişiklik ile camilere arazi tahsisi yanında, ilk kez belediye bütçelerinin %1'nin cami yapımında kullanılmasına imkân verecek yasal düzenlemeyi hayata geçirmeyi planlamaktadır. Halihazırda Türkiye'de 898 kişiye bir cami düşmekte olduğu dikkate alındığında bu uygulama ile neyin amaçlandığı kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.
- Bugüne kadar Silahlı Kuvvetlerden YAŞ kararı ile ayrılan 216 subay ve astsubayın büyük bir kısmına Refah'lı belediyelerde önemli görevler verilmek suretiyle kamuoyuna bu insanların sahipsiz olmadıkları mesajı verilmeye çalışılmaktadır.
- RP'li yerel yönetimlerin yukarıda arz edilen uygulamalarına yönelik tüm faaliyetleri Avrupa Milli Görüş Teşkilatına bağlı müfettişlerce; il, ilçe ve belde bazında belirli bir plan ve program çerçevesinde denetlemeye tabi tutulmakta, denetleme sonrasında tespit edilen aksaklıkların giderilmesi ve yeni başlatılacak uygulamalara yönelik esasların tespiti yönünde çalışmalar yapılmaktadır. Bu teşkilat tarafından denetlenen en son belediyenin gölcük belediyesi olduğu tespit edilmiştir.
- Toplumdaki ekonomik dengelerin halk çoğunluğu aleyhine bozulmuş olması ve bu tablonun giderek kötüleşmesi Refah Partisi'ne ideolojilerini tabana yayma açısından arzu ettikleri ortamı kendiliğinden getirmektedir.
- Refah Partisi gerek yurtiçinde ve gerekse uzantıları vasıtasıyla yurtdışında her türlü fırsatta halktan fitre, zekât, bağış toplamakta organizasyonlar olanlardan ise aidat şeklinde sürekli gelir elde etmektedir.
- İrticai kesime ait vakıflardan sadece Akyazı Vakfının kurban derilerinden 1,5 trilyon lira gelir elde ettiği göz önüne alınınca, irticai kesimin biraz önce

ifade edilen yöntemlerle tahmin edilemeyecek miktarlarda maddi gelir temin etmekte olduğu kolaylıkla değerlendirilebilecektir.

- Diğer taraftan Refah Partisinin en önemli gelir kaynaklarından birisini de RP'li belediyelerce kendilerine aktarılan yardımlar oluşturmaktadır.
- Refah Partisi ve irticai kesim, gıda, tekstil ve yayın sektörlerinde yurtiçinde ve yurtdışında kurdukları toplam 509 ticari şirket vasıtasıyla önemli gelirler sağlamakta ve bu gelirleri, biraz önce ifade edilen gelir kaynakları ile birlikte fakir aile ve semtlere gıda yardımında, fakir öğrencilere harçlık ve malzeme dağıtımında kullanmak suretiyle sempatizan kazanmaktadır.
- Ayrıca Refah Partisi Türkiye'deki rejimin değişmesini isteyen ve/veya Türkiye'nin bölünmesinde fayda gören ülkelerden destek sağlamakta, hatta silah ve uyuşturucu kaçakçılığı yolu ile gelir elde ettiğine dair duyurular alınmaktadır. Bahse konu destek;
  - ✓ S.Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Kuveyt'in destekledikleri "Müslüman Kardeşler" örgütü,
  - ✓ S.Arabistan'ın desteklediği "Rabıta" örgütü,
  - ✓ Libya'nın kurduğu, Suriye, İran ve Cezayir'deki İslami Selamet Cephesi'nin de destekleyip finansa ettiği "İslama Çağrı Cemiyeti"
  - ✓ Türkiye genelinde bankacılık ve finans sektöründe faaliyet gösteren "Faysal Finans", "Al Baraka Türk" ve "Asya Finans" gibi banka ve finans kurumları,
  - ✓ İran rejimini Türkiye'ye ihraç etmek maksadıyla İran tarafından kurulan şirket ve dernekler gibi İslami terör örgütleri ve legal ticari kurumlar aracılığı ile sağlanmaktadır. Belirtilen bu gelir kaynakları, ülkede şeriatçı özlemin artması, varolan özlemin güçlendirilmesi ve kendi ideolojilerine hizmet edecek ümmetçi bir toplumun yaratılması maksadıyla; refah partisi tarafından, ülkeye şeriat düzeninin getirilmesine yardımcı olacak kişilerin ve çeşitli mekanizmaların ele geçirilmesi için sarfedilmektedir.
- İrticai kesimin nihai amaçlarına ulaşmada takip ettikleri stratejilerinin üçüncü aşamasını cihad oluşturmaktadır. Diğer bir ifade ile şayet demokratik yol ile siyasi iktidar ele geçirilemez ise oluşturacakları silahlı kitle ile devlet güçlerinin tasfiye edilmesi suretiyle teokratik rejimin gerçekleştirilmesi sağlanacaktır.

- Milli Gençlik Vakfı Genel Başkanlığına getirilen Mustafa Genç; "gürül gürül akan nehirler durdurulamaz, cihad'ın önünü kesmeyin, artık şartlar değişmiştir, içeriğin fiiliyata dökülmesinin zamanı gelmiştir, cihad, bir insanın tüm gücünü Allah'ın emir ve yasaklarına göre programlamaktır, cihad yolları kesildiğinde patlama olacaktır. Biz peygamberin söylediği gibi savaşı istemiyoruz ama gerektiğinde savaştan da kaçmıyoruz" şeklindeki ifadeleri ile yandaşlarının nihai amaçlarına ulaşmadaki gayretlerini hızlandırmayı ve güçlendirmeyi istemektedir.
- Bu maksatla TSK başta olmak üzere devletin diğer silahlı güçlerinin ele geçirilmesi Refah Partisi'nin en önemli hedefini oluşturmaktadır.
- Refah Partisi ve diğer irticai kesim belirtilen hedefin tahakkuku amacıyla, bir taraftan imam hatip okulu mezunlarının harp okullarına girmesi yönünde yasa tasarısı dahil çeşitli alanlarda mücadele verirken, diğer taraftan öncelikle TSK bünyesinde askeri eğitimi belirli ölçüde almış olan kitlelere, yani askeri lise ve harp okullarına veya bu eğitimi yeni almaya başlayan üniversitelerdeki askeri öğrencilere, astsubaylara ve uzman erbaşlara el atmaktadır.
- Yine aynı şekilde irticai kesim küçük rütbeli asker kişilere öncelikle ulaşmak istemekle, bir taraftan yıllar sonra kendisinin arzuladığı şeriat devletinin silahlı kuvvetlerine komuta edecek ordu mensuplarını elde etmeyi, diğer taraftan da nihai amacına ulaşmadaki en büyük engeli oluşturan Atatürkçü ve laik TSK'ni ortadan kaldırmayı düşlemektedir.
- Refah Partisi bu girişimlerine ilaveten TSK bünyesinde bulunan muhafazakâr yapıdaki ve/veya başta ekonomik olmak üzere çeşitli problemlere sahip değişik rütbelerdeki askeri personele yaklaşıyor, bunları Nurcu, Fethullahçı, Nakşibendici ve kürtçü-İslamcı subaylar ve astsubaylar olarak bölmek suretiyle tarikatlar bazında ele geçirerek kendi saflarına katılmaları yönünde yoğun girişimlerde bulunmakta, böylece TSK'ni içerden parçalayarak birlik ve beraberliğini ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır.
- Ayrıca; refah partisi, askeri lojman, garnizon ve bu yerleşim kesimlerine yakın mahallerdeki ilkokul, ortaokul ve liselere, tesettürlü öğretmenler atamak suretiyle, bu okullardaki subay ve astsubay çocuklarını kendi düşünceleri ve

kıyafet şekilleri doğrultusunda etkilemek ve böylece TSK'ne mensup ailelerin çağdaş yaşam bütünlüğünü parçalamayı hedeflemektedir.

- Nitekim; 16 Aralık 1996 tarihinde Gnkur.Bşk.lığı Gölbaşı/Ankara'da bulunan Bayrak Garnizonuna sadece gözlerinin görülebildiği tesettürlü kıyafetle müracaatta bulunan bir bayan; bu garnizondaki ilkokula öğretmen olarak atandığını belirterek giriş için müsaade istemiştir. yapılan araştırmada bu öğretmen bayanın gölbaşı ilçe milli eğitim müdürlüğünün haberi olmaksızın, doğrudan Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğüne atandığı tespit edilmiştir.
- Sızmayı amaçladıkları TSK'nden irticai faaliyetlerinden dolayı askeri şura kararları ile atılan subay ve astsubaylara; Refah'lı belediyelerde ve diğer kurumlarda yeni kadrolar tahsisi suretiyle, TSK'ndeki sempatanlarına destek verilmekte ve onlara buldukları görevlerinden atılsalar bile aç ve susuz kalmayacakları mesajı iletilmektedir. Dolayısıyla bu tip kişilerin faaliyetlerini daha etkin ve açık yapmalarına zemin hazırlanmaktadır.
- YAŞ kararı ile TSK'den ayrılanların çoğunluğu; İhlas Holding, TGRT, Refahlı belediyeler, irticai görüş sahibi şahısların özel işyerlerinde iş bulmaktadır.
- Refah Partisi, yaş kararları nedeniyle ordudan ayrılan subayların mağduriyetinin önlenmesi için yukarıda arz edilen tedbirlere ilaveten, bu personelin devletin bir kurumu olan TSK'nden ilişkisi kesildikten sonra yine devletin diğer bir kurumunda yeniden görevlendirilebilmesi yönünde yöntem geliştirme gayretleri sergilemektedir. bu çerçevede en son yaş kararı ile TSK'nden ayrılan iki Yzb.nın, Adalet Bakanlığında görevlendirilmesi maksadıyla bizzat Adalet Bakanı Şevket Kazan imzasıyla bu kişilere ait sicil özetlerinin gönderilmesi Gnkur.Bşk.lığından talep edilmiştir.
- İrticai kesim, TSK'den YAŞ kararı ile atılan personele dışarıda mutlaka sahip çıkarak, TSK bünyesinde kalan yandaşlarının yüreklendirilmesinin şart olduğunu, bu tutumun kararsızları kendi saflarına çekmede yardımcı olacağını, dolayısı ile yaş kararlarına üzülmemek gerektiğini, bu kararların şeriat düzeni geldiğinde birer gurur belgesine dönüşeceğini ifade ederek, yaş kararlarından dolayı TSK bünyesindeki yandaşlarının müşterek ideallerinden vazgeçmemelerini amaçlamaktadır.

- Diğer taraftan TSK'nin; yer aldığı devlet karar organları içindeki etkinliğinin azaltılması maksadıyla, Genelkurmay Başkanlığı'nın MSB' lığına bağlanması gerektiği, MGK'nın kaldırılmasının şart olduğu ve yüksek askeri şura kararlarının yargı denetimine açılması zorunluğunun bulunduğu, sürekli gündemde tutularak bu konularda yasa tasarıları hazırlama böylelikle TSK'nin pasifize edilmesi ve TSK'den taraftar kazanılması amaçlanmaktadır.
- Refah Partisi, amaçlarına ulaşmada tek engel olarak gördüğü TSK'ni, dinsiz bir kuruluş olarak göstermeye yönelik girişimlerini sinsiz bir şekilde aralıksız devam ettirmekte ve böylelikle halk ile TSK'nin karşı karşıya gelmesine neden olacak ortamı yaratmayı amaçlamaktadır.
- Nitekim şariatçı kesimin ve Refah Partisi'nin güdümündeki irticai medya grubu; iktidar ortamının kendilerine sağladığı imkânları mevcut yasalar hilafına azami ölçüde kullanarak, ülkede rejimin en önemli teminatı olan TSK'ni tahrik edici ve yıpratıcı yayınlarına fütursuzca ve her geçen gün artan bir dozda devam etmek suretiyle, milletin gözbebeği silahlı kuvvetlerin etkinliğini ve güvenilirliğini ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Diğer bir vahim boyut ise irticai basın bu gayretlerine, diğer hür medyanın bazı organlarının da var olan dinci okuyucu potansiyelini elde ederek tirajlarını arttırmak, amacıyla zaman zaman katkıda bulunması ve bu yaklaşımlarını müteakip süreç içerisinde irticai medya grubu gibi sürekliliğe dönüştürmesi ihtimalidir. Refah Partisi ayrıca, bazı bakanlıklardan Milli Güvenlik Akademisi bünyesinde açılan kursa göndereceği üst düzey bürokratları, özellikle kendi düşüncesine yakın dinci ve kürtçü kişilerden seçmekte ve bu yolla sadece belirli kişilerin vakıf olması gereken bilgileri ele geçirmeyi hedeflemektedir.
- Refah Partisi; iktidarın silahla ele geçirilmesi gerektiğinde ihtiyaç duyacağı silahlı gücü yaratma ve silah temin etme yönünde büyük atılımlar göstermekte, bu kapsamda hızla silah temin etmektedir.
- Bu gerekliliği Kayseri Belediye Başkanı Şükrü Karatepe yaptığı televizyon konuşmasında "iktidarın birinci timsali silahtır, silah kimde ise iktidar ondadır, Türkiye'de sivil iktidar henüz silaha hakim olamadığı için asker güçlü gözüküyor" demiştir. Refah Partisi bu konudaki ihtiyacını adeta kanıtlarcasına

yayınladıkları genelge ile ruhsat verme yetkisini İçişleri Bakanlığı'ndan alarak valilere devretmiştir.

- Bu kolaylıktan da istifade ile irticai unsurlar; büyük bir hızla otomatik av tüfeği, ruhsatlı ve ruhsatsız seri atışlı tabanca, makinalı tabanca ve piyade tüfeği temin ederek hızla silahlanmaktadır. Bugün için Türkiye genelinde ruhsatlı tabanca toplamı 637 bin, ruhsatlı tüfek miktarı 2 milyon 266 bin 456'dır. Ruhsatsız olanların miktarı bu miktarın 2 veya 3 misli olduğu tahmin edilmektedir. irticai unsurların PKK terör örgütünün oluşturduğu boşluktan, silah ve uyuşturucu kaynaklarından da yararlanarak Güneydoğu ve İran üzerinden önemli miktarda silah ve mühimmat temin ettikleri yolundaki haberler bu konuda yayınlanan kitap ve makalelerde yer almaktadır. Refah Partisi, önündeki en büyük engeli oluşturan TSK'ni yıpratma, parçalama ve çökertme gayretlerini süratli ve etkin bir şekilde gerçekleştirebilmek için, askeri camianın düşüncelerini, faaliyetlerini ve icraatlarını daha yakından takibe imkân verecek bir istihbarat ağının silahlı kuvvetler bünyesinde teşkili yönünde yoğun gayretler göstermekte ve bu maksatla kendine müzahir TSK'den ayrılan ve/veya halen görevde bulunan subay ve astsubayları kullanmak istemektedir. Özetle irticai örgütlerin, kendileri için tek engel olarak gördükleri TSK içine nüfuz etme faaliyetlerine hız kazandırdığı ve bunu Refah Partisi'nin iktidar ortağı olması ile birlikte daha fazla arttırdığı, özellikle genç subay, astsubay ve uzman erbaşları hedef olarak aldıkları gözlenmektedir.
- Refah Partisi'nin son dönemdeki önemli açılımlarından biriside, kürt sorununa kendi ideolojileri doğrultusunda yaklaşımlarıdır. Anılan parti, tanınan "kürt benliği" olgusundan hareketle, PKK terörüne çözüm olarak Müslüman kardeşliği" ilkesini önermekte bu maksatla Şeyh Osman başta olmak üzere diğer kürt Şeyhleriyle irtibata geçmektedir.
- Bu düşüncesini icraata dönüştürmekte gecikmeyen refah partisi, partisinden ayrı bireysel girişimde bulunduğu iddia eden RP Van milletvekili Fetullah Erbaş'ı; PKK terör örgüt elinde bulunan 6 askeri geri almakla görevlendirmiş ve devletin bugüne kadar yürütmekte olduğu güneydoğu politikasına ters girişimlerde bulunarak ilk kez devletin resmi bir şahsiyetinin, kanlı PKK terör örgütü

mensupları ile defalarca bir araya gelmesine, onları muhatap almasına ve PKK terör örgütü bayrağı altında belge imzalamasına müsaade etmiştir.

- Alınan bir duyumdan ise, refah partisi ile PKK terör örgütü arasında ilişki kurulduğu, bu ilişki için Batman milletvekili Musa Okçu'nun görevlendirildiği öğrenilmiştir.
- Ayrıca Refah partisi ile yakın ilişki içinde olan İhlas Haber Ajansı; Beka Vadisi'nde PKK terör örgütü lideri Abdullah Öcalan ile siyasi içerikli bir röportaj yapmış, bu röportajda Öcalan'ın barış çağrısında bulunduğu, siyasi çözüm istediği şeklindeki düşüncelerini dile getirmiştir. İhlas Haber Ajansı tarafından yapılan bahse konu görüşmenin; Refah Partisi'nin yönlendirmesi ve bilgisi dahilinde gerçekleştirilmiş olduğu değerlendirilmektedir.
- Kamuoyunda kendilerine yönelik olan "Atatürk karşıtı olma" olgusunu, mevcut imkânlar ve ortamlar çerçevesinde yumuşatma ve ortadan kaldırma amacıyla "Atatürkü değiliz ama Atatürk ilkelerini benimsiyoruz" cümlesiyle özetlenebilecek aldatıcı yaklaşımlar sergilenmek suretiyle Atatürkü kesime, ılımlı mesajlar verilmeye çalışılmakta bu suretle mevcut ortamı yumuşatmayı, vatandaşın kafasında istifham yaratmayı böylece sahip oldukları iktidar ortaklığının ömrünü uzatmayı hedeflemektedir.
- Nitekim Başbakan Erbakan tarafından başbakanlık konutunda tarikat ve cemaat liderlerine verilen yemeğe, halktan tepki gelmesi üzerine bu kesim, Atatürk'ün de şeyhleri mecliste kabul ettiğini ileri sürerek verilen davette yanlış yapılmadığını ve tepkilerin gereksiz olduğunu ileri sürmektedir.
- Diğer taraftan Kayseri Belediye Başkanı Şükrü Karatepe 18 Kasım 1996 günü bir TV. Programında "Erbakan da, ben de Atatürkü değiliz. Ama bunlar Türkiye'de siyaset yapmanın aksesuarıdır" diyerek zihniyetlerini bir kez daha vurgulamıştır. Yine aynı şekilde RP'li bakan Necati Çelik askerlerin Sultanbeyli'de irticai yanlısı belediyeyi dışlayarak Atatürk heykeli diktirmesinin, Susurluk'taki esrarengiz kazadan daha önemli olduğu fikrini ileri sürmüştür. Refah Partisi, Atatürk ilke ve inkılaplarının bu ülke insanına ait değerlerden kaynaklanmadığını, bunların Yahudi profesörlerin Türk toplumunu kendi inançları doğrultusunda yönlendirme gayretlerinin ürünü olduğunu ileri sürmek suretiyle, toplumun Atatürk'e olan inanç ve güvencini

yıpratmaya, Atatürk düşmanlığını körüklemeye ve Atatürk ilke ve inkılaplarının mimarlarının Yahudi'ler olduğunu topluma empoze etmeye çalışmaktadır.

- Refah Partisi, yılbaşı kutlamalarına alternatif olarak, amacı ve gerekçesi belli olmayan ve "fetih gecesi" olarak isimlendirilen kutlama günleri düzenlemek suretiyle irticai duyguları güçlendirmeyi, toplumda varolan müşterek değerleri ortadan kaldırmayı ve insanları çağdaş yaşamdan soyutlamayı amaçlamaktadır.
- Ayrıca şeriat özlemini her fırsatta dile getiren Rize milletvekili Şevki Yılmaz, çeşitli irticai grupların toplantılarına katılmakta, laiklik, ırk ve dil konularında sahip olduğumuz ulusal değerlere ve bu değerlere yönelik toplumda oluşmuş yerleşik kavramlara aykırı açıklamalarda bulunmak suretiyle şeriatçı kitleleri kaynaştırmaya gayret etmektedir. Bu toplantılarda Şevki Yılmaz açıkça; "ben Hizbullah'ım", "vatanın yanında yer almakla izzetiniz, şerefınız ve haysiyetinizin artacağını mı zannediyorsunuz hayır sakın aldanmayın." "Kürtçe konuşuyormuş kardeşim, Lazca, Çerkezce, lisanları yasak etmek gözü kör olmaktır. Türkçeyi yaratan evladır. Arapçayı da Türkiye'nin TV'lerinden Fransızca, Almanca, İngilizce haberler okunuyorsa niye benim kardeşim Kürtçe konuşunca kıyamet kopuyor. İşte bunlar zulümdür. Yıllarca bu insanların ana diline nasıl yasak koyarsınız, yazmış oraya ne mutlu Türküm diyene. Niye kürdüm dememiş, Kürt ne zaman mutlu olacak. Ne mutlu Müslümanım diye yazılıydı" beyanlarında bulunmaktadır.
- İktidara ortak olan Refah Partisi, iktidar öncesi ilişki içinde olduğu yurtdışındaki örgüt ve ülkelerle iktidar ortamında bir araya gelerek etkin ve güçlü bir grup olduğu izlenimlerini özellikle dış dünyaya gösterme çabası sergilemektedir. Ayrıca bu girişimleri ile Türkiye'yi oluşturulması tasarlanan "İslam Birliği'nin merkezi ve lideri olacağı mesajını vermektedir.
- Gelişmiş G-7 ülkelerine karşı, "Müslüman Sekizler" olarak isimlendirilen bir ekonomik birlik kurma projesi, son aşamada tesisi öngörülen "İslam Birliği" alt yapısının temel taşı olarak kabul edilmekte bu yaklaşımla İslami örgütlenme çalışmaları kuvvetlendirilmek ve genişletilmek istenmektedir.
- Refah Partisi, iktidarda olmasının verdiği avantajları da çok iyi kullanarak, ülkemizde laikliği dinsizlik olarak algılayan bir kitlenin oluşumuna yönelik

uygun bir propaganda ile desteklenen, kurumlaşma ve kadrolaşma faaliyetlerine ağırlık vermiş bulunmaktadır.

- Refah Partisinin devlet kurumları içerisinde büyük bir hızla devam ettirdiği kadrolaşma faaliyetlerini en geç 1,5 ile 2 yıl içerisinde tamamlayacağı ve devleti tamamen kontrolü altına alabileceği değerlendirilmektedir.
- Refah Partisi, iktidar ortağı DYP'nin bilinen zafiyetleri nedeni ile ortaya çıkan teslimiyetçi yaklaşımlarından azami derecede istifade ederek daha da güçlenmekte ve böylece kendi ideolojisi doğrultusundaki icraatlarını, gittikçe artan bir cüretkârlıkla gerçekleştirme imkânı bulmaktadır.
- Hedeflerine ulaşmak için insan ve para faktörlerinin önemini çok iyi bir şekilde kavramış olan refah partisinin, amaçları doğrultusunda kaliteli insan gücünün yetiştirilmesi ve bu insanların devletin kilit noktalarında görev alarak kadrolaşma gayretlerini organize etmesi yönünde aldıkları mesafe dikkati çekmektedir. Ekonomik güce sahip olmak için tesis ettikleri ortaklıkları ise siyasi potansiyel ve parlamenter temsil kabiliyetiyle desteklenmektedir.
- Bugün önemli birçok devlet kadrosu refah partisinin eline geçmiş bulunmaktadır. Emniyet güçlerine sızılmış, birçok mahalli idare ve kamu iktisadi teşebbüslerinin büyük bir bölümünde kadrolaşma yönünde alt yapı tesis edilmiştir.
- Bu kesim gençliğe verdiği önem çerçevesinde yoğun bir şekilde eğitim ve öğretim kurumları açmakta, açtığı birçok özel okul vasıtasıyla Atatürk düşmanı binlerce gencin yetişmesini sağlamaktadır. Diğer taraftan camilerdeki imamlar vasıtasıyla din duyguları sömürülerek irticai bir toplumun süratle büyümesine ve halk desteğinin kazanılmasına büyük önem vermektedir.
- Refah Partisi, amaçlarına ulaşmada en büyük engel olarak TSK'ni görmektedir. Bu nedenle TSK'ne sızma girişimlerini büyük bir gizlilik içerisinde ve inatla sürdürmektedir. Bu çerçevede öncelikle askeri öğrencilere, astsubay ve uzman erbaşlara el atmakta ve azda olsa başarılı olunmaktadır. Bugün için TSK'ne sızma ve onu pasifize etme yönünde ulaşılan nokta gün geçtikçe artmakla birlikte, henüz bilinen kadarıyla endişe verici boyutlarda değildir.
- Bugün için Refah Partisinin kendilerine bağladıkları kitle sayısının 10-15 milyona ulaştığı, sadece Refah Partisinin kayıtlı üye sayısının 4-4,5 milyonu

bulduğu ve son kongrede bu sayının ikiye katlanmasının hedeflendiği dikkate alındığında, sayıları 20 milyonu bulan "yarı olgunlaşmış" kökten dinci bir kitlenin şekillenmeye başladığı göz ardı edilmemelidir. Nitekim Başbakan Erbakan; Refahlı seçmen sayısının 8 milyona ulaştığı gün yapılmakta olan seçimlerin sadece formaliteden ibaret olacağını ifade etmiştir.

- Refah Partisi bir devleti devlet yapan, ulusu birbirine kenetleyen ortak hasletlerden dil birliği, yurt birliği ve ülkü birliği gibi temel değerleri din birliği bazında ele alıp işleyerek, Türk halkının bu müşterek değerlerini ortadan kaldırmayı ve T.C. Devleti toprakları üzerinde bir / ulus bilinciyle yaşayan halkımızı, bu hasletlerden koparıp ümmetçilik temelinde yapılandırmayı amaçlamaktadır.
- Bugün için Refah Partisi; çoğunluğu ile halkı maddi, manevi ve ahlaki açıdan sömüren, ümmet toplumunu oluşturma yönünde onların dini duygularını istismar eden, onları kul mantığı ile her türlü emellerine hizmette kullanan ve kendisinin iktidara gelmesinde destek sağlayan tarikatlara, büyük bir hoşgörü ile yaklaşmakta ve onların, kendilerinin sahip olduğu iktidar nimetlerinden azami ölçüde istifade etmelerine müsaade etmektedir.
- Nitekim, iktidar ortağı Refah Partisi ile tarikat birlikteliği, 11 Ocak 1997 tarihinde kamuoyunun tamamına malolacak şekilde tüm medya tarafından tespit edilen görüntülerle açıkça ortaya konmuştur. Bu bağlamda çağdaş Türkiye açısından büyük temsil değeri bulunan başbakanlık konutunda başbakan Erbakan tarafından düzenlenen iftar yemeğine; başta Fetullah Gülen, Kemal Kaçar, Prof. Dr. Esat Coşan, Haydar Baş ve şeyh Nazım Kıbrısı olmak üzere, ülkenin yürürlükteki kanunlarına göre yasaklanmış toplam 51 tarikat ve cemaat lideri davet edilmiş ve davet edilenler Cumhuriyet Türkiye'sinin hiçbir döneminde örneğine rastlanılmayacak bir davranışla çağrıldıkları konut kapısında RP Ankara milletvekili Hasan Hüseyin Ceylan tarafından el öpülerek karşılanmıştır.
- Bu olay sonrası kamuoyundan gelen tepkiler üzerine, Refah Partisi milletvekili Oğuzhan Asiltürk bu tepkileri "kim ne söylerse söylesin hiçbir şey bizi engelleyemez, biz kendi işimizi yapmaya devam edeceğiz" şeklinde toplumu hiçe sayan bir umursamaz yaklaşımla yorumlamak istemiştir. Başbakan Erbakan,

başbakanlık konutunda tarikat ve cemaat liderlerine vermiş olduğu bu yemekle; anayasa ile teminat altına alınmış olan inkılap kanunları çiğnenmiş ve anayasanın temel ilkesi olan laiklik hiçe sayılmış, anayasa delinmiştir.

- Refah Partisinin bu yaklaşımı, şeriat devleti kurma yolunda en fazla çaba sarf eden ve kanunla yasaklanan tarikatlara verdiği desteği ve şeriat özlemini bir kez daha açıkça ortaya koyması açısından önem arz etmektedir.
- Refah Partisi, kendi ideolojisini ülkeye yerleştirmek ve hakim kılmak doğrultusunda, halihazırda ülkenin en hassas konusunu oluşturan kanlı terör örgütü PKK ile ilişkiye girmekten kaçınmamakta, bu şekilde terörü sona erdireceği noktasından hareketle, örgütü kendi amaçları için kullanmanın yollarını aramaktadır.
- Diğer taraftan Türkiye Cumhuriyetinin ülkesi ve milleti ile bütünlüğüne, varlığına, bağımsızlığına, güvenliğine, anayasal düzenine ve milli gücünü meydana getiren bütün unsurlara karşı içten ve dıştan yönetilen mevcut ve muhtemel faaliyetler hakkında milli güvenlik istihbaratını devlet çapında oluşturmakla görevli MGT Müsteşarlığı; hâlihazır durumu ile bu hayati görevi yeterince yerine getirememektedir. Dolayısıyla bu kritik dönemde MGT Müsteşarlığı için görev değişikliğinin söz konusu olması halinde, bu göreve siyasi etkilerden uzak bir kişinin atanması milli menfaatlerimiz açısından önem taşımaktadır.
- Ülkemizde, bir taraftan kontrol altına alınan PKK terör örgütü faaliyetleri bazı bölgelerde devam ederken, diğer taraftan Atatürk'ün kurduğu çağdaş Türkiye Cumhuriyeti'ni yıkararak yerine şeriat devleti kurmayı nihai hedef seçen şeriatçı kesim amacına yönelik gayretlerini büyük bir inanç ve kararlılıkla devam ettirmektedir.
- Bugün için şeriatçı kesimin; devletin bütün kurum ve kuruluşları ile toplumun bazı kesimlerinde yürüttüğü gizli ve planlı kadrolaşma faaliyetleri, Atatürk'ün kurduğu laik, demokratik ve çağdaş Türkiye Cumhuriyeti'nde, yarattığı tahribatın boyutları açısından endişe verici bir duruma gelme istidadı taşımaktadır. vakit geçirilmeden demokratik hukuk devleti kuralları içerisinde her seviyede etkili ve planlı bir şekilde gereken önlemler alınmadığı takdirde,

yakın bir gelecekte önlem alma imkanının da ortadan kalkabileceği değerlendirilmektedir.

Ek- 3: Gazete Haberleri

CUMHURİYET
HABERLER

Şeriat üniversitesi yolda

Başbakan Necmettin Erbakan, Suudi Arabistan Şeriat ve Mısır'daki El Ezher üniversitelerini model alan Özel İlahiyat Fakültesi'ni Ankara'da kurma kararı aldı

ANKARA (UBA) - Başbakan Necmettin Erbakan, "Milli Görüş Koleji"nin ardından "Milli Görüş Özel İlahiyat Fakültesi" kurmak için harekete geçti. Erbakan, konu ile ilgili çalışma yapmak üzere partisine yakınlığı ile tanınan SAFA Vakfı'nı görevlendirdi. İlahiyat eğitimi görmek üzere parti eğitimcisi Muhittin Yıldırım aracılığı ile başta Suudi Arabistan Şeriat Üniversitesi ve Mısır El Ezher Üniversitesi olmak üzere Pakistan ve Malezya'nın da aralarında bulunduğu birçok Müslüman ülkeye öğrenci gönderen Erbakan, iktidara geldikten sonra bu alanda da politika değişikliğine gitti. Erbakan, özellikle Şeriat ve El Ezher üniversitelerini model alan bir fakültenin Türkiye'de de kurulması için çalışmalarını yoğunlaştırdı. Milli Görüş Koleji'nin ardından Milli Görüş Özel İlahiyat Fakültesi'nin Ankara'da açılması için harekete geçen Erbakan, bu konuda SAFA Vakfı'nı görevlendirdi.

SAFA Vakfı, söz konusu proje ile ilgili olarak Ankara'da geçen günlerde yaklaşık 200 kişinin katıldığı bir toplantı düzenledi. Toplantıda Özel İlahiyat Fakültesi'nin Ankara'da kurulması karara bağlandı. İlahiyat fakültesinin kuruluş çalışmalarına da önümüzdeki günlerde başlanacağı bildirildi.

KKTC'ye üniversite ihracı

Bu arada KKTC'nin ekonomik yönden gelişmesi yönünde politikalar geliştirilen Erbakan'ın, adadaki iki üniversitede çok sayıda müridi bulunan Nakşibendi şeyhi Kıbrıs'ın de desteğini aldığı bildirildi. Erbakan'ın Müslüman ülkelerin KKTC'ye üniversite kurmaları için gerekli altyapı çalışmalarına da başladığı ifade edildi. KKTC'den Sorumlu Devlet Bakanı Abdullah Gül'ün bir yandan Kıbrıs ile görüşürken diğer yandan adadaki öğrenci sayısının kısa zamanda 15 bine ulaştırılması için projeler hazırladığı öğrenildi.

CUMHURİYET
HABERLER

Tarikatçılara yemek vererek devrim yasalarına tavır alan Erbakan'a tepki 'Başbakanlık'ta suç işlendi'

ANKARA (Cumhuriyet Bürosu) - Başbakan Necmettin Erbakan'ın, devrim yasalarıyla yasaklanan tarikatçılara cumhuriyet tarihinde ilk kez Başbakanlık Konutu'nu açmasına tepki yağdı. DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit, Erbakan'ın, tarikatçıların devletin kanatları altına alındığını göstermek istediğini söyledi. CHP Genel Sekreteri Adnan Keskin, Erbakan'a, "Yemeğin masrafını devlet Hazinesi'nden mi karşıladınız" diye sorarken, Başbakan'ın, giysileri ile kıyafet yasasını ihlal eden kişileri ağırlayarak suç işlediğini savundu. Atatürkçü Düşünce Derneği (ADD) Genel Başkanı Süphü Gürsoytrak da, Erbakan'ın görevini kötüye kullandığını bildirdi.

Ecevit, dün düzenlediği basın toplantısında, Erbakan'ın, kendi evinde tarikat liderlerine iftar yemeği verebileceğini belirterek, "Ama tam tarikatların bir kısmının ciddi tartışma konusu olduğu bir ortamda, tarikatçıların devletin kanatları altına alınması gibi gösteren davranış, pek olumlu olmadı" dedi.

Keskin, TBMM Başkanlığı'na, Erbakan'ın yanılması istemiyeli verdiği soru önergesinde, "Başbakanlık Konutu'nda verdiğiniz ziyafetlere çağrılan kişilerin 65 milyon insanımızı incinden seçilşinde hangi ölçüler etken olmuştur" diye sordu. Keskin, yemeğin giderlerinin Erbakan'ın kişisel hesabından mı, özel bir kişi ya da kuruluşun hesabından mı, yoksa devlet hazinesinden mi karşılandığını sordu. Keskin, "Mutfak ve masa hizmetlerini kamuda çalışan personel mi yürütmüştür? Bu ziyafetlerin masrafları devlet hazinesinden karşılandı ise tüm ziyafetler için harcanan paranın tutarı nedir?" dedi. "Laik, demokratik cumhuriyeti yıkmaya çalışanlara verilen ziyafetlerin devlet hazinesinden karşılanmasına olur veren bir yasa" olup olmadığını da soran Keskin, varsa, bu yasanın adının açıklanmasını istedi. "65 milyon insanın hakkının bulunduğu kamu hazinesinden böylesi ziyafet vermenin ahlaki ve dini temel" olup olmadığını da açıklanmasını isteyen Keskin, önergesinde şu sorulara yer verdi:

"Laik, demokratik cumhuriyete sözü ve yazılı saldırdırı kendilerine ilke edilen bu kişilere, laik ve demokratik cumhuriyetin Başbakanlık Konutu'nda ziyafet vermesi, laik ve demokratik cumhuriyeti koruyacağımıza dair ettiğiniz milletvekili yemini ile bağdaştırıyor musunuz? Giysileri ile Kıyafet Yasası'nı ihlal eden bu kişilerin, Başbakanlık Konutu'nda suç işlemelerine Başbakan'ın göz yummasına izin veren bir yasa var mıdır? Laik ve demokratik cumhuriyeti yıkmayı kendilerine hedef seçmiş olan bu kişilerden hangi anlayışı yaşama aktarmak için destek ve gayret talep ediyorsunuz?"

Gürsoytrak da, tarikatçıların devrim yasalarına aykırı giysilerle konuta gelmelerinin açıkça bir anayasa ihlali olduğunu vurgulayarak, Erbakan'ın görevini kötüye kullandığını söyledi. Gürsoytrak, şu görüşleri dile getirdi:

"Osmanlı devletinin çöküşünde büyük etkileri olan bu kuruluşların tarihin derinliklerinde kalmış olması gerekirken, cumhuriyet rejimimizle varlıklarını hâlâ sürdürüyor olmaları ve batıda devlet protokolünde görümleri ve bu oluşumlara göz yumularak fırsat vermesi, cumhuriyet rejimimizde ve demokratik toplum yaşamımıza karşı açıkça çok büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Türk ulusunun gururu, geleceği ve izetti nefsiyle kimsenin, hiçbir kuruluşun, zümrenin oynamaya oynatmaya, ne hakkı, ne yetkisi ve ne de haddi vardır."

ANAP Genel Başkan Yardımcısı Salih Yıldırım, Başbakan'ın kendi seçtiği kişilere, istediği zaman ve mekânda yemek verebileceğini savundu. Yıldırım, "Ancak Erbakan, bazı verlere de bu yolla mesaj göndermiştir" diye konuştu.

Yıldırım, bir soru üzerine bu mesajın hedefinin, "RP'yi iktidara getiren taban ve ülkedeki demokratik kurumlar" olduğunu ileri sürdü.

ANAP'lılar, Erbakan'ın Başbakanlık'ta tarikat ve dini cemaat liderlerine yemek vermesini 'doğal' karşıladı.

"Laik, demokratik cumhuriyeti yıkmaya çalışanlara verilen ziyafetlerin devlet hazinesinden karşılanmasına olur veren bir yasa" olup olmadığını da soran Keskin, varsa, bu yasanın adının açıklanmasını istedi. "65 milyon insanın hakkının bulunduğu kamu hazinesinden böylesi ziyafet vermenin ahlaki ve dini temel" olup olmadığını da açıklanmasını isteyen Keskin, önergesinde şu sorulara yer verdi:

"Laik, demokratik cumhuriyete sözü ve yazılı saldırdırı kendilerine ilke edilen bu kişilere, laik ve demokratik cumhuriyetin Başbakanlık Konutu'nda ziyafet vermesi, laik ve demokratik cumhuriyeti koruyacağımıza dair ettiğiniz milletvekili yemini ile bağdaştırıyor musunuz? Giysileri ile Kıyafet Yasası'nı ihlal eden bu kişilerin, Başbakanlık Konutu'nda suç işlemelerine Başbakan'ın göz yummasına izin veren bir yasa var mıdır? Laik ve demokratik cumhuriyeti yıkmayı kendilerine hedef seçmiş olan bu kişilerden hangi anlayışı yaşama aktarmak için destek ve gayret talep ediyorsunuz?"

Gürsoytrak da, tarikatçıların devrim yasalarına aykırı giysilerle konuta gelmelerinin açıkça bir anayasa ihlali olduğunu vurgulayarak, Erbakan'ın görevini kötüye kullandığını söyledi. Gürsoytrak, şu görüşleri dile getirdi:

"Osmanlı devletinin çöküşünde büyük etkileri olan bu kuruluşların tarihin derinliklerinde kalmış olması gerekirken, cumhuriyet rejimimizle varlıklarını hâlâ sürdürüyor olmaları ve batıda devlet protokolünde görümleri ve bu oluşumlara göz yumularak fırsat vermesi, cumhuriyet rejimimizde ve demokratik toplum yaşamımıza karşı açıkça çok büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Türk ulusunun gururu, geleceği ve izetti nefsiyle kimsenin, hiçbir kuruluşun, zümrenin oynamaya oynatmaya, ne hakkı, ne yetkisi ve ne de haddi vardır."

ANAP Genel Başkan Yardımcısı Salih Yıldırım, Başbakan'ın kendi seçtiği kişilere, istediği zaman ve mekânda yemek verebileceğini savundu. Yıldırım, "Ancak Erbakan, bazı verlere de bu yolla mesaj göndermiştir" diye konuştu.

Yıldırım, bir soru üzerine bu mesajın hedefinin, "RP'yi iktidara getiren taban ve ülkedeki demokratik kurumlar" olduğunu ileri sürdü.

Fasa Fiso

Başbakan Necmettin Erbakan, "Susurluk kazası" için fasa fiso bir olay demişti. Doğal olarak bu deyim aklıma birçok oluşumları getirdi. Örneğin Başbakan Necmettin Erbakan'ın "Çekiç Güç 31 Aralık'ta gidecektir" sözü. İşte bu söz eniyle boyu ile fasa fiso. Çekiç Güç hiçbir

kere gitmiyor. Neden dersiniz Çekiç Güç yerde olan bir güç değildir ki. Adamlar atılıyorlar teknolojinin en son harikası oyuncaklarına "Yok Irak radarna kitlenmiş, yok Irak bataryaları yerden havaya Sam füzesi atmış" günlerini gün edip duruyorlardı. Şayet bu yazdıklarına inanmıyorlarsa Sayın Şükri Elekdağ'ın Milliyet gazetesinde 16 Aralık

1996'da çıkan yazısını okusunlar. Ne yani "Çekiç Güç" tabelasını değiştirmek zor mu? "Çekiç Güç" diye yazarsın olur biter. Anımsarsanız Süleyman Demirel zamanında ülkemizdeki ABD askeri yerleşimleri base yani üs olarak adlandırıyorlardı. Birtakım kişiler ülkemizde "üs" istemezük deyince Sayın Süleyman Demirel "Ülkemizde üs yoktur tesis

vardır" demişti. Yani tesis için **No base yes installation** demek istemişti. Askeri kuruluş üs olmaktan çıkıp tesis olunca sanki birşey mi değişti? Yooo eski tas eski hamam, bu Çekiç Güç gidecek sözü de işte bunun gibi yani Çekiç Güç hoopoo değiştir resmin arkasını yerine çekici güç gelir. Zaten bu Çekiç Güç'ün

çekici güc olarak endamı vücut eyleyeceğini çok zaman önce Sayın Tansu Hanım söylemişti. Ben de hanımefendi sürçü lisan eyledi, gazeteler de gaf yaptı diye yazmışlardı diye düşünmüştüm. Meğerse hepsi taaf! o zamandan programa alınmış.

Mete Apak
Kavaklıdere/Ankara

Tepki yağıyor

Sincan'daki İran provasına örfe

Sincan Belediyesi'nin RP'li başkanının düzenlediği Kudüs Gecesi'ne tepki yağdı. Toplantıya katılan İran Büyükelçisi'nin şeriat çağrısı, Türkiye'yi ayağa kaldırdı.

Yıldız kürsüde

"Kudüs günü" ile gündeme gelen RP'li Sincan Belediye Başkanı Mustafa Sarıgül, daha önce de yabancılara, alkol satışı yasaklaması ve erkek lise güzeli seçilmesi hakkında...

Tayan, savcılarını göreve çağırdı

Milli Savunma Bakanı Turhan Tayan, Sincan'daki olayı "Tayin ürperti" diye nitelendi. Tayan, "Bunu nasıl yapabiliriz anlayamıyorum. Burada Türkiye Cumhuriyeti. Herhalde cumhurbaşkanı savcılarını görevlendirir" dedi. Retih Partisi'nin son okullarından rahatsız olan Turhan Tayan, bugün Başbakan Necmettin Erbakan'la görüşmenin yolunu arayacak. Tayan, geçen hafta salı, çarşamba ve perşembe günleri görüşme istemeye bulunmuştu. Erbakan'ın bu türü yanıt alamaması.

Terör destekçisi İranlı

Çifte soruşturma acildi: Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı ile DGM Başsavcılığı, Kudüs Gecesi ve gecesi düzenlenen Fetih'te Belediye Başkanı Bekir Yıldız hakkında aynı ayın soruşturması başlattı. Soruşturma sonucunda suç unsuru tespit edilirse, Yıldız'ın yargılanması için dava açılacak.

Baykal: Değişleri göreve CHP Lideri Deniz Baykal, "Eski bir Dışişleri Bakanı olarak, İran büyükelçisi'nin davranışları konusunda bakanlığı tepki göstermeye çağırıyorum" dedi. ANAP Genel Başkanı Yardımcısı Mehmet Koçerler de, "Olayı son derece yadırgadık" diyerek İçişleri Bakanlığının harekete geçmesini istedi.

Sincan'a Atatürk rozeti CHP Genel Sekreteri Keskin, bugün milletvekilleri, kadın ve gençlik kolları üyeleriyle birlikte Sincan'a giderek 2 bin 500 adet Atatürk rozeti dağıtacaklarını açıkladı. Keskin, "Sincan'ın, İran'ın Kum Kenti olmadığını İran'a da, RP'lere de göstereceğiz" dedi.

İki partiden soru önergesi RP'deki tüm partilerin tepkisini toplayan önce hükümet ANAP ve CHP, Dışişleri ve İçişleri Bakanlıklarının yazılı soru istemeye soru önergesi verdi. DYP Genel Başkanı Yardımcısı Mehmet Gülhan da, "Bu olay tasvip edilemez" tepki göstermesini yaptı.

Demiral: Bagheri uyarımalı Ankara DGM Onursal Başsavcısı Demiral, Ankara Kırkkiloşo Kabrarmannas'taki terör eylemlerine katılan Suriyeli diplomatların talakattığını örnek göstererek, DGM'nin durumu dışişleri bldirmesi ve Bagheri'nin rekemekte vatanını mutlakla uyarılması

Askerde şok

Sincan Belediyesi'nin düzenlediği Kudüs Gecesi, Genelkurmay da şok yarattı. Toplantıya basından öğrenen Genelkurmay Başkanı Çiğdem Karadağ'ın, "İste gerçek yüzleri. Söylentilere söz bulamıyorum" diyerek uzmanları ile görüştiği öğrenildi. ● 25'te

Akşener: Araştırılmalı

İçişleri Bakanı Akşener, milletveilleri Sincan Belediyesi Başkanı Yıldız hakkında incelemeye başlatılmaması söyledi ve "Suç unsuru varsa raporları göre mutlaka görevi yapılacak. Karşılığı hatırlayın, o zaman paragrafı temsil" dedi. ● 22

İran: Türkiye'ye yönelik değil

İran Basın Atasesi Haydarzade, "Büyük hacimdeki Kudüs toplantılarında hep aynı görüşler ifade eder. Bu görüşler İsrail-Filistin barışına yönelik

SABAH TÜRKİYE NİN EN ÇOK SATAN GAZETESİ NUMARA

● 5 ŞUBAT 1997 ÇARŞAMBA FİYATI 80.000 LİRA

Tanklar Sincan'da

Son dönemde şeriat yanlılarının gövde gösterisiyle gündeme gelen Sincan'da dün sabah 20 tank ve 15 kariyer geçit yaptı

Rahber ve fotoğrafçı: Cemal Doğan-Kemal Elbol (SABAH Ankara Bürosu)

MGK kararları dayatma değil

Erzurum'da yapılan 3. bölge valiler toplantısında konuşan İçişleri Bakanı Akşener, MGK kararlarının Türkiye için bir şans olduğunu belirterek, "İrticanın önünü kesmek için imza attım" dedi. Akşener, kararların ne MGK, ne de asker dayatması olduğunu söyledi.

İÇİŞLERİ Bakanı Meral Akşener, Milli Güvenlik Kurulu'nun aldığı kararların kesinlikle uygulanacağını belirterek, "İrticai faaliyetlerin önünü kesmek için imza attım" dedi. MGK kararlarının uygulamasıyla ilgili, İstanbul ve Ankara'dan sonra üçüncü bölge valiler toplantısı İçişleri Bakanı Akşener'in başkanlığında dün Erzurum'da yapıldı. MGK kararlarının Türkiye için bir şans olduğunu vurgulayan Akşener, sunuları söyledi: "Türkiye'deki irticai organizasyonların, yükselen faaliyetlerin geri çevrilmesi konusunda önemli kararlar olduğuna inanarak imza attığı bir kez daha tekrarlamak istiyorum. MGK kararları, 54. Hükümet'e tavsiyedir. Bu kararlar ne asker dayatmasıdır, ne de MGK dayatmasıdır. Orada bulunan sivil idarecilerle birlikte..."

Şehit mezarında bayrak yırttılar

Milliyet
BASINDA GÜVEN
26 Şubat 1997 Çarşamba 90.000 TL

Yanlıştan dönüş

●Milliyet'in yayını sonuç verdi. 400 bin soydaş kurtuluyor. Milli Savunma Bakanı Turhan Tayan, İçişleri Bakanlığının yayınladığı "Bülgelerden Türkiye'ye göçmenleri geri gönderilmesine" ilişkin kararınının, perşembe günü kaldırılacağı belirtti. Tayan'ın bu açıklamalarını öğrenen yurdun çeşitli yörelerindeki soydaşlar sevinç gösterileri düzenledi.

400 bin soydaş sınır dışı ediliyor

Sivil dayanışma

İşçi ve esnaftan, rejime yönelik tehditlere karşı güç birliği: Laiklik ve demokrasi sahipsiz değil

Bayram Meral ve Devlet Günday

Anımlı buluşma

●Türkiye'de 6 milyon sivilin temsil eden üç büyük kuruluş Türk - İş, DİSK ve TESK'in Başkanları dayanışma kararı aldı. Genel temsilcisi Devlet Günday'ın, ilk kez işçi temsilcileri Bayram Meral ve Fıdhan Budak'la birlikte vermesi anlamlı bulundu. Bugün Demirel, Kalemli ve Çiller ile görüşecek olan üç başkan bu hafta öncesinde Milliyet'e konuştu.

Ankara'ya yürürüz

●Fıdhan Budak "Şeriat ve darbe arasında sıkışık kalmak istemiyoruz. Şeriat istemeyen işadamları da sivilimize başlama istiyorlar. Merkez sağ ve sol partiler güç birliği yaparsın" derken Bayram Meral eylemlere başlayacaklarını açıkladı: "Mektup yazıp bildiriiler yayımlayacağız. Tüm illerden Ankara'ya yürüyüşü başlatabiliriz. Bunu tartışacağız."

İş zivanadan çıkıyor

●Devlet Günday da nejm konusunda her şeyi göze aldıklarını belirterek şu uyarıları yaptı: "Daha önce Ataberk'in Erzurum Kongresini yaptığı yerin yanında Humeyni'nin posterleri asıldı. Bunlara göz yumma yuma bu hale geldi. Refah Partisi artık fanatik tabanını dağıtılamıyor. İş zivanadan çıkmak üzere."

■ **Toplum hareketi**
●Tayuz DONAT'ın yazısı 10'da

■ **Miğferle sarık**
●Fikret BİLAL'ın KULUS'12'de

Kader gecesi
●Aydınlık eylemi üç gece sonra başlayacak. Başlatılması için sürmeceği konusunda kararsız. 1 Mart gecesi referandumu niteliğinde olacak. ● 10. sayfa

Aydınlık için dakika karanlık
REFERANDUMU 1 GÜN KALDI

Çiçek eylemi
●Ankara'da "Şeriate Hoy" yürüyüşü düzenleyen kadimlar bu kez İstanbul'da Pazarlığı günü laiklik ve göçmenleri adına "Çiçek Eylemi" düzenliyor. ● 16. sayfa

Hoca New York Times'ta ABD'nin New York Times Gazetesi, haftalık Magazine ekini üç sayfasını Erbakan'a ayırdı. Hoca'nın seçilmiş bir fotoğrafını yayınlaması, Erbakan'ın hayatının "tek başına lider" ve "milliyetçi demokrasi" olduğunu belirtti. ● 13. sayfa

Gül, Refah'ı zor savındı

Erbakan: Oturun rahat batmasın

●Bazbakan Erbakan, dünkü RP Grubu'nda, MGK toplantısı öncesinde yoğunlaşan laiklik, şeriat ve demokrasi tartışmalarına ilişkin konu-

BBC için ilk 5 kupon!

Radikal'den herkese üç boyutlu market ev

3 NİHAZ 2007 1000 TL - TEL: 3 - SAKİ 162 - 25.000 TL

İlk 5 kupon 3. sayfa da

RADİKAL

MGK bildirisini imzalamadığı gibi türbanı gündeme getirmeye hazırlanıyor

Erbakan pes etmiyor

MGK bildirisindeki sert ifadeleri üzerine almayan Erbakan, "MGK hükümetin yardımcısıdır, sadece bir istişare kuruludur" diyor. Hoca, askerle işbirliği yapan Demirel için "Onu itekliyorlar" diyecek kadar öfkeli

ANKARA - Erbakan, bugün saat 10.00'te başlayan MGK toplantısına katılmayacağını açıkladı. Erbakan, "MGK'nin sadece istişare niteliğinde olduğunu" belirterek, "MGK hükümetin yardımcısıdır, sadece bir istişare kuruludur" dedi. Erbakan, MGK'nun bildirisindeki sert ifadeleri üzerine almayacağını söyledi. Erbakan, "MGK hükümetin yardımcısıdır, sadece bir istişare kuruludur" dedi. Erbakan, "MGK hükümetin yardımcısıdır, sadece bir istişare kuruludur" dedi.

Radikal'den tüm çocuklara

Barbie anı defteri ve öykü kitabı

Herkesin bildiği gibi Barbie, dünyadaki en popüler oyuncak kadınlardan biridir. Barbie'nin hayatını anlatan "Barbie Anı Defteri" ve "Barbie Öykü Kitabı" şimdi piyasaya sürüldü. Çocukların Barbie ile yaşadıkları anıları defterde yazabilirler. Öykü kitabı ise Barbie'nin hayatını anlatıyor. Herkesin bildiği gibi Barbie, dünyadaki en popüler oyuncak kadınlardan biridir. Barbie'nin hayatını anlatan "Barbie Anı Defteri" ve "Barbie Öykü Kitabı" şimdi piyasaya sürüldü. Çocukların Barbie ile yaşadıkları anıları defterde yazabilirler. Öykü kitabı ise Barbie'nin hayatını anlatıyor.

Refah, gücünü ara seçimle gösterecek

RP güçlü olduğu illerdeki milletvekillerini istifa ettirip ara seçimde yüzde 50'nin üzerinde oy alıp, "İşte Refahın gücü" demeyi planlıyor

İSTANBUL - Erbakan, Erbakan'ın yeni bir güç gösterisi mi yoksa "yeni seçim" planı mıdır? Erbakan'ın partiye giren bir grup milletvekilinin istifa etmesi, Erbakan'ın yeni bir güç gösterisi mi yoksa "yeni seçim" planı mıdır? Erbakan'ın partiye giren bir grup milletvekilinin istifa etmesi, Erbakan'ın yeni bir güç gösterisi mi yoksa "yeni seçim" planı mıdır?

Bu defa işi silahsız kuvvetler halletsin

Ordu darbe mi yapacak söylentilerine cevap veren üst düzey bir komutan, "Bu defa da işi silahsız kuvvetler halletsin" dedi.

Herkesin bildiği gibi

Meclis ve sivil güçler

Cumhurbaşkanı

Erbakan, 5 gün tatil onayladı

"Özdemir koruyorum" demeyi

İstanbul'da sivil güçler

İstanbul'da sivil güçler

Hürriyet

BU DEFA İŞİ SİLAHSIZ KUVVETLER HALLETSİN

KONUŞAN, üst düzey bir komutan. Tarih, 18 Aralık Çarşamba, Komu, son günlerde Ankara kulislerine yayılan, hatta yurtdışına kadar ulaşan söylentiler. Asker huzursuz. Böyle olunca kulislerdeki şu soru akla geliyor: Silahlı Kuvvetler bir darbe hazır mı? İçinde mi?

SİVİL GÜÇLER GÖREVE

Üst düzey komutan hafifçe gülüyor ve şu cevabı veriyor: "Bu defa işi silahsız kuvvetler halletsin."

"Bu defa" vurgusundan kastettiği şey açık. 12 Eylül'den önceki durumu kastediyor. Arkasından devam ediyor: "Toplum büyük bir atalet içinde. Herkeste, 'İşler çok daha kötüye giderse, nasılsa Silahlı Kuvvetler bu işi çözer' rahatlığı var. Anamuhalefet Partisi Başkanı bile bu havada. Ama siyasi sorunların çözümünü Silahlı Kuvvetler'den beklememek gerekir." Oylaysa adres kim?

"Sivil güçler, milletvekilleri, Meclis. Bu güçler, bu platformlarda çözüm aramalı. Bu defa işi silahsız kuvvetler halletmeli." Üst düzey, aktif görevdeki komutan.

POLİTİKA

Ertuğrul ÖZKÖK

Herkesin bildiği gibi, Erbakan'ın yeni bir güç gösterisi mi yoksa "yeni seçim" planı mıdır? Erbakan'ın partiye giren bir grup milletvekilinin istifa etmesi, Erbakan'ın yeni bir güç gösterisi mi yoksa "yeni seçim" planı mıdır?

DEMİRELE'YE GÜVEN

Bu konuda en güvendikleri kişi de Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel.

Üst düzey komutan, "Sayın Cumhurbaşkanımın geçen hafta Yalçın Doğan'ın Kanal D'deki programında söylediklerini büyük bir takdirle izledik" diyor.

Bu arada bir başka üst düzey komutan da Cumhurbaşkanı ile ilgili şu izlenimleri diyor: "Biz şikâyet olunca Cumhurbaşkanım'a aktarıyoruz. Kendisi bugünlerde fevkalade önemli bir rol oynuyor. Kendisi bir köprü rolü oynuyor."

Askerlerin kullandığı sözlerle dikkat. "Şikâyetleri aktarıyoruz". "Köprü rolü oynuyor." Cumhurbaşkanı Demirel'in pazar günü liderlerle yapacağı zirveyi bu sözlerin ışığında değerlendirmek gerekiyor.

Buna gelen bilgilere göre, pazar günü yapılacak zirve sadece Susurluk meselesi üzerinde taktik konuşulacak.

Bunu aşan bir çerçevede, bazı hassasiyetlerin aktarılması amacıyla da tartışılır.

Mesela İran'la yapılacak olan askerî savunma işbirliği gibi konular da var.

ASKERLER Mİ İSTEDİ

Cumhurbaşkanı'nın bu zirveyi biraz da askerlerin arzusu ile yaptığı yolunda söylentiler var.

Üst düzey komutanların sözleri, bunlarla biraraya geldiğinde, puzzlein parçaları birbirine uyuyor.

Tabii burada üslup sorunu önemli. Cumhurbaşkanı Demirel bazı hassasiyetleri hangi üslupla aktaracak, bilmiyoruz.

Ama Cumhurbaşkanı Demirel'in tecrübesi ve demokrasiye olan bağlılığı, en uygun üslubun bulunmasına yardımcı olacak.

Bu zirve her bakımdan ilginç olacak. Özellikle Erbakan ve Çiller'in tutumlarının ne olacağını merakla bekliyoruz.

Sigorta atmadığı takdirde, başka tehlileler ortaya çıkabilir.

Bu arada ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz da zirveye somut bir öneri ile gitmeye hazırlanıyor.

Yılmaz, Susurluk konusunda Devlet Denetleme Kurulu'nun devreye sokulmasını fiilen deneyecek.

YENİ BİLİNC

Bunun yerine, bir üst teftiş kurulunun oluşturulmasını öneriyor.

Umarım liderler bu zirvenin önemli yeterince kavrarlar. Çünkü bu zirve, bir tür sigorta işlevi görüyor. Bir sistemde, fazla yüklenmede sigorta atmazsa başka tehlikeler ortaya çıkabilir.

Pazar günü zirveye bu bilinçle gitmek gerekiyor.

Türkiye, sorunlarını silahsız kuvvetlerle çözmeye mutlaka becermelidir.

1997

GÜNÜN İÇİNDEN

Her gün istifa

Hızlı bir erime sürecine giren DYP'den dün de Ali Uyar ve Turhan Arıncı istifa ettiler. İstifasını açıklayan Evren Bulut, "Dilekçemi yarın (bugün) Meclis'e vereceğim" dedi.

NURİ KAYIS

Ankara- DYP lideri Tansu Çiller, sağduyulu partilerin, "Ülkede bunalım ve gerilimi had safhaya çıkartan Refah'ı bozalım, yeni bir hükümet arayışına girelim" uyarısına kulak tıka- manın ve Refah'ın, başbakanlığın kendisine gerçek sürecini sanna- nın bedelini palahya öduyor. DYP milletvekillerinin kaçarcasına pespe- se istifaları Çiller için adeta Çin iş- kencesine dönuştü. Hızlı bir tükeniş sürecine giren DYP'de dün de Ali Uyar ve Turhan Arıncı, Genel Başkan Tansu Çiller'in söylem ve uygulamala- rına isyan ederek istifa ettiler.

Bulut açıkladı

İstifaların güvenoylamasına kadar süreci belirtilirken, DYP Edirne Milletvekili Evren Bulut da dün İpsa- lı'da katıldığı sünnet düğününde par- tisinin istifa ettiğini resmen açıkladı. İstifa dilekçesini bugün TBMM Başkanlığı'na vereceğini belirten Bu- lut, "Sağı bütünleştirmek için böyle bir harekete girişim" dedi.

Secimden bu yana henüz 2 yıl 10...

Ali Uyar

Turhan Arıncı

DYP'den 33 fire

Kim nereye geçti

Yasar Dedelek (ANAP), İrfan Demiralp (ANAP), Mustafa Küpeli (ANAP), İlhan Aktarın (ANAP), Emre Gönenay (Bağımsız), İsmet Sezgin (DTP), Safer Gaydalı (ANAP), Cavit Çağlar (Bağımsız), Hamdi Çupmarlar (DTP), Haluk Müftüler (ANAP), Mehmet Batallı (DTP), Samil Aydın (ANAP), Yıldırım Aktuna (Bağımsız), Cefi Kamhi (DTP), Necdet Menzir (DTP), Gençay Gürün (Bağımsız), Mehmet Köstepen (DTP), Rifat Serdaroğlu (DTP), Şinasi Altuner (ANAP), Mehmet Korkmaz (DTP), Tefik Diker (ANAP), Aysel Göksoy (DTP), Refaidin Şahin (DTP), Yalın Erez (Bağımsız), Hasan Denizkurdu (Bağımsız), İslay Saygın (ANAP), İsmail Köse (MHP), Kubilay Uygun (MHP), Erkan Kemaloğlu (Bağımsız), Tekin Enerem (Bağımsız), Hikmet Aydın (ANAP), Ali Uyar (ANAP), Turhan Arıncı (DTP).

terlek kol kanat gerdi

- Eşinin devlet işlerine müdahale etmesini önlemedi, siyaset ter- minolojisine "Enişte" sözcüğünü ka- zandırdı.

- Kurulan Refah'ol'u, toplumda gerginliğin artmasına, irtica tehlikesi- nin başgöstermesine ve askeri darbe ihtimalinin gündeme gelmesine rağ- men bozmadı.

- Parti içinde kendisini uyarınları ya susturdu, ya partiden ihraç etti.

- Erbakan'ın istifasından sonra hükümeti kurma görevini kendisine vermeyen Cumhurbaşkanı Demirel'e savaş açtı, Demirel'in DYP misyonu- nun bayrak ismi olduğunu unuttu.

- Yolrefah'ın kurulamayacağını bile bile RP ve BBP ile ilişkilerini adeta cephe anlayışı içinde sürdürdü.

Arıncı DTP'de

Izmir Milletvekili Turhan Arıncı, dün DYP'ye gönderdiği istifa dilek- çesinde, Genel Başkan Çiller için ağır ifadeler kullandı. Meclis Başkanlığı'na gönderdiği istifa dilekçesinde, "Gördüğüm lüzum üzerine DYP'den istifa ediyorum" demekte olduğunu...

633.744 YENİYÜZYIL 554.378

5 MART 1997 ÇARŞAMBA - YIL: 1 - SAYI: 144 - 25.000 TL

RADİKAL

4 Mart Salı

İstanbul'da	382.385
Ankara'da	173.586
İzmir'de	137.020
Adana'da	103.755
Trabzon'da	42.638
Toplam	.829.384 adet basılmıştır.

RP'li Menderes de DYP'liler gibi düşünüyor: İmzalamamanın bedeli istifadır

DYP'den 'imza' resti

Erbakan yumuşatılan MGK metnini de imzalamadı. DYP'liler "Artık sorun RP ile ordu arasında değil, hükümetle ortakları arasındadır" dediler. Yeni hükümet arayışları da başladı. DYP ile DSP temas halinde

ANKARA - Milli Güvenlik Kurulu'ndaki imza krizi devam ediyor. Başbakan Necmettin Erbakan'ın yumuşatılan MGK kararlarına da imza atmayınca ortaklar arasında köpürmeler oldu. Tansu Çiller'in yakın çevresi, "Artık sorun ordu ile RP arasında değil, hükümet ortakları arasında" derken, RP'li Aydın Menderes, Erbakan'ın "imzalamamasının maliyetinin hükümetin gitmesi olduğunu" söyledi. Bir DYP'li başkan, "Bundan sonra metin yumuşatılmaz. İlk yumuşatmaya askerler de sesini çıkarmadı. Bundan sonra ordu da taviz vermez. Biz de veremeyiz. Böyle olursa Erbakan ordudan taviz alması bir kahramanlık olur" diye konuştu. İmza kriziyle birlikte TBMM'de yeni hükümet arayışları da başladı. DSP'lilerin DYP'yi çindiki temaları arttı. Başbakan Erbakan'ın son öğündür MGK kararlarıyla ilgili metnin yumuşatılmasını istemesine DYP'lilerin verdiği destek artık geri çekildi. Erbakan, karar metnini kendisine getiren MGK Genel Sekreteri Orgeneral İlhan Kılıç'ın imza istediğini geri çevirerek, "maddesini" dedi. MGK kararlarında "yapı- rım" kelimesinin "bildirim" olarak değiştirildiği de öğrenildi. RP'li Abdullah Gül "Bir imza krizi yok. Her şey oca- matikman imzalanmaz. Her şeyin bir sırası vardır. De- mokratik bir dillele her şey Meclis'te çözümler" dedi. 6. SAYFADA

Bu kadar büyüğü verilmedi

Erbakan: MGK bildirisini imzalamam

ERGÜN AKSOY

ANKARA - Başbakan Necmettin Erbakan, partisinin büsüne kapalı grup toplantısında, Milli Güvenlik Kurulu'nda askerlerle arasında geçen diyalogu anlatırken son- ra, milletvekillerinin MGK bildirisine ilişkin kararların- ın meveseğini, imam hatiplerin kapatılmasını ise kabul etme- yeceğini söyledi. Erbakan, "İ- lköğretim komisyonu 8 yıl al- sun" şeklindeki istegin kesin- tize bölümlü çıkarılması bunu kabul edemedi" dedi. Erbakan, MGK'da askerlerin kendisine "Laik değiliniz" ithamına...

Erbakan sıtınmaya razı olur mu?

İSMET BERKAN

12. sayfada ... ve her cumartesi

Muhtıra gibi tavsiye

Müdahale uyarısı RP'nin, ortağı DYP'nin ödün veren tutumundan da yararlanarak laik rejimi hedef alan girişimleri nedeniyle gergin bir ortamda toplanan MGK, son yılların en uzun toplantısını yaptı. MGK'nin yayımladığı 4 maddelik ayrıntılı bildiri, "hükümete muhtıra niteliğinde uyan" olarak değerlendirildi. Bildiride, "anayasa ve cumhuriyet yasalarının uygulanmasında asla taviz verilmeyeceği, laikliğin sadece rejimin değil demokrasinin de güvencesi olduğu, çağdışı uygulamaların hukukun üstünlüğüyle bağdaşmayacağı" vurgulandı.

Erbakan'a tepki Cumhurbaşkanı ve kurulun asker üyelerinin, devletteki şeriatçı kadrolaşma ve girişimlerden rahatsızlık duydukları, Başbakanlık'ta cuma namazı kıldıktan sonra MGK'ye giden Erbakan'ın "Türkiye'de faşist laik düzen var" diyerek özetlediği yaklaşımlarına tepki gösterdikleri bildirildi. KKTG'de yeni "askeri" önlemlerin de uygun bulunduğu kaydedilen bildiri Türkiye'nin 1997 içinde AB'ye tam üye olacak ülkeler listesine girmeyi "öncelikli" hedef saymayı sürdürdüğünün altı çizildi. ■ 19. Sayfada

► MİLLİ GÜVENLİK KURULU AÇIKLAMASININ TAM METNİ ■ 19. Sayfada

'ULUSA SELENİŞ'

Erbakan'dan rejim uyarısına yanıt yok

► Başbakan Necmettin Erbakan, 'Ulusa Seleniş' programında darbe senaryoları ve rejim uyarılarına değinmedi. Erbakan'ın televizyon çekimi, kritik MGK toplantısından önce yapıldı.
► TBMM kulislerinde yayılan darbe senaryolarına karşı Başbakan Necmettin Erbakan'ın yanıt niteliği taşıyacağı sanılan konuşmasında sadece geniş oy tabanına yönelik ekonomik projeleri anlatması dikkat çekti.
■ 19. Sayfada

MİLLİ Güvenlik Kurulu, REFAHYOL'a en uzun 28 şubatı yaşattı. Cumhurbaşkanı başkanlığında yapılan toplantıda komutanlar, Çiller ve Erbakan'ın karsısına oturduklar. (Fotoğraf: REUTERS)

Hürriyet

CUMARTESİ, 6 Temmuz 1996 21

Üniversiteden tarihi çağrı

RP DYP koalisyonunun güvenoylamasına iki gün kala, İstanbul Üniversitesi laiklik uyarısı yaptı. Üniversite Yönetim Kurulu, "Laiklik, cumhuriyet, demokrasi, insan hakları ve fazilet" komularında duyduğu kaygıyı bir bildiriyle dile getirdi. Üniversiteye bağlı 16 fakültenin dekanı, üç seçilmiş öğretim üyesi, rektör ve üç rektör yardımcısından oluşan 22 kişilik Yönetim Kurulu, çipçelleriyle dün Atatürk Anıtı önünde toplandı. İstanbul Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Bülent Berkarda, yönetim kurulunda oy birliğiyle hazırlanan bildiriye okudu.

Bildiride ad verilmeden RP-DYP koalisyonunu eleştirdi. Prof. Berkarda, RP lideri Erbakan'ın "Bizim iktidarımızda rektörler başörtülü kızlarımızı kapıda karşılayıp, selam duracaklar" sözleriyle eleştirdiği rektörler arasında yer alıyor.

KARA BULUTLAR ÇÖKTÜ Anayasa ve YÖK Yasası'nın verdiği sorumlulukla hazırlanmış bildiride, "İnsanoğlunun aya gittiği, uzayı fethettiği, teknolojinin başdöndürücü bir hızla ilerlediği bilgi çağında, ülkemizin üzerine kara bulutların

Rektör ile 16 fakülte dekanı ve profesörlerden oluşan 22 kişilik İstanbul Üniversitesi Yönetim Kurulu, laiklik uyarısı yaptı. Bildiri, Atatürk Anıtı önünde Rektör Bülent Berkarda tarafından okundu. Berkarda, milletvekillerinin güvenoylamasında 'Dürüst, ahlaklı ve ülke çıkarlarının yararına' tavrı koymaları gerektiğini söyledi.

çöküşünü gözleyen İstanbul Üniversitesi Rektörü ve Yönetim Kurulu, düşünce ve görüşlerini Ata'mızın huzurunda Türk kamuyuna bildirmeyi tarihi ve utsal bir görev kabul eder" denildi.

Bildiride, şöyle devam edildi: "Ülkemizin bugün geldiği noktada somut demokrasi gerekliliklerinin varlığını göstermek zordur. Kapalı odalarda özel çıkar pazarlıklarının, gizli görüşmelerin çizdiği bir tablo ortaya çıkmaktadır. Bu tablo demokratik denetleme yollarının engellenmesini amaçlamaktadır. Bu gidişin, laik Cumhuriyetimizin temelini sarsıcı gelişmelere neden olmasını dileriz."

KİŞİSEL ÇIKARA HAYIR

Demokrasinin kurumları, kavramları ve kuralları yaşayabileceği, ahlak, fazilet, saygınlık ve açıklığın da demokrasinin

temel kuralı olduğu kaydedilen bildiride şöyle denildi: "Ekonomide, politikada, hukukta ve yargıda son zamanlarda çoğalan olumsuzluklar ve milletvekilli transfer girişimleri siyasal kadrolara ağır sorumluluk yüklemektedir. Türkiye, dürüst, tutarlı ve topluma güven veren kadroların oluşturduğu, Cumhuriyetin temel ilkelerini ve demokratikleşme hedefini içtenlikle ve kararlılıkla benimsemiş hükümetlere ihtiyaç duymaktadır. Hükümetlerin kuruluşunda toplumsal yararın, kişisel çıkarların üzerinde tutulması gereği tartışılmaz. Parlamento'daki tüm milletvekillerinin Türkiye'nin sorunlarına çağdaş çözümler üretme amacıyla ve tarihi sorumluluk bilinciyle davranmalarını bekliyoruz."

DÜRÜSTLÜK VE AHLAK ÇAĞRISI

Açıklamadan sonra gazetecilerin sorularını yanıtlayan Prof. Berkarda, güvenoylamasında milletvekillerine bir telkinde bulunamayacaklarını, ancak "Dürüst, ahlaklı ve ülke çıkarlarının yararına" tavrı koymaları gerektiğini söyledi. Laiklikle ilgili kaygılar taşıdıklarını, ancak laikliğe uyulacağı sözü veren koalisyonun sözünü tutmasını beklediklerini kaydeden Rektör, darbe söylentileriyle ilgili soruya da "Askeri bir idare istemeyiz. Askerlerin hakerete geçtiğini de zannetmiyorum" karşılığını verdi. Son milletvekilli transferleriyle değerlerin allak bülak olduğunu belirten Prof. Berkarda, açıklamalarının RP-DYP hükümetine karşı bir tavır olmadığını öne sürdü. Öğretim üyelerinin maaşlarıyla ilgili bir soruya da "Öncelikle milli eğitime bütçeden ayrılan payın en az yüzde 20'ye çıkarılması lazım. İnsan masasını söylemeye utanıyor. İlkokul öğretmeninden profesörüne kadar Türkiye'deki tüm öğretim elemanları gerçekten büyük fedakârlıkla çalışıyor" diye yanıtladı.

Süleyman SARILAR - Kadri CAN / İSTANBUL

Ek: 4 Batı Çalışma Grubu'nun Kurulması

T.C.

GENELKURMAY BAŞKANLIĞI ANKARA

HRK : 7200-77-97/İGHD.(PL2)

10 NİSAN 1997

KONU : Batı Çalışma Grubu.

1. Türkiye Cumhuriyetinin üniter yapısına, ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğüne yönelik bölücü terör tehdidi Türk Silahlı Kuvvetlerinin başarı ile sürdürdüğü İç Güvenlik Harekatı sonucu baskı altına alınmış, buna karşılık devletin laik ve demokratik yapısını hedef alan irticai faaliyetler ciddi bir tehdit oluşturmaya başlamış ve terörle mücadelede olduğu gibi bu tehdit de Türk Silahlı Kuvvetlerinin birinci öncelikli vazifesi haline gelmiştir.

2. İrticai faaliyetlerin daha fazla gelişmesini önlemek ve ulaştığı bu seviyeden daha alt seviyelere çekerek cumhuriyetin temel nitelikleri olan Atatürk milliyetçiliğine bağlı, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olma özelliklerini ilelebet muhafaza etmek maksadıyla, köklü tedbirler alınmasına ihtiyaç duyulmuştur.

3. Türk Silahlı Kuvvetleri, Türkiye Cumhuriyetinin temel niteliklerini koruma ve kollama yükümlülüğünün bilincinde olarak, siyasi çatışma ve polemiklerin üstünde kalmak suretiyle yüce Türk Milletinin büyük çoğunluğunun beklentileri ve duyarlılığı paralelinde, bütün ağırlığını irticanın daha fazla mesafe kat etmesini önlemede kullanacaktır.

4. Bu amaçla, Genelkurmay İç Güvenlik Harekat Dairesi bünyesinde "Batı Çalışma Grubu" adıyla ayrı bir birim oluşturulacaktır. Bu birim bir bütün halinde İç Güvenlik Harekat Merkezindeki bölgede faaliyet gösterecektir. İç Güvenlik Harekat Dairesi Harekat Şubesi ve İKK ve Güvenlik Dairesi İç İstihbarat Şubesi Genelkurmay İdari Destek Harekat Merkezine taşınacak ve faaliyetini burada sürdürecektir. Çalışma grubu öncelikle irtica ile mücadele konseptini ve bu konsepte bağlı olarak Türk Silahlı Kuvvetleri içinde teşkilatlanmayı ve ülke çapında demokratik kitle örgütleri ile iletişim ve kamuoyunun bilinçlendirilmesi esaslarını belirleyecektir. Bilahare bu birim belirlenecek yetki talimatı çerçevesinde Genelkurmay İç Güvenlik Harekat Merkezinin

bir bölümü olarak faaliyet gösterecektir. Benzer bir teşkilatlanma Kuvvet Komutanlıkları ve Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinde ihtiyaç duyulan düzeyde gerçekleştirilecektir.

5. *Batı Çalışma Grubunun yürüteceği çalışmalarda aşağıda belirtilen hususlar esas alınacaktır.*

a. *Yaşanan sorunun özünde, irticanın devletin bir kısım unsurlarının desteği veya göz yumması ile mesafe katetmesi bulunmaktadır. Sorun bir yanıyla bir siyasi iktidar meselesidir. Bu nedenle soruna halkın sahip çıkması, geniş bir cephe oluşturulması gerekmektedir. Bu hususu gerçekleştirmede Türk Silahlı Kuvvetleri gereğinden fazla öne çıkmadan, günlük siyasi mücadelenin içerisinde görünmeden, Atatürkçü güçlere gereken desteği vermelidir.*

b. *Türk Silahlı Kuvvetleri kendi iç yapısını sağlam tutmak zorundadır. Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde irtica unsurlarına yaşam hakkı tanınmamalıdır.*

c. *İrtica faaliyetlerinin ülke çapında resminin güncel tutulması, bütün bağlantılarının ortaya çıkması için güvenilir bir istihbarat ağı teşkil edilmeli ve bir rapor sistemi oluşturulmalıdır.*

d. *Türk Silahlı Kuvvetleri, ülke ve ulusal birliğimizin hem teminatı nemde sembolüdür. Bu tarihi misyona zarar vermeden bütün demokratik kitle kuruluşları ile sağlıklı bir iletişim kurulmalı ve idame ettirilmelidir. Bu suretle, halkımızın, Türk Silahlı Kuvvetlerinin, ilgili ve yetkili siyasi kademelerin uygun ve yasal platformlarda bilgilendirilmesi sağlanarak, siyasi İslama geçit verilmeyecektir.*

6. *Batı Çalışma Grubunun teşkilat yapısı EK-A'dadır. ilgili Başkanlıkları kendilerine tahsis edilen kadrolara uygun personel görevlendirilmesine azami özeni göstereceklerdir.*

7. *Kuvvet Komutanlıkları ve Jandarma Genel Komutanlığınca, irticai faaliyetlerle ilgili olarak tespit edilen bütün istihbari bilgiler ve komutanlık değerlendirmeleri emniyetli muhabere vasıtalarıyla "GİZLİKİŞİYE ÖZEL" gizlilik derecesi verilerek günlük, haftalık ve aylık periyotlar halinde gecikmeksizin doğrudan Genelkurmay Başkanlığına rapor edilecektir.*

8. *Çalışma Grubu, emrin alınmasıyla birlikte faaliyete geçecek ve 15 NİSAN 1997 tarihinden itibaren rapor sistemi işletilmeye başlanacaktır.*

Veri tabanı oluşturmak maksadıyla; gönderilecek ilk raporlarda, sorumluluk bölgeleri dahilinde faaliyet gösteren bütün irticai örgütler, bunların faaliyetleri, çalışma usûl ve yöntemleri, hedefleri, çalışma alanları, hedef olarak seçtikleri kitleler, propaganda vasıtaları, mali kaynakları vb. konulardaki mevcut bütün bilgi ve belgeler Genelkurmay Başkanlığına gönderilecektir.

9. *Daha evvel teşkil edilen kriz masası grubu çalışmalarına aşağıdaki esaslara uygun olarak devam edecektir.*

a. *Çalışmalara Gnkur.iKK ve Güvenlik Daire Başkanı, Gnkur.İç Güvenlik Harekat Daire Başkanı, Gnkur.Psikolojik Harekat Daire*

Başkanı, Gnkur. Basın Yayın Halkla ilişkiler Daire Başkanlığı temsilcisi, Kuvvet Komutanlıkları ve Jandarma Genel Komutanlığı istihbarat Başkanları veya temsilcileri katılacaktır.

b. *Kuvvet Komutanlıkları ve Jandarma Genel Komutanlığı temsilcileri tespit edilen bütün istihbari bilgiler ve varsa komutanlık görüş ve değerlendirmeleri ile önerilerini bildireceklerdir.*

c. *Çalışmalar hergün saat 10.00'da başlayacak, 10.45'de bitirilecek ve İhtiyaç halinde süre uzatılabilecek veya kısaltılabilecek.*

Gereğini Arz/Rica ederim

GENELKURMAY BAŞKANI NAMINA

İmza

Çevik Bir Orgeneral, Gnkur. II. Başkan

KAYNAKÇA

- Akgül, A. (2015). *Adil Düzen ve Yeni Bir Dünya*. 9bs. Konya: Buğra Yayınları.
- Aksay, H. (1970). *Milli Nizam Davamız*. İzmir: Karınca Matbaası.
- Akşin, S. vd., (2014). *Bugünkü Türkiye Tarihi 1980-2003*. 10bs. İstanbul: Cem Yayınları.
- Arcayürek, C. (2003). *28 Şubat'a İlk Adım*. 2bs. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Arcayürek, C. (2003). *Geri Gidişe İzin Yok*. 1bs. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Arcayürek, C. (2003). *Uzakta Kalan Tarih*. 1. bs Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Arikan, N. (2011). *28 Şubat Sürecinde Medya*. 1bs. İstanbul: Okur Kitaplığı.
- Asiltürk, O. (1997). *Mülakat: Sevgi Barışkan*. Ankara, 3 Ekim 2019 *Asıl Biz Sabrediyoruz*. Hürriyet, 1997.
- Atıcı, M. (2013). *Türkiye'de ekonomi- politika ilişkisi bağlamında 28 Şubat müdahalesi* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik.
- Aydın, S. ve Taşkın, Y. (2018). *1960'dan Günümüze Türkiye Tarihi*. 6bs. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Başbakanlık'ta Suç İşlendi*, Cumhuriyet, 1997.
- Bayramoğlu, A. (2013). *28 Şubat: Bir Müdahalenin Güncesi*, 2bs. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bican, M. (1996). *Mülakat: Sevgi Barışkan*. 17 Nisan 2021 *Bu Defa İşi Silahsız Kuvvetler Halletsin*. Hürriyet, 1996.
- Bican, M. (2012). *28 Şubat'ta Devrilmek*. 1bs. İstanbul: Truva Yayınları.
- Bican, M. (2017). *28 Şubat'tan Bugüne Bakabilmek*. 1bs. Ankara: Galeati Yayıncılık.
- Birand, M. A. ve Yıldız, R. (2012). *Son Darbe: 28 Şubat*. 9 bs. İstanbul: Doğan Yayınları.
- Birand, M. A. *Son Darbe: 28 Şubat*, 32 Gün Programı, 7 Bölüm.
- Bora, T. (2017). *Cereyanlar: Türkiye'de Siyasal İdeolojiler*. 5bs İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bölügiray, N. (2000). *28 Şubat Süreci 2*. 1bs. İstanbul: Tekin Yayınevi.

- Cevizoglu, H. (2012). *28 Şubat: Bir Hükümet Nasıl Devrildi*. 4bs. Ankara: Cevizkabuğu Yayınları.
- Çakır, R. (2018). *Milli Görüş Hareketi, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık*, İstanbul, iletişim Yayınları.
- Çalışlar, O. (1997). *Refah Partisi Nereden Nereye*. 2bs. İstanbul: Pencere Yayınları.
- Çelik, N. (2004), *28 Şubat ve İrtica Tehdidi*. 1 bs. Ankara: Sinemis. Doğan, Çetin, Erişim Adresi: <https://www.google.com/amp/s/odav4.com/amp/iste-tarihi-mgkda-konusulanlar--0412131200.html>.
- Doğan, Ç. (1996). *Mülakat: Sevgi Barışkan*. İzmir, 25 Kasım 2019 *Erbakan Havuz Projesini Açıkladı*, Hürriyet, 1996.
- Ekinci, H. (2019). *Mülakat: Sevgi Barışkan*. Ankara, 23 Aralık 2019 *Erbakan Hükümeti Programı*. Erişim Adresi: <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/hp54.htm>, (23.12.2013).
- Erbakan, N. (1997). *Refah Partisi Savunma*. İstanbul: Fast Yayıncılık.
- Erbakan, N. (T.Y.). *Davamız*. Ankara: Milli Gazete Kitap Kulübü
- Feroz, A. (2015). *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*. 5bs. İstanbul: Hil Yayın.
- Hande, W. ve Özbudun, E. (2010). *Türkiye’de İslamcılık, Demokrasi ve Liberalizm: AKP Olayı*, İstanbul: Doğan Kitap.
- İran Elçisi’nden Refah Partisine Öğüt*, Hürriyet, 1997.
- İran Sıkıntısı*, Cumhuriyet, 1996
- Kahraman, B. (1996). Refah Partisi’nin Koşulları. *Varlık Dergisi*. 1067: 2.
- Karatepe, Ş. (2004). *Ara Rejimin Adaleti*, 2 bs. Ankara: Binyıl.
- Kavakçı, M. (2014). *Başörtüsüz Demokrasi’de Adı Konmamış Darbe*. 3bs. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kazan Sabırları Taşırıldı*, Radikal Gazetesi, 17 Şubat 1997.
- Kazan, Ş. (2004). *Refah Gerçeği*. İstanbul: Keşif Yayınları.
- Kazan, Ş. (T.Y.). *Öncesi ve Sonrasıyla 28 Şubat*. Ankara: Keşif Yayınları.

- Meclis Araştırma Komisyonu, (2012), *Refah-Yol Hükümeti Dönemi*, C.2, Ankara: 949.
- MGK Kararları Dayatma Değil*, Cumhuriyet,1997.
- Milletvekilleri Satılıyor*. Cumhuriyet, 1997.
- Milli Nizam Partisi Kuruluş Beyannamesi*, 1970.
- Milli Nizam Partisi'nin Program ve Tüzüğü*, 1970.
- Muhtıra Gibi Tavsiye*, Cumhuriyet, 1997.
- Okutucu, H. M. (1996). *İstikamet Şeriat Refah Partisi*, 1bs. İstanbul: Yeryüzü Yayınları.
- Özden, G. Y. (2019). *Mülakat: Sevgi Barışkan*. Ankara, 11 Mart 2019
- Öztürk, S. (2013). *Belgelerle 28 Şubat*. 1bs. İstanbul: Doğan Kitap.
- Refah İktidarını Protesto Kampanyası*. Hürriyet, 1997
- Savaş, V. (1997). *Refah Partisi İddianamesi ve Mütalaası*. 1bs. İstanbul: Fast Yayıncılık.
- Savaş, V. (2018). *Anılarım*. 8bs. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Sincan'da Gövde Gösterisi*, Radikal, 1997
- Sivil Toplum Ayakta*, Hürriyet, 1996
- Şener, A. (2019). *Mülakat: Sevgi Barışkan*. Ankara, 19 Temmuz 2019.
- Tahrik Bitmiyor*, Hürriyet, 1997
- Tanıl, B. (1997). Evinde Oturan İnsanların Muhalefeti. *Birikim Dergisi*, 95: 12-13.
- TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı, (2012), *28 Şubat Darbeleri Araştırma Komisyonu: Mustafa Kalemler*, Kayseri, 12-13.
- TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı, (2012). *28 Şubat Darbeleri Araştırma Komisyonu: Tansu Çiller*. Ankara.
- TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı, (2012). *28 Şubat Darbeleri Araştırma Komisyonu: Yalım Erez*. Ankara.
- Tuncer, E. (1994). *27 Mart 1194 Yerel Seçimleri: Sayısal ve Siyasal Değerlendirme*, 2bs. Ankara: Tesav Yayınları.

- Turan, Ş. (2002). *Türk Devrim Tarihi (27 Mayıs 1960- 12 Eylül 1980)*. 1bs. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Türk, A. (2019). *Mülakat: Sevgi Barışkan*. Eskişehir, 26 Haziran 2019.
- Türk, A. (2021). *Bitmeyen Sömürü 28 Şubat*. 1bs. Ankara: Galeati Yayınları.
- Yalçın, S. (2015). *Erbakan: Eziyet Edilerek Yalnızlığa Yükseltelen Bir Siyasal Liderin Portresi*. İstanbul: Kırmızıkeci.
- Yıldırım, N. (2014). *28 Şubat Darbesi: Darbelerin Yakın Tarih Aynası ve Anıları*. Ankara: 2014 Akademisyen Kitabevi.
- Yüksel M. N. (2015). *Nuh Mete Yüksel Anlatıyor*. Ankara: Alibi Yayıncılık.
- 28 Şubat Davası Gerekçeli Karar. *Çevik Bir Savunması*, Ankara, 23.09.13.

DİZİN**-A-**

Anasol, 46, 47, 48, 54, 55

-B-

Batı Çalışma Grubu, v, x, 1, 97, 98

-D-

Doğru Yol Partisi, x, 1, 45, 46, 54

-M-

Medya, ii, 26, 30, 32, 38, 50, 59, 100

Milli Görüş, v, 1, 4, 7, 8, 11, 49, 64, 78,
101

Milli Nizam Partisi, x, 1, 5, 6, 8, 49,
57, 102

Milli Selamet Partisi, x, 1, 5, 6, 8, 57

-N-

Necmettin Erbakan, 4, 5, 6, 7, 57

-R-

Refah Partisi, v, x, 1, 2, 4, 5, 7, 8, 9, 10,
11, 12, 15, 16, 20, 22, 23, 24, 25, 44,
47, 48, 49, 50, 52, 53, 54, 58, 59, 65,
66, 67, 68, 70, 72, 73, 74, 78, 80, 82,
83, 84, 85, 86, 87, 101, 102

Refahyol, v, 1, 2, 14, 16, 30, 31, 32, 33,
34, 47, 48, 49, 50, 51, 53, 54, 55, 58,
59

-S-

Susurluk, vii, 26, 27, 84

